SALA DE LECTURA

luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă ● Miercuri, 25 februarie 1992 6 (105)

Semne de nevroză

Hotărît lucru, o stare de nevroză colectivă se face tot mai des simțită în rîndurile Frontului Salvării Naționale în urma pierderii de teren suferite după primul tur de scrutin de la 9 februarie. Ea se va adînci fără îndoială după scrutinul din 23 februarie, cel puțin la nivelul Capitalei și al cîtorva din marile orașe. Vizibilă în parlament ca și în atitudinea unor candidați din a doua etapă a campaniei electorale, nevroza aceasta are drept manifestări mai frecvente creșterea sumară a apetitului polemic, uneori declinînd în calomnii și minciuni grosolane, și învinovățirea Convenției Democratice de... pluripartidism. Arama comunistă a multor feseniști se dă acum pe față și asta în ochii întregii națiuni care, totuși, pare să fie preocupată, în cea mai mare parte a ei, mai mult de grija zilei de azi decît de cîntărirea schimbării de mîine a formațiunii majoritare. Siguranța aiurimfată de după alegerile din mai '90 s-a schimbat mai de curînd într-un soi de derută agresivă, și una și cealaltă fiind — în polică — semne de imaturitate, consecutivă unei nașteri premature. La mijloc e teama de democrație, teamă ascunsă atîta timp cît democrația rămînea un deziderat realizabil cîndva, cînd o promisiune valabilă doar cîtă vreme nu pretindea realitate, dar teamă fățișă acum, cînd, dintr-o abstracțiune bună pentru somn, simțul de orientare al cetățeanului, democrația a devenit ceva, ceva mai concret, cu efect de trezire asupra conștiinței cîtora a unui mare număr de români. Febra nevrotică declanșată de această teamă îi face pe unii dintre aderenții F.S.N.-ului să îmbrățișeze, ca pe un aliat ultim, ca pe un colac de salvare, orice platformă politică opusă cea mai de esență democratică, chiar și pe aceea care contravin principal F.S.N.-ului însuși, de pildă național-comunismul ceaușist recuperat de partidul România Mare. Și dacă ne-a fost dat să vedem pe micul ecran un candidat fesenist la primăria unui sector bucureștean cerorînd în cel mai pur stil comunist, nu-i mai puțin adevărat că nu toți partizanii F.S.N.-ului suferă de nevroza amintită. Unii, poate că nu puțini, vor fi rămas fideli momentului originar din decembrie '89 și ianuarie '90, cînd „jos comunismul" era un fel mai radical de a spune „sus democrația". Deci tot răul spre bine, pentru că nevroza postelectorală din rîndurile F.S.N.-ului va juca, alături de alte motive, un rol important în deșărțirea apelor de uscat promisă pentru mîine de conducătorii acestui partid. Deocamdată însă constatăm doar că trezirea într-o democrație a electoratului român — și asta în condițiile unui absenteism denotînd lehamite de jocul politic — a determinat o clarificare — poate că involuntară — a opțiunilor ideologice de sub firma F.S.N.-ului. Înțelegem disperarea fanilor totalitarismului în fața rezultatelor electorale din marile centre urbane, înțelegem chiar și panica unor alianțe paradoxale de ultimă oră, dar nu înțelegem imprudența sau indiferența sau complicitatea cu care diriginții reformiști ai formațiunii guvernamentale tratează această nevroză și această panică. Și n-o înțelegem pentru că, lăsată fără precizări și delimitări limpezi, respectiva stare post-electorală ar putea ușor deveni o stare cronică, primejdioasă la urma urmelor pentru tot viitorul acestei formațiuni în contextul accentuării procesului de democratizare la scara conștiinței colective a poporului român. Teama de democrație, ilustrată cu asupra de măsură de atîția și atîția membri mai mult sau mai puțin titulari ai F.S.N.-ului este cauza de fond a nevrozei post-electorale dar este, totodată, semnul cel mai elocvent al dezarticulării din interior.

„L"

Sabina Negulescu : „Biserica Mihai Vodă"

Piatra

semn nu știu dacă bun —
piatra aproape neagră pe care-am ridicat-o
n-o simt împotrivindu-mi-se

duc piatra în captivitate
precum aș duce-o în ispită să spună
da ori nu

dar nu
nimic nu spune și-atunci o spăl și o privesc
vrînd parcă s-o îndemn

în soma să-i redeschid rănile magmei
să-mi lase la vedere îndelung
un încîlcit desemn un scris

un aspru puls al cărui suflet-vulet
să tindă către mine
ademenindu-mi nervii curioși

citind în palimpsestul mineral
subtile cheaguri semne din trecut
ca într-un sorb un stol golit de zbor

secretul rana crima repetată
la infinit făcînd operă oarbă
unicității poate

Constanța Buzea

13 întrebări pentru FLORENȚA ALBU

● DIHORUL ȘI ALȚI OAMENI POLITICI ● O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII

UN CRĂCIUN FERICIT, DOMNULE RUDOLF HESS!

— PROZĂ DE FLORIN GABREA —

● COȘMARURI DE IARNĂ ● A FOST HAMLET TENOR? ● ATAVISM

● EPISTOLAR DURRELL — MILLER ●

Ilustrăm acest număr cu lucrări din expoziția „Imagini ale Bucureștiului de altădată în viziunea pictorilor".

✡

Spiru Vergulescu: „Casă cu cariatide"

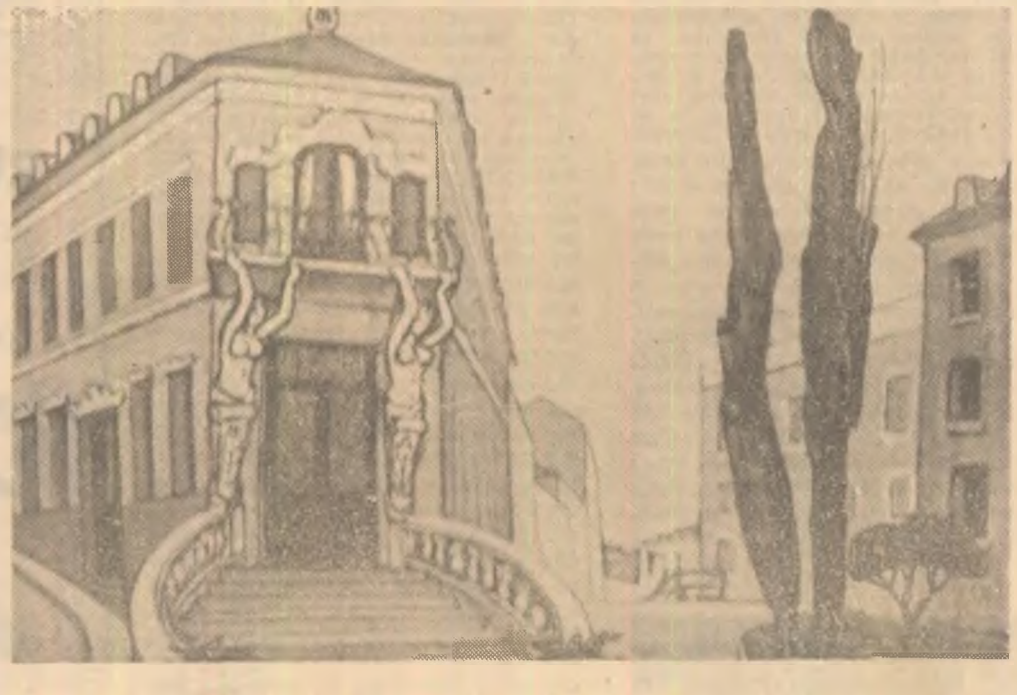

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

semn

Dihorul și alți oameni politici

În urmă cu ani buni (buni, răi?) de zile circula o anecdotă a cărei actualitate nu s-a pierdut, deși — dacă ar fi să-l parafrazăm pe I. Minulescu — am putea spune cu inima ușoară „dar ce actualitate nu se pierde". Se zicea atunci, în anecdota respectivă, că un dihor, în căutare de gîlceavă, nimerește în vizuina unui biet iepure. Se uită autoritar la el, tace o vreme, după care i se adresează răstit: „ascultă băi, ce miroase așa de urît, aici, la tine în locuință?" Iepurele face ochii mari de mirare și răspunde cu o voce mult mai mică decît ochii: „nu știu, habar n-am, știți, eu..." „Ascultă, băi — reîncepe dihorul — mie să-mi răspunzi deschis, tovărășește! Ce miroase așa de urît aici la tine în locuință?" Cu acest apel hotărît la glasnost și perestroika, la deschidere, dihorul l-a dat gata pe iepure, încît acesta sfîrșește prin a bălbîi cu ochii în pămînt „știți, cred că... dumneavoastră mirosiți... eu..." După cum vedem iepurele este personajul timid, chiar înspăimîntat, în timp ce dihorul, ehei, dihorul... „Și ce putem noi face pentru ca să dispară mirosul ăsta?" „Nu știu eu sînt neînsemnat, de unde să știu eu...?" „Ascultă, băi, mie să-mi răspunzi deschis tovărășește ! Ce putem noi face ca să dispară acest miros din locuința ta?!" „Păi, dacă-i așa... numai... să plecați dumneavoastră de aici..." rostește iepurele și se face mic la gîndul celor ce-l așteaptă în urma acestei fraze necugetate, fie ea și rostită „deschis, tovărășește" cum îi recomandase teribilul său interlocutor. Cuvintele îl pun, pesemne, pe gînduri pe dihor, căci o vreme tace, se uită fix la iepure, pe-acesta îl trec fiori pe șira spinării, pe urmă dihorul „privește locul în jur emisferic", se mișcă de pe picioarele stîngi pe cele drepte și, în sfîrșit deschide gura și rostește hotărît, definitiv: „Ascultă băi, să știi că eu nu plec de-aici pînă nu dispare mirosul ăsta!" Aici povestea se încheie, iar noi putem să ne închipuim fiecare ce vrem în continuarea ei. Putem spera că iepurele l-a dat afară pe dihor — se-ntîmplă în istoria popoarelor — putem dispera că dihorul și iepurele au rămas, ca-n basme, în aceeași poziție și astăzi, iar vizuina e un fel de sală de muzeu cu două mici animale — dar ce diferite! — încremenite într-o poziție, zice-se, caracteristică, dacă nu cumva fiecare își va fi văzut pînă la urmă de treabă și totul n-a rămas decît o nălucire de-a noastră. Dar ce treabă au dihorii, alta decît să-i terorizeze pe alții? Poate că-n cele din urmă — veți zice — dihorul s-a apucat să construiască democrația în lumea iepurilor, că mirosul său, generalizîndu-se, el n-a mai fost simțit de nimeni. Și, mai ales, dacă nimeni din afară nu s-a mai rătăcit pe-acele coclauri, dihorul și iepurele, dihorii și iepurii trăiesc liniștiți, poate doar din cînd în cînd cîte un iepure mai dispare, dar cine să-l bănuiască pe dihor?

Pădurea ne poate oferi și alte frumoase exemple, pilde ori alegorii pentru viața noastră proprie, a celor ce defrișăm pădurile, dar cîți dintre „politicienii" de azi aflați la putere nu se poartă ca-n codru?

Nicolae Prelipceanu

dictatura personală

Libertatea răului de tranziție

Proiecțiile estetice postrevoluționare, în principiu, refulate de realitatea crudă, ne rămîn cumva, undeva în rezervă, în urmă, latente, înmagazinate de la o zi la alta (cu o tăbliță de avertisment la vedere ; „pericol de explozie !") și ne chinuie, gata să lumineze sau să umbrească istoria creatoare a unui trecut prea apropiat, față de care ne simțim răspunzători, într-un fel sau a tul trecut „literar" (sau „literaturizat" ?), constrîns să aibă „idealuri neocomuniste" ? Trecut în care numai răul de tranziție, probabil, vechi diavol, tovarăș de viață al atîtora dintre noi, a fost liber cu adevărat să experimenteze pe sufletul fiecăruia și să ne subjuge orice voință de revelare : o parte a românilor fiind programată să urască visceral cealaltă parte, din motive politice. Puterea uzurpatoare, care ne conduce, avînd prea multă imaginație, pur și simplu ?

Revenind, cu puterea exemplului, la tevatura serialului mort legată de evenimentele tragice din 13—15 iunie 1990, revenind anume, spre exasperarea dumneavoastră, a cititorilor acestei rubrici, bineînțeles : de ce să fie cinice numai autoritățile politice ? Eu de ce să nu fiu cinic ? Mai bine să fiu cinic, decît să urăsc visceral... Așa...

Aveți cunoștință cumva de rechizitoriul Procuraturii, încheiat la 27 august 1990 (abia în aprilie 1991 pronunțîndu-se sentința, al cărei recurs nici azi nu s-a judecat, fantastic !), în procesul celor 29 de „legionari golani" ai Pieței Universității, proces de drept comun, cică și nu proces politic ? Nu aveți cunoștință... Să vă dau un citat oarecare din acest rușinos rechizitoriu, care sună azi — în totalitate — atît de ridicol, fals, tendențios, de rea credință, plin de ură, arogant ? Un document de sorginte neocomunistă (era să scriu neoceaușistă !) : să mă refer numai la primul lui paragraf ? Să mă refer numai la el... Prim paragraf în care ni se dezvăluie că la manifestația anticomunistă din Piața Universității (22 aprilie — 13 iunie 1990) au participat grupuri de persoane „incapabile să înțeleagă sensul și complexitatea transformărilor inițiate de Revoluția din Decembrie 1989... care tindeau spre crearea unui climat social anarhic, de dezordine și poluare morală, proprii comiterii de fapte antisociale sub pretextul manifestării unor cereri protestе și nemulțumiri față de unele decizii ale organelor puterii și administrației de stat"... Vă dați seama...

Ce să mai spun : au trebuit să vină prăpăditele astea de alegeri libere locale repetate peste București, din 9 februarie 1992 și să consemneze oficial, cu năduf, că manifestanții Pieței Universității au fost singurii cu adevărat capabili să înțeleagă sensul și complexitatea transformărilor postrevoluționare și că Piața Universității a însemnat, de fapt, focul viu ce a înfăptuit pînă la urmă unitatea Opoziției, în numele idealurilor propovăduite de la Balcon (Convenția Democratică avînd să ia un avînt credibil în fața urnelor acum), să ne trezească deodată la realitate cu un acut sentiment de zădărnicie...

Bun... În continuarea celor afirmate pînă aici, să revin la „legionarii și golanii" mei de atunci o pereche ce ne-a ales pe mine și pe soție pe nepusă masă, să le fim nași religioși la nunta lor originală, într-o duminică însorită de 19 mai 1991...

Puncte-puncte. Pauză... **Paranteză ?**

Să avem pardon, pe cînd tocmai mă dădeam de ceasul morții să definitivez textul de față, neinspirat, ca de obicei, ieșit să iau aer pentru jumătate de oră, ce găsesc pe birou, acasă la întoarcere? Găsesc un bilețel misterios, cu un scris de mînă cunoscut mie de undeva... Anume : „Uite ce e ! Nu numai răbdarea altora, ci și răbdarea mea are o limită ! N-am mai citit serialul tău de cînd cu greva aia tehnică a **Luceafărului**, care m-a zăpăcit și acum observ, redescoperind revista, că tu n-ai avansat deloc cu derularea evenimentelor : tot pierdut pe strada Pasienței sau Pacienței sau Sapienței ești, nu știu"...

Liviu Ioan Stoiciu

(va urma)

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● GILDA LAZĂR : „Faptul că rezultatele (alegerilor n.n.) întîrzie și procentele se modifică permanent, dă de gîndit, mai ales că puterea mizează pentru turul doi pe descurajare și absenteism". **(România liberă)** ● WORD PRESS: „Însă calculatorul e numai în aparență obiectiv, întrucît depinde de corectitudinea programului folosit. Acest lucru au vrut să-l verifice, în săptămîna dinaintea alegerilor, reprezentanți ai Tribunalului Municipal București și ai partidelor de opoziție. Verificarea a fost refuzată din mai multe motive". **(Cuvîntul)** Normal... ● VICTOR NIȚELEA : „Oricît ar încerca Frontul să adune vaci cu pisici, oricît ar încerca să prezinte datele global, la număr de primari, punînd pe același calapod Timișoara cu Scăenii rezultatul e clar : o parte semnificativă a e'ectoratului, fie că e decepționată de guvernarea ultimilor doi ani, fie, cel puțin speră mai mult de la alte formațiuni". **(Adevărul)** ● „Domnul Bîrlădeanu este un om cu multă experiență și știe să «pună paie pe foc»" ; „Dumnealui a mai fost **util** pe teme economice. Pe vremea cînd făcea parte din partidul comunist pe care îl consideră mai democratic decît orice poate fi imaginat în materie de organizare politică (cel puțin în privința excluderilor)". **(AZI)** ● CAROL SEBESTYEN : „Ziarul «Renașterea bănățeană» minte de îngheață apele". **(Cuvîntul)** ● CORNELIU VADIM TUDOR : ... „ispitirea cu Casa Comună a Europei este o utopie"... ; „România nu va fi niciodată ca țările Europei occidentale". **(Politica)** ● EMANUEL VALERIU : „Ceea ce mă miră este că primul-ministru, care afirmă că nu face politică, s-a lăsat influențat și convins de anumite cercuri politice care au cerut cu insistență, în ultima vreme, schimbarea mea" ; „A profita de absența cuiva din țară pentru a-l pune în disponibilitate mi se pare chiar o lașitate". **(Adevărul)** Cine vorbește de lașitate... ● „După ce-a votat, îmbrăcat în parpalac, cel mai iubit găinar al poporului, Corneliu Vadim Tudor, a transpirat, tot, de emoție, împuțind toată secția de votare. Vorba lui Don Quijote : «Sancho, mirosi ! Și nu a ambră !»". **(Cuvîntul)** ● OCTAVIAN PALER : „Mizeria noastră capătă proporții tragice. Pe apa existenței cotidiene se scurge o plevă care amenință să ne înăbușe. Lichelele își aranjează un paradis murdar"... **(România liberă)** ● „Ziarul «Dimineața» este adus în situația unui muribund buzunărit de niște pungași". **(Expres magazin)** ● ALCIBIADE : ... „trufia maladivă a micu'ui iezuit **R. Ciontea** s-a transferat și asupra servantului său **P. Burcă**". **(R.M.)** ● ILIE NEACȘU : „Cine mă poate convinge pe mine că democrație înseamnă ca niște oameni de talia scriitorului și patriotului Radu Theodoru sau a conferențiarului universitar Mihai Voiculescu să fie nevoiți să candideze la postul de primar general al Capitalei alături de cădături"... **(Europa)** ● Profesor (de ce ?) GHEORGHE MOȚIU, Cluj-Napoca : „Securitatea nu a fost nici mai bună și nici mai rea decît celelalte instituții ale țării". **(Spionaj-Contraspionaj)** ● ALEXE SIDRIAN : „Cînd se apleacă, încet-încet, apăru și peștera. Semăna foarte mu't cu un micuț vulcan, avînd marginile craterului vopsite în roșu dens. (Un micuț vulcan răsturnat...). Remus nu avu putere să contemple pasiv și ajunse la un asemenea punct că nu rezistă să nu-și aranjeze chiloții"... **(Occident)** ● GH. I. RĂDULESCU : ..."«Cotidianul» îi concediază pe excelenții jurnaliști Ștefan Agopian, Nicolae Prelipceanu, Florin Iaru, Cristian Teodorescu pentru a grăbi probabil falimentul !". **(Alianța Civică)** ● PAVEL DAN : „Prezența de vreo cîteva luni în paginile **Cotidianului** a doamnei Biscă (o dilentantă, semnatară a unor articole stupide, incoerente, majoritatea dintre ele simple reluări transmise de agențiile internaționale), crea un efect comic în lectura ziarului, care atrăgea într-un fel simpatia. Acum însă, după ce doamna Biscă a devenit agresivă și i-a alungat (pe scriitorii Ștefan Agopian, Florin Iaru, Nicolae Prelipceanu, Cristian Teodorescu, n.n.) efectul este jalnic, chiar supărător, venind în contradicție cu ro'ul gîștelor în istorie". **(22)** ● „Gălăgioasa negustorească nu s-a limitat doar la injurii, încercînd să instige (...) la dezordine". **(Revista jandarmeriei)**

Petre Stoica

ANUNȚ

Cititorii interesați de revistele literare editate de Uniunea Scriitorilor își pot procura exemplarele dorite, la Librăria Editurii Cartea Românească, strada General Berthelot nr. 41:

România literară
Contrapunct
Luceafărul
Secolul 20
Viața Românească
Caiete Critice
Memoria
Steaua
Apostrof
Convorbiri literare
Orizont
Vatra
Lato
Helikon

Cei care doresc să-și procure și numere mai vechi din aceste reviste, pentru a-și completa colecțiile, pot face comenzi la aceeași librărie.

prezentul continuă

Criza istoriografiei literare

Într-o serie de articole publicate în **Luceafărul**, am semnalat dificultăţile elaborării şi apariţiei unei istorii a literaturii române, îndeosebi contemporane, adică închinate acelei părţi vii „sîngerînde", cum o numea E. Lovinescu, unul dintre puţinii noştri critici cu preocupări istoriografice, mai mult încă, singurul care a riscat scrierea unei istorii a literaturii pe un spaţiu foarte restrîns, ambiţionînd să ridice respectiva operaţie peste stadiul unei simple cronici. De la încercarea lui şi de la mica tradiţie a istoriografiei noastre (N. Iorga, Ov. Densusianu, N. Cartojan) s-a făcut un salt imens, dar în multe privinţe deviat, prin apariţia **Istoriei literaturii române de la origini pînă în prezent** a lui G. Călinescu, o carte elaborată în mare grabă, în chip aproape concluziv, supusă urgenţelor istoriei, care pretindeau un capitol final al unei culturi, căci ea a apărut într-un moment crucial, puţin înainte de intrarea ţării noastre în cel de al doilea război mondial. Evenimentele ulterioare nu aveau să îngăduie un nou pas înainte al istoriografiei româneşti, cel puţin pentru partea cea mai recentă a literaturii, deşi e de semnalat, mai mult ca o bizarerie **Istoria literaturii române** elaborată de D. Murărăşu în spirit naţionalist-ortodoxist şi apărută, ca un fel de cîntec de lebădă al acestei orientări, în timpul războiului, pe care propaganda antonesciană începuse să-l numească „sfînt".

Istoria lui G. Călinescu rămîne una din operele majore ale literaturii dar nu şi ale ştiinţei româneşti şi ea era menită unui destin ciudat, mai puţin imediat după apariţie şi mai mult în deceniile următoare, cînd autorul însuşi a avut un destin aparte. Aderent din prima clipă la regimul comunist, devenit cîtăva vreme un gazetar şi conferenţiar propagandist al regimului, Călinescu s-a bucurat în primii ani îndeosebi de statutul „tovarăşului de drum" căruia i se îngăduiau mici devieri, erezii, dreptul de a greşi, în schimbul imensului gir moral şi intelectual pe care-l oferea personalitatea sa excepţională. Lovitura de măciucă din anii 1948—1949, cînd i se suprimă ziarul **Naţiunea**, apoi revista **Lumea**, amînarea apariţiei romanului **Bietul Ioanide**, apoi îndepărtarea de la Facultate, fac din el un caz aparte. Îngăduindu-i pînă la moarte să apară ca un „persecutat", care avea însă mai multe salarii grase, era deputat în permanenţă şi se bucura de premii şi onoruri, în fine, de o consideraţie oficială cu mult peste ceea ce alţi intelectuali echivalenţi puteau visa.

Istoria lui este rezultatul cel mai direct al unei personalităţi baroce, pline de discordanţe, cu momente geniale şi coborîşuri inadmisibile, iar din punctul de vedere care ne interesează e o operă cu o acţiune mai ales nocivă. Puteau fi în ea pagini strălucite, cititorul aflînd acolo orice (reflecţii critice, portrete, eseuri, descrieri peisagistice, momente literare) dar nu şi un lucru esenţial: spiritul istoric. Scrisă din punctul de vedere contemporan, adică invers decît ar fi trebuit, ea apărea ca jurnalul de lectură al unui intelectual cu gusturile şi ideile, dar mai mult cu capriciile lui, care descoperea cu acuitate pagini, fragmente sau chiar opere „moderne" în tezaurul trecutului, fără a lua în seamă că originalitatea, particularitatea, caracteristicile unei personalităţi artistice trebuie dezvăluite (într-o lucrare istoriografică) tocmai în ansamblul contemporan acestora, prin ceea ce o distinge de celelalte şi, în acelaşi timp, o apropie de ele. Judecata estetică în genere e una de relaţie, dar aceasta reiese cu atît mai vîrtos într-o istorie unde apropierile, clasificările, succesiunile, precedenţele îl scot pe respectivul autor din izolarea artificială a simplei lecturi sau din absolutismul raporturilor sale cu un critic de peste decenii sau veacuri.

Istoria lui Călinescu e o monstruozitate istoriografică; prin calităţile ei stilistice, prin nu rarele intuiţii critice, prin verva pamfletară şi lipsa de echilibru, ea seduce pe cel mai rigid cititor. Asta nu trebuie să ne împiedice a-i vedea carenţele sub raportul ideii de istorie, ceea ce nu-i un amănunt oarecare, ci o deficienţă gravă, care de altminteri a fost pusă în lumină magistral de către Şerban Cioculescu în lunga şi penetranta cronică pe care l-a închinat-o la data apariţiei. El formulează nişte obiecţii de fond, care vor fi preluate sau se vor întîlni cu ale altora (E. Lovinescu, M. Ralea, Pompiliu Constantinescu), dar foarte curînd, din motive mereu extrinseci literaturii, cartea n-a mai putut fi discutată liber. Personalitatea lui G. Călinescu, mult asemănătoare cu aceea a lui Hasdeu, nu s-a mai bucurat de obişnuita considerare lucidă, care consolidează în final poziţia oricărui mare om, în realitatea ei. Autorul lui **Magnum Etymologicum** a trăit într-o perioadă „normală" a istoriei, destinul lui a fost marcat de entuziasmul iniţial pe care l-au suscitat meritele sale de savant şi apoi de erodarea reputaţiei, graţie criticii foarte severe îndeosebi a junimiştilor. Călinescu a rămas pînă la moarte şi mult timp după aceea, în afara criticii; imunitatea pe care i-au asigurat-o autorităţile culturale comuniste, apoi reţinerea unor naivi de a nu dăuna prin critică reputaţiei unui „inconformist" l-au scos pe „divinul critic" din cadrele unei discuţii normale. În cele mai negre momente ale „persecuţiei" sale, G. Călinescu a continuat să exercite o fascinaţie pe căi subterane, omul însuşi ob ţinuse, din partea celor pe care-i slu jise, statutul pe care Biserica i l-a asig nat lui Satan în Evul Mediu: era cor siderat un Altul, adversar privilegia foarte inteligent şi seducător, admirat temut totuşi, dar învins dinainte, sub ordonat marilor divinităţi oficiale.

Istoriografia română (formal chia condusă de institutul lui Călinescu în susi) a rămas timp de patru deceni după 1948, într-o situaţie bizară: pe d o parte şi-a schimbat sensul, fiind obli gată de scribii oficiali să devină o c glindă falsă, deformatoare, a trecutulu şi pe de alta, să suporte consecinţele u nei crize fără precedent. Nu a mai fos posibilă scrierea istoriei contemporan în genere; în domeniul literar, am avu în cel mai bun caz nişte letopiseţe, niş te cronologii, cu grave omisiuni datora te excluderilor politice şi cu tot atîte falsificări dictate de o ideologie car impunea o ierarhie valorică aberant subordonată ei. Caracteristic pentru a nomaliile epocii se pot socoti formule le degradate ale „călinescianismului activitatea discipolului său direct şi au torizat, Al. Piru, autor de pomelnice de notaţii dispuse în ordine cronologic şi redactate într-un stil subliterar, da şi apariţia cîte unei scrieri de felu **Istoriei polemice şi antologice** a lui Eu gen Barbu, şi aceasta reprezentînd performanţă de pamfletarism suburbar care nu ar fi fost cu putinţă fără mo delul de mare prestigiu al lui Călinescu

Şi totuşi, într-un moment în care bună parte din critica şi cercetarea li terară se află pierdută într-un pedan tism formal, stupid şi fără nici un re zultat practic (decît pierderea de vre me), pe scurt, într-un moment în car ele se află în plin proces de caracosti zare, există încă naivi care-şi închipu ie că salvarea ar putea veni de la mo delul opus, călinescian. Una din sarci nile cele mai urgente ale istoriografie noastre e să-şi restabilească autenticu statut şi să-şi regăsească ferma ei tra diţie.

Alexandru George

P.S. De ani de zile am aflat de imensă năstrunicie: proiectul de a s traduce în englezeşte **Istoria literaturi** a lui G. Călinescu (în versiunea ei ul timă, în care defectele sunt amplifica te, dacă lucrul acesta ar mai fi posibil în timp ce nici o calitate nu se adaugă) Nu ştim în ce stadiu a ajuns aceast idee, dar ne îndoim că vreun editor en glez serios va accepta, altminteri deci plătindu-i-se de către statul român, e ditarea unei asemenea cărţi.

minimax

Coşmaruri de iarnă

Hărmălaia e în toi şi promite! Dacă nu ne-ar fi cam friguţ, dacă n-am fi cam hămesiţi, dacă n-am merge în autobuze şi troleibuze înghesuiţi ca vitele împărtăşindu-ne frăţeşte gripa **(Achtung! Se scumpesc iarăşi medicamentele!)**, la urma urmelor, spectacolul este reconfortant. Cunoscut fiind că rîsul e sănătate curată. Slavă Bogu!, nu sînt deloc puţini cei care rîd acum în România. Unul zîmbeşte şi ceilalţi rîd. Unii rîd ca proştii, alţii ca **dăştepţii**. În fel şi chip se rîde. La cabaretul politic, aidoma ca-n vremurile bune la bancurile cu Bulă, fiindcă umorul este modus vivendi pentru sclavi. Se rîde însă şi cu şarm. „Lumea bună". **Aceeaşi** „lume bună". Pe la recepţii cu sclipici şi cu toată familia (invidios, dl. Şt. Cazimir a insinuat că nu lipsesc nici amantele), vechea gaşcă din tinereţea cea zburdalnică. Se mai poate rîde iară şi cu vajnică mîndrie patriotică, bucuroşi de succesele noastre tricolore. Pînă recent, Arhipelagul Papagalilor Somnoroşi din Oceanul Indian unde sălăşluiesc aproximativ 20 milioane de suflete vorbitoare, deţinea, cu 6 zile şi 18 ore, recordul mondial la temeinicia numărării voturilor. Acum, bravii noştri guvernanţi au dovedit fără putinţă de tăgadă că numărarea se poate face mult mai temeinic, drept care ne vom instala definitiv în fruntea clasamentului, cu loc asigurat (încă unul) în **Guinness Book**. Cum naiba să nu rîzi din toată inima?! Între timp, gazetarii interpretează de zor mişcarea browniană a opiniilor politice, pritocind pe toate părţile procente mai mult sau mai puţin provizorii, iar la televiziune spectacolul continuă şi fără tovarăşul Emanoil Valeriu: seară de seară, o fostă activistă din Videle, şcolită temeinic la „Ştefan Gheorghiu", matronează nurliu circul campaniei electorale. Unul zîmbeşte bîţîindu-se precum cadînele (că ştie el ce ştie), iar ceilalţi rîd, care, cum, pe unde poate. E atît de relaxant că-ţi vine să urli!

În rest, deşi au intervenit ceva „deranjamente", treaba merge deocamdată strună. Adică e strunită. Încă. Candidaţii Puterii, aparţinînd la tot soiul de partide, coaliţii şi convenţii, că te şi întrebi dacă oare chiar toţi ştiu cărui partid aparţin, unii mai tehnocraţi, alţii mai agramaţi, depinde cum au putut fi năimiţi, aceşti figuranţi politici şi-au interpretat conştiincios rolurile iar după primul tur de scrutin situaţia e sub control. A mers greu da' pîn' la urmă a ieşit la vopsea. Întrucît miza nu era decisivă, s-ar fi putut crede că Puterea va permite desfăşurarea normală a alegerilor locale, asumîndu-şi cu bună ştiinţă o oarecare pierdere tactică. De ce? Pentru că, indirect, s-ar fi cîştigat în compensaţie un plus de credibilitate în faţa băncilor şi a cancelariilor occidentale, demonstrîndu-li-se, iată, disponibilitatea Bucureştiului de a respecta standardele comportamentului democratic. Prostii! Ce e-n mînă nu-i minciună şi trebuie ţinut zdravăn. Urmează, dară, îndeosebi lupta pentru primăriile Bucureştiului unde e musai ca FSN să rămînă înţepenit spre a-şi continua nestingherit opera revoluţionară. Deşi grosul lucrării s-a făcut, au mai rămas probabil destule de împărţit (case, spaţii comerciale etc.), aşa încît nu este deloc oportună acum venirea altora care să împiedice bunul mers al... tranziţiei. Va fi, adică este o luptă dură. Fără scrupule! Fără jenă! Fără noimă! O fi cîştigat Convenţia Democratică mai multe voturi în prima rundă dar, zice **Azi**, numai prin fraudă. Ca probă, într-o dimineaţă, la 4,30 (!), cînd mergea să ia lapte (edificator pentru cîştigarea pariului cu agricultura), o femeie găseşte în cale-i, aşa, pe întuneric, resturi de hîrtie arsă care, să vezi şi să nu crezi, erau buletine de vot cu ştampila aplicată în chenarul trandafirului. Bineînţeles! Dacă nu le-au putut introduce pe şest în urnă, trebuiau să scape bieţii oameni de ele. Dar, mă rog, astea sînt fleacuri, mici tîmpenii ale unor gazetari care în rest muncesc cu sîrg, credincioşi Frontului, în general, şi în special d-lui Petre Roman.

De bine, de rău, vor trece ele şi alegerile astea locale. Rămîne însă, în continuare, întrebarea chinuitoare dacă peste cîteva luni va fi posibilă o schimbare politică radicală. Neîndoielnic, comparativ cu mai '90, în pofida tuturor diversiunilor şi a dezinformării sistematice a televiziunii, opiniile electoratului s-au modificat. În acelaşi timp, este însă greu de apreciat care îi sînt (toate) sensurile şi cît de profundă este această modificare. Pentru că, folosind un cuvînt drag expremierului, sînt şi **semnale** îngrijorătoare. Absenteismul, îndeosebi cel al tinerilor şi, mai ales voturile adunate de cele mai reacţionare forţe politice ar putea să indice că nu este exclusă o resurecţie naţional-comunistă, chiar în forme dintre cele mai dure. Iar ca să ştim clar despre ce este vorba şi ce ne aşteaptă, **Azi** de miercuri, 19 februarie, publică Apelul către Ţară al Partidului România Mare. Comentariile sînt de prisos. Teroarea viitoare pusă de propaganda fesenistă pe seama Convenţiei Democratice este pregătită, ca alternativă, în altă parte. Că nu degeaba cere SRI suplimentarea bugetului cu încă 3 miliarde lei. „Acum la treabă domnilor lucrători ai SRI", îndeamnă cu bucurie multă **Europa** şi, în spiritul perfectei transparenţe, aflăm în ce constă misia acestor domni lucrători. „Puneţi la dispoziţia conducătorilor României date reale despre **to ce mişcă în ţara aceasta**, despre ceea ce merge şi ceea ce nu merge" (subl. ns.). Şi nu numai atît! Lucrătorii SRI mai au încă o treabă foarte importantă de făcut. „Vegheaţi ca toţi aceşti români valoroşi şi sănătoşi (!?), indiferent de culoarea lor politică, să fie promovaţi în posturi importante de decizie iar mediocrităţile, oportunişti şi alte lichele **să-şi ocupe pentru totdeauna locul rezervat in subsolurile societăţii"** (subl. ns.). Dacă, Doamne fereşte!, ar fi să se întoarcă iarăşi roata istoriei, a doua oară nu mai greşesc eu băieţii cu ochi albaştri şi cu siguranţă că n-o să mai existe vreodată nici un fel de AFDPR. Nu cu multă vreme în urmă ne exprimam speranţa (sigur, utopică, dar nu tocmai absurdă) că în însăşi componenta dură a Puterii există o fracţiune favorabilă democraţiei Poate. Deocamdată, cert este însă că în mai toate structurile de decizie sînt bine re-aşezaţi marea majoritate **oamenilor de încredere** (sănătoşi!) a fostului regim. Putem fi liniştiţi, aşadar, că şi pînă acum s-a făcut treabă. Pe lîngă ceea ce se poate citi într-o anumită parte a presei, fiecare dintre noi îi cunoaştem şi mereu aflăm, ba despre unul, ba despre altul, că au ajuns acolo unde trebuie. Probabil că nu s-a terminat încă finisarea, dar în linii mari lucrarea e făcută. N-ar mai urma decît cîştigarea unui procent de 35—40 la sută din componenta viitorului parlament (necesar pentru blocarea oricărei modificări a legislaţiei fesenişte) plus asigurarea continuităţii la preşedinţie, după care, cu Dumnezeu înainte!

19 februarie 1992

Şerban Lanescu

stop cadru

Atavism

Volum de volum, Ion Horea revine ritualic la aceeași temă și la aceleași motive pentru a configura o manieră intimă și profundă de a exista în lume. Toposul sătesc propune și în volumul **Cumpene** (Editura Albatros, 1991) o temă cu variațiuni (poemele sînt lipsite de titlu), un nucleu geografic beatificat ce iradiază în permanență și cuprinde ființa poetului în zona sa magnetică. Sensibilitate' si imaginație anteică, Ion Horea a rămas același rustic cu perspectivă gospodărească, pe care formația intelectuală nu l-a modificat structural. Sufletul său, nutrit de o fluidă memorie afectivă, caută peste tot semne rare, ca un arheolog al altor timpuri și chipuri, și ascultă, în susurul fîntînilor, curgerea vremii („o pătrime-a mai rămas"), măsurată de o cumpănă prinsă între cer și pămînt. Din prelungirea și confundarea cu elementele Firii înfloresc mugurii unei poezii a reperelor statornice ale vieții (familia strînsă în jurul mesei, ograda, peisajul campestru și deluros, zarea transilvană), dar și verbul acesteia, întîlnit într-o adevărată **ars poetica** : „să mai scrii, să te mai pună vînzătorii pe tarabă / o, mai bine ceapa verde, usturoiul și mărarul / decît vorba cîntărită și legată-n mare grabă, / dacă nu s-arată gîndul, singuraticul și rarul." (p. 95).

Totul se resoarbe în ascetismul evocării, lăsînd doar contururile umbroase ale unei amintiri pe ecranul memoriei și adîncind reflexivitatea prin identificarea eului cu peisajul contemplat („o închipuire-i ? adevăru-i ? / pereții casei îmi apar, / parcă-i înalț și parcă-i vărui, / în straniu cerul lor de var. // apoi, un loc sub coasta sură, / în ceața zilei, ca sub fum... / pîrîul parcă tot mai cură / și oameni tot mai trec pe drum" — p. 78). Îmbibată de vibrația concret senzorială, imaginea nu este mai puțin individualizată, deoarece simțim duhul poetic plutind deasupra cuvintelor. Lumea, aproximată printr-un atavic simț al echilibrului rural, este încorporată unei viziuni, pînă la un punct idilică. Însă radicalizarea conștiinței de rural înstrăinat este neutralizată de intensitatea sentimentului domestic ce-l face contemporan tuturor vîrstelor, elastice în componența lor afectivă. Și în acest volum sînt prezente preocupările gospodărești : închiderea porții și a ușii de la poiată, dezlegarea cîinelui, aprinderea focului și răsturnarea mămăligii pe cărpător.

Ion Horea face un excurs anamnezic de o accentuată materialitate imaginativă și analizează detaliile în componenta lor vizuală, sentimentalismul superior, spiritualizat evitînd încă o dată căderea în idilism : „luminați-vă, sălcii, treziți-vă ploi, / dați-mi podul poienii cu otavă-napoi / tot mai cat pe sub streșini cîte-o carte de-atunci / chinuit în iubire, nesupus la porunci" (p. 72). Cuprinderea nostalgică produce bucuria estetică a zugrăvirii pitorescului local cu mijloace toponimice, înscrise pe harta fizică sau pe aceea a copilăriei : Cîmpia Turzii, Vaidei, Dileu, Ogra, Sărmaș, Diciosînmărtin, Pănade, Dealul Porogîții, Ripa Oarbei, R pa Morii, Coasta Petii etc. Unele reverii spațiale devin chiar reverii toponimice, cu Mureșul în rol de adevărată axă a Transilvaniei, de limită și **pod de vamă** pentru intrarea într-un paradis melancolizat. Luntrașul îl trece pe pribeag dincolo, spre casa unde se poate odihni în pace, într-un loc al inițierii în marea trecere, pe deasupra tuturor îndoielilor care mohorăsc drumul. Reconstituirea exactă a topografiei ține de orgoliul de a dovedi actul de investitură ancestrală, totuși se evită riscul monografismului. Ion Horea are năzuința de a respecta un mod exemplar de a fi și de a prelungi o mitologie prin modalitățile specific poetice. Alături de umbrele lui Șincai, Bărnuțiu și Aron Pumnul alunecă prin cîmpul iubirii de țară și umbrele necunoscute ale celor crucificați pentru semnul sfînt al libertății și care acum dorm sub pătura de iarbă păscută de vite.

Reîntors la cele de odinioară cu sentimentul villonesc al neputinței de a reconstitui spiritul locurilor și acea aură gălbuie cu care le înconjoară în amintire, poetul este departe, totuși, de neliniștea existențială. El acceptă legile inexorabile ale ritmicei universale și astfel, o contemplare tristă însoțește dorința de a participa la viața secretă a naturii : „ție mă dau, pămînt cu bucate / pîine-n cuptor vreau să fiu într-o zi, / ochiul fîntînii, ierburi uscate / dar voi, acăților, unde veți fi ? / voi să mă știți, drumuri uitate / praful bătut vreau să fiu într-o zi, / stolul de grauri pe vii depărtate. / dar voi, acăților, unde veți fi ?" (p. 57). Cuprins de euritmie, poetul proiectează asupra fiecărui obiect un fascicul de raze care limpezește apartenența la structura sau semnificația globală a totului. Inima sa este nutrită de flux vital prin complicitatea cu elementele și pulsează la unison cu ritmurile cosmice (întîlnim un singur poem ce trădează duioasele ecouri prelungite în suflet de idila cu o fată din Vaidei).

Lucrurile, ca și oamenii, sînt evocate în cuvinte simple trecute prin retortele melancolizate ale aducerii aminte și așezate în existența lor firească. Obsesia timpului trecător, ce înclină cumpăna vieții către amurg, și predominanța trecutului coborîtor în cuvinte sînt motivele în jurul cărora polarizează elegiile volumului **Cumpene**. Destrămarea se produce lent, aureolată de „căderea" majestuoasă a vremii, iar această senzație de lunecare imperceptibilă conferă duioșie poemelor, („ca un trunchi de copac mă încercui"). Împotriva agresionării unei vechi orînduieli („o, sfinte, locuri, lumea ta / pe care nu-i cin-s-o răzbune, / mai caută și n-o uita, / doar s-o petrece vreo minune" — p. 6) se ridică o voce profetică : „nu mă mai tem, a-nceput / semne spun c-o să vină / peste coasta de lut / jerbe mari de lumină. / să ieșiți pe la porți / și la drumul de țară, / fericiți strănepoți / într-o zi către seară, / cînd va fi peste deal / dinspre Oarba să crească / peste-ntregul Ardeal / o vestire cerească!" (p. 56) ; „se vor deschide porțile-ncuiate / coroane false vom vedea în praf / și în clopotnițe clopote vor bate / și cărțile s-or așeza în vraf, / o lege a dreptății va să vină / așteaptă-afară lumea să i-o spui, / să steie omu-n casa lui la cină / în binecuvîntarea țării lui" (p. 92).

Ion Horea suferă tainic, cu o atitudine înțeleaptă, clasicistă în fața timpului trecător, mișcările sufletești sînt sugerate cu delicatețe iar emoția este decantată fără a fi intelectualizată. Echilibrată, dar nu cerebrală, comunicarea poetică este lipsită de ostentație și se menține în tonalitatea gravă. Versul se înșiruie calm, în armonii riguros rotunjite, rostirea este supravegheată de pudoare, cu combustii pregătite domol și lipsite de vîlvătăi vizibile.

Vasile Spiridon

Sava Henia : „Tîrgul Mosilor"

povestea vorbei

Limbaj juridic

E nevoie, în principiu, de multă prudență în observațiile de detaliu pe care lingvistul e tentat să le facă asupra unui text juridic. Construcții greoaie, artificiale, uneori pleonastice nu pot fi pur și simplu condamnate și „expulzate" — dacă întîmplarea și tradiția au făcut ca ele să se fi impus ca formule de specialitate, cu sensuri și utilizări precise, consacrate. Repetițiile, impersonalizarea, abstractizarea, predominanța nominală sînt și ele caracteristici generale ale stilului juridico-administrativ, impuse de funcțiile lui comunicative specifice, și pe care nepotrivite dorințe de „expresivitate" și varietate nu le pot, nicicum, anula.

Dacă îmi permit totuși să comentez cîteva mostre de stil juridic și o fac atît din perspectiva bunului simț al limbii comune, cît și din aceea a cerințelor interne ale acestui stil — obligatoriu explicit (chiar redundant), nonambiguu — e pentru că realitatea practică ne confirmă destul de des, în modul cel mai elocvent, nedumeririle de cititori naivi. Lungi și obositoare controverse juridice, cu implicații politice, sînt generate de texte ale căror surprinzătoare ambiguități și contradicții pot fi detectate și de un profan. Nu au trecut decît doi ani de la aprinsele discuții din jurul constituirii C.P.U.N. pe baza unui text în care se vorbea de reprezentarea minorităților „respectînd principiul parității cu reprezentanții partidelor". Să ne amintim la ce interpretări contradictorii (concretizate în procente și cifre diferite) a dat naștere formularea obscură, în care lipsa determinărilor nu permitea să se înțeleagă exact între cine se stabilea **paritatea**, cum se aplica numitul **principiu**.

Spre deosebire de multe alte legi controversate, care-și vor dovedi în timp imperfecțiunile de formulare, cele referitoare la evenimente politice importante își testează rapid coerența. La primul tur al alegerilor locale din această lună, legea electorală a provocat o nouă dispută, cu consecințe practice imposibil de neglijat : alternarea formulării „voturi exprimate" cu „voturi valabil exprimate" a permis interpretări diferite și a produs rezultate diferite. Vulnerabile uneori și în aspectele de punctuație și acord gramatical, textele juridice emise greșesc mai grav cînd tind să-și încalce propriile principii de construcție, împiedicînd înțelegerea. În aceeași lege a alegerilor locale (publicată în **Monitorul oficial** din 28 noiembrie 1991), imperfecțiunile sînt mai numeroase decît ar părea la prima vedere. Foarte des lipsesc determinanții necesari pentru a reconstitui o situație sau o relație. Un paragraf din art. 56 arată că „În timpul suspendării, urnele de votare, ștampilele, buletinele de vot și toate lucrările biroului electoral vor rămîne sub pază permanentă, iar membrii biroului nu vor putea părăsi sala de votare **în același timp**" (s.n.). În același timp cu cine ? Fiecare în același timp cu altul ? În același timp cu suspendarea ? Toți în același timp, probabil, dar către o asemenea interpretare conduce logica extralingvistică, nu cea a textului. Formulările vagi, generale, sînt uneori greu de evitat ; dacă „motivele temeinice" des invocate (pentru posibilitatea de a suspenda votarea, de a permite alegătorului să-și ia un însoțitor în cabină etc.) ar fi acceptabile (deși, în practică, interpretarea lor poate fi foarte laxă), o altă situație mi se pare a pune în mișcare imaginația cea mai îndrăzneață. „Candidații și oricare alegător au dreptul să conteste identitatea persoanei care se prezintă la vot. În acest caz, identitatea se va stabili de președinte **prin orice mijloace**" (art. 55 ; s. n.). Nu știu care sînt limitele impuse automat, în interiorul sistemului juridic dat, unor asemenea formulări generale ; cititorul nu se poate însă împiedica să se gîndească la rafinate mijloace de tortură...

Același obiect e denumit, în puncte diverse ale textului în moduri diferite : **buletinul de identitate** (art. 53) este numit puțin mai departe **actul de identitate** („pe actul de identitate al fiecărui alegător se aplică ștampila..."). Cauza e probabil, cum am mai spus, prejudecata nevoii de varietate stilistică ; efectul poate fi nesiguranța în deciziile practice.

Un factor de confuzie îl constituie și folosirea, pentru realități diferite, a unor cuvinte din aceeași familie lexicală. Legea în cauză, de pildă, vorbește de **voturi nule** și de **buletine nule**, dar și de **„anularea** buletinelor de vot rămase neîntrebuințate". Legătura dintre **nul** și **anulat**, impusă de limbaj, nu acoperă aici o realitate (buletinele nefolosite anulate nu intră în calculul celor **nule** — de fapt, tot anulate, dar în alt moment al procesului electoral, însă distincție clară nu e făcută nicăieri, ca și cînd autorii textului n-ar fi bănuit posibilitatea confuziei. În general, anticiparea erorilor de interpretare, proiecția lectorului-tip lasă de dorit.

De-a dreptul amuzante sînt însă, la nivel semantic, unele presupoziții care dublează inutil un principiu deja enunțat, trădînd o conștiință încătușată de tendința spre abuzuri. Se spune, de pildă : „Cei care, în baza art. 51 alin. 7 pot asista la votare nu pot fi obligați să părăsească sala de vot în acest timp" (e vorba de timpul suspendării temporare a votării ; art. 56). Evident că persoanele care **au dreptul** de a asista la vot **nu pot fi obligate** să și-l piardă ; o asemenea precizare, superfluă, nu face decît să evoce diverse întîmplări trecute neplăcute și ilegale. Pe de altă parte, e sigur că aceste implicații sînt un rău mult mai mic decît ambiguitățile generatoare de confuzii.

Rodica Zafiu

Aurel Cojan : „Peisaj cu case"

Spiru Vergulescu : „Hanul cu stîlpi de piatră"

prezentul continuă

Criza istoriografiei literare

Într-o serie de articole publicate în **Luceafărul**, am semnalat dificultăţile elaborării şi apariţiei unei istorii a literaturii române, îndeosebi contemporane, adică închinate acelei părţi vii „sîngerînde", cum o numea E. Lovinescu, unul dintre puţinii noştri critici cu preocupări istoriografice, mai mult încă, singurul care a riscat scrierea unei istorii a literaturii pe un spaţiu foarte restrîns, ambiţionînd să ridice respectiva operaţie peste stadiul unei simple cronici. De la încercarea lui şi de la mica tradiţie a istoriografiei noastre (N. Iorga, Ov. Densusianu, N. Cartojan) s-a făcut un salt imens, dar în multe privinţe deviat, prin apariţia **Istoriei literaturii române de la origini pînă în prezent** a lui G. Călinescu, o carte elaborată în mare grabă, în chip aproape concluziv, supusă urgenţelor istoriei, care pretindeau un capitol final al unei culturi, căci ea a apărut într-un moment crucial, puţin înainte de intrarea ţării noastre în cel de al doilea război mondial. Evenimentele ulterioare nu aveau să îngăduie un nou pas înainte al istoriografiei româneşti, cel puţin pentru partea cea mai recentă a literaturii, deşi e de semnalat, mai mult ca o bizarerie **Istoria literaturii române** elaborată de D. Murărăşu în spirit naţionalist-ortodoxist şi apărută, ca un fel de cîntec de lebădă al acestei orientări, în timpul războiului, pe care propaganda antonesciană începuse să-l numească „sfînt".

Istoria lui G. Călinescu rămîne una din operele majore ale literaturii dar nu şi ale ştiinţei româneşti şi ea era menită unui destin ciudat, mai puţin imediat după apariţie şi mai mult în deceniile următoare, cînd autorul însuşi a avut un destin aparte. Aderent din prima clipă la regimul comunist, devenit cîtăva vreme un gazetar şi conferenţiar propagandist al regimului, Călinescu s-a bucurat în primii ani îndeosebi de statutul „tovarăşului de drum" căruia i se îngăduiau mici devieri, erezii, dreptul de a greşi, în schimbul imensului gir moral şi intelectual pe care-l oferea personalitatea sa excepţională. Lovitura de măciucă din anii 1948—1949, cînd i se suprimă ziarul **Naţiunea**, apoi revista **Lumea**, amînarea apariţiei romanului **Bietul Ioanide**, apoi îndepărtarea de la Facultate, fac din el un caz aparte. Îngăduindu-i pînă la moarte să apară ca un „persecutat", care avea însă mai multe salarii grase, era deputat în permanenţă şi se bucura de premii şi onoruri, în fine, de o consideraţie oficială cu mult peste ceea ce alţi intelectuali echivalenţi puteau visa.

Istoria lui este rezultatul cel mai direct al unei personalităţi baroce, pline de discordanţe, cu momente geniale şi coborîşuri inadmisibile, iar din punctul de vedere care ne interesează e o operă cu o acţiune mai ales nocivă. Puteau fi în ea pagini strălucite, cititorul aflînd acolo orice (reflecţii critice, portrete, eseuri, descrieri peisagistice, momente literare) dar nu şi un lucru esenţial: spiritul istoric. Scrisă din punctul de vedere contemporan, adică invers decît ar fi trebuit, ea apărea ca jurnalul de lectură al unui intelectual cu gusturile şi ideile, dar mai mult cu capriciile lui, care descoperea cu acuitate pagini, fragmente sau chiar opere „moderne" în tezaurul trecutului, fără a lua în seamă că originalitatea, particularitatea, caracteristicile unei personalităţi artistice trebuie dezvăluite (într-o lucrare istoriografică) tocmai în ansamblul contemporan acestora, prin ceea ce o distinge de celelalte şi, în acelaşi timp, o apropie de ele. Judecata estetică în genere e una de relaţie, dar aceasta reiese cu atît mai vîrtos într-o istorie unde apropierile, clasificările, succesiunile, precedenţele îl scot pe respectivul autor din izolarea artificială a simplei lecturi sau din absolutismul raporturilor sale cu un critic de peste decenii sau veacuri.

Istoria lui Călinescu e o monstruozitate istoriografică; prin calităţile ei stilistice, prin nu rarele intuiţii critice, prin verva pamfletară şi lipsa de echilibru, ea seduce pe cel mai rigid cititor. Asta nu trebuie să ne împiedice a-i vedea carenţele sub raportul ideii de istorie, ceea ce nu-i un amănunt oarecare, ci o deficienţă gravă, care de altminteri a fost pusă în lumină magistral de către Şerban Cioculescu în lunga şi penetranta cronică pe care i-a închinat-o la data apariţiei. El formulează nişte obiecţii de fond, care vor fi preluate sau se vor întîlni cu ale altora (E. Lovinescu, M. Ralea, Pompiliu Constantinescu), dar foarte curînd, din motive mereu extrinseci literaturii, cartea n-a mai putut fi discutată liber. Personalitatea lui G. Călinescu, mult asemănătoare cu aceea a lui Hasdeu, nu s-a mai bucurat de obişnuita considerare lucidă, care consolidează în final poziţia oricărui mare om, în realitatea ei. Autorul lui **Magnum Etymologicum** a trăit într-o perioadă „normală" a istoriei, destinul lui a fost marcat de entuziasmul iniţial pe care l-au suscitat meritele sale de savant şi apoi de erodarea reputaţiei, graţie criticii foarte severe îndeosebi a junimiştilor. Călinescu a rămas pînă la moarte şi mult timp după aceea, în afara criticii; imunitatea pe care i-au asigurat-o autorităţile culturale comuniste, apoi reţinerea unor naivi de a nu dăuna prin critică reputaţiei unui „inconformist" l-au scos pe „divinul critic" din cadrele unei discuţii normale. În cele mai negre momente ale „persecuţiei" sale, G. Călinescu a continuat să exercite o fascinaţie pe căi subterane, omul însuşi obţinuse, din partea celor pe care-i slujise, statutul pe care Biserica i l-a asignat lui Satan în Evul Mediu: era considerat un Altul, adversar privilegiat foarte inteligent şi seducător, admirat şi temut totuşi, dar învins dinainte, subordonat marilor divinităţi oficiale.

Istoriografia română (formal chiar condusă de institutul lui Călinescu în sus) a rămas timp de patru decenii, după 1948, într-o situaţie bizară: pe de o parte şi-a schimbat sensul, fiind obligată de scribii oficiali să devină o oglindă falsă, deformatoare, a trecutului şi pe de alta, să suporte consecinţele unei crize fără precedent. Nu a mai fost posibilă scrierea istoriei contemporane în genere; în domeniul literar, am avut în cel mai bun caz nişte letopiseţe, nişte cronologii, cu grave omisiuni datorate excluderilor politice şi cu tot atîtea falsificări dictate de o ideologie care impunea o ierarhie valorică aberantă subordonată ei. Caracteristic pentru anomaliile epocii se pot socoti formulele degradate ale „călinescianismului" activitatea discipolului său direct şi autorizat, Al. Piru, autor de pomelnice şi de notaţii dispuse în ordine cronologică şi redactate într-un stil subliterar, dar şi apariţia cîte unei scrieri de felul **Istorici polemice şi antologice** a lui Eugen Barbu, şi aceasta reprezentînd performanţă de pamfletarism suburban care nu ar fi fost cu putinţă fără modelul de mare prestigiu al lui Călinescu.

Şi totuşi, într-un moment în care bună parte din critica şi cercetarea literară se află pierdută într-un pedantism formal, stupid şi fără nici un rezultat practic (decît pierderea de vreme), pe scurt, într-un moment în care ele se află în plin proces de caracostizare, există încă naivi care-şi închipuie că salvarea ar putea veni de la modelul opus, călinescian. Una din sarcinile cele mai urgente ale istoriografiei noastre e să-şi restabilească autenticul statut şi să-şi regăsească ferma ei tradiţie.

Alexandru George

P.S. De ani de zile am aflat de o imensă năstrupnicie: proiectul de a se traduce în englezeşte **Istoria literaturii** a lui G. Călinescu (în versiunea ei ultimă, în care defectele sunt amplificate, dacă lucrul acesta ar mai fi posibil în timp ce nici o calitate nu se adaugă). Nu ştim în ce stadiu a ajuns această idee, dar ne îndoim că vreun editor englez serios va accepta, altminteri decît plătindu-i-se de către statul român, editarea unei asemenea cărţi.

minimax

Coşmaruri de iarnă

Hărmălaia e în toi şi promite! Dacă nu ne-ar fi cam friguţ, dacă n-am fi cam hămesiţi, dacă n-am merge în autobuze şi troleibuze înghesuiţi ca vitele împărtăşindu-ne frăţeşte gripa **(Achtung! Se scumpesc iarăşi medicamentele!)**, la urma urmelor, spectacolul este reconfortant. Cunoscut fiind că rîsul e sănătate curată. Slavă Bogu!, nu sînt deloc puţini cei care rîd acum în România. Unul zîmbeşte şi ceilalţi rîd. Unii rîd ca proştii, alţii ca **daştepţii**. În fel şi chip se rîde. La cabaretul politic, aidoma ca-n vremurile bune la bancurile cu Bulă, fiindcă umorul este modus vivendi pentru sclavi. Se rîde însă şi cu şarm. „Lumea bună". **Aceeaşi** „lume bună". Pe la recepţii cu sclipici şi cu toată familia (invidios, dl. Şt. Cazimir a insinuat că nu lipsesc nici amantele), vechea gaşcă din tinereţea cea zburdalnică. Se mai poate rîde iară şi cu vajnică mîndrie patriotică, bucuroşi de succesele noastre tricolore. Pînă recent, Arhipelagul Papagalilor Somnoroşi din Oceanul Indian unde sălăşluiesc aproximativ 20 milioane de suflete vorbitoare, deţinea, cu 6 zile şi 18 ore, recordul mondial la temeinicia numărării voturilor. Acum, bravii noştri guvernanţi au dovedit fără putinţă de tăgadă că numărarea se poate face mult mai temeinic, drept care ne vom instala definitiv în fruntea clasamentului, cu loc asigurat (încă unul) în **Guinness Book**. Cum naiba să nu rîzi din toată inima?! Între timp, gazetarii interpretează de zor mişcarea browniană a opiniilor politice, pritocind pe toate părţile procente mai mult sau mai puţin provizorii, iar la televiziune spectacolul continuă şi fără tovarăşul Emanoil Valeriu: seară de seară, o fostă activistă din Videle, şcolită temeinic la „Ştefan Gheorghiu", matronează nurliu circul campaniei electorale. Unul zîmbeşte bîţîindu-se precum cadînele (că ştie el ce ştie), iar ceilalţi rîd, care, cum, pe unde poate. E atît de relaxant că-ţi vine să urli!

În rest, deşi au intervenit ceva „deranjamente", treaba merge deocamdată strună. Adică e strunită. Încă. Candidaţii Puterii, aparţinînd la tot soiul de partide, coaliţii şi convenţii, că te şi întrebi dacă oare chiar toţi ştiu cărui partid aparţin, unii mai tehnocraţi, alţii mai agramaţi, depinde cum au putut fi năimiţi, aceşti figuranţi politici şi-au interpretat conştiincios rolurile iar după primul tur de scrutin situaţia e sub control. A mers greu da' pîn' la urmă a ieşit la vopsea. Întrucît miza nu era decisivă, s-ar fi putut crede că Puterea va permite desfăşurarea normală a alegerilor locale, asumîndu-şi cu bună ştiinţă o oarecare pierdere tactică. De ce? Pentru că, indirect, s-ar fi cîştigat în compensaţie un plus de credibilitate în faţa băncilor şi a cancelariilor occidentale, demonstrîndu-li-se, iată, disponibilitatea Bucureştiului de a respecta standardele comportamentului democratic. Prostii! Ce e-n mînă nu-i minciună şi trebuie ţinut zdravăn. Urmează, dară, îndeosebi lupta pentru primăriile Bucureştiului unde e musai ca FSN să rămînă înţepenit spre a-şi continua nestingherit opera revoluţionară. Deşi grosul lucrării s-a făcut, au mai rămas probabil destule de împărţit (case, spaţii comerciale etc.), aşa încît nu este deloc oportună acum venirea altora care să împiedice bunul mers al... tranziţiei. Va fi, adică este o luptă dură. Fără scrupule! Fără jenă! Fără noimă! O fi cîştigat Convenţia Democratică mai multe voturi în prima rundă dar, zice **Azi**, numai prin fraudă. Ca probă, într-o dimineaţă, la 4,30 (!), cînd mergea să ia lapte (edificator pentru cîştigarea pariului cu agricultura), o femeie găseşte în cale-i, aşa, pe întuneric, resturi de hîrtie arsă care, să vezi şi să nu crezi, erau buletine de vot cu ştampila aplicată în chenarul trandafirului. Bineînţeles! Dacă nu le-au putut introduce pe şest în urnă, trebuiau să scape bieţii oameni de ele. Dar, mă rog, astea sînt fleacuri, mici tîmpenii ale unor gazetari care în rest muncesc cu sîrg, credincioşi Frontului, în general, şi în special d-lui Petre Roman.

De bine, de rău, vor trece ele şi alegerile astea locale. Rămîne însă, în continuare, întrebarea chinuitoare dacă peste cîteva luni va fi posibilă o schimbare politică radicală. Neîndoielnic, comparativ cu mai '90, în pofida tuturor diversiunilor şi a dezinformării sistematice a televiziunii, opiniile electoratului s-au modificat. În acelaşi timp, este însă greu de apreciat care îi sînt (toate) sensurile şi cît de profundă este această modificare. Pentru că, folosind un cuvînt drag expremierului, sînt şi **semnale** îngrijorătoare. Absenteismul, îndeosebi cel al tinerilor şi, mai ales voturile adunate de cele mai reacţionare forţe politice ar putea să indice că nu este exclusă o resurecţie naţional-comunistă, chiar în forme dintre cele mai dure. Iar ca să ştim clar despre ce este vorba şi ce ne aşteaptă, **Azi** de miercuri, 19 februarie, publică Apelul către Ţară al Partidului România Mare. Comentariile sînt de prisos. Teroarea viitoare pusă de propaganda fesenistă pe seama Convenţiei Democratice este pregătită, ca alternativă, în altă parte. Că nu degeaba cere SRI suplimentarea bugetului cu încă 3 miliarde lei. „Acum la treabă domnilor lucrători ai SRI", îndeamnă cu bucurie multă **Europa** şi, în spiritul perfectei transparenţe, aflăm în ce constă misia acestor domni lucrători. „Puneţi la dispoziţia conducătorilor României date reale despre **tot ce mişcă în ţara aceasta**, despre ceea ce merge şi ceea ce nu merge" (subl. ns.). Şi nu numai atît! Lucrătorii SRI mai au încă o treabă foarte importantă de făcut. „Vegheaţi ca toţi aceşti români valoroşi şi sănătoşi (!?), indiferent de culoarea lor politică, să fie promovaţi în posturi importante de decizie iar mediocrităţile, oportuniştii şi alte lichele **să-şi ocupe pentru totdeauna locul rezervat în subsolurile societăţii**" (subl. ns.). Dacă, Doamne fereşte!, ar fi să se întoarcă iarăşi roata istoriei, a doua oară nu mai greşesc ei băieţii cu ochi albaştri şi cu siguranţă că n-o să mai existe vreodată nici un fel de AFDPR. Nu cu multă vreme în urmă ne exprimam speranţa (sigur, utopică, dar nu tocmai absurdă) că în însăşi componenta dură a Puterii există o fracţiune favorabilă democraţiei. Poate. Deocamdată, cert este însă că în mai toate structurile de decizie sînt bine re-aşezaţi marea majoritate a **oamenilor de încredere** (sănătoşi!) ai fostului regim. Putem fi liniştiţi, aşadar, că şi pînă acum s-a făcut treabă. Pe lîngă ceea ce se poate citi într-o anumită parte a presei, fiecare dintre noi îi cunoaştem şi mereu aflăm, ba despre unul, ba despre altul, că au ajuns acolo unde trebuie. Probabil că nu s-a terminat încă finisarea, dar în linii mari lucrarea e făcută. N-ar mai urma decît cîştigarea unui procent de 35—40 la sută din componenta viitorului parlament (necesar pentru blocarea oricărei modificări a legislaţiei fesenişte) plus asigurarea continuităţii la preşedinţie, după care, cu Dumnezeu înainte!

19 februarie 1992

Şerban Lanescu

stop cadru

Atavism

Volum de volum, Ion Horea revine ritualic la aceeași temă și la aceleași motive pentru a configura o matcră intimă și profundă de a exista în lume. Toposul sătesc propune și în volumul **Cumpene** (Editura Albatros, 1991) o temă cu variațiuni (poemele sînt lipsite de titlu), un nucleu geografic beatificat ce iradiază în permanență și cuprinde ființa poetului în zona sa magnetică. Sensibilitate și imaginație anteică, Ion Horea a rămas același rustic cu perspectivă gospodărească, pe care formația intelectuală nu l-a modificat structural. Sufletul său, nutrit de o fluidă memorie afectivă, caută peste tot semne rare, ca un arheolog al altor timpuri și chipuri, și ascultă, în susurul fîntînilor, curgerea vremii („o pătrime-a mai rămas"), măsurată de o cumpănă prinsă între cer și pămînt. Din prelungirea și contopirea cu elementele Firii înfloresc mugurii unei poezii a reperelor statornice ale vieții (familia strînsă în jurul mesei, ograda, peisajul campestru și deluros, zarea transilvană), dar și verbul acesteia, întîlnit într-o adevărată **ars poetica** : „să mai scrii, să te mai bună vînzătorii pe tarabă / o, mai bine ceapa verde, usturoiul și mărarul / decît vorba cîntărită și legată-n mare grabă. / dacă nu s-arată gîndul, singuraticul și rarul." (p. 95).

Totul se resoarbe în ascetismul evocării, lăsînd doar contururile umbroase ale unei amintiri pe ecranul memoriei și adîncind reflexivitatea prin identificarea eului cu peisajul contemplat („o închipuire-i ? adevăru-i ? / pereții casei îmi apar, / parcă-i înalt și parcă-i vărui, / în straniu cerul lor de var. // apoi, un loc sub coasta sură, / în ceața zilei, ca sub fum... / pîrîul parcă tot mai cură / și oameni tot mai trec pe drum" — p. 78). Îmbibată de vibrația concret senzorială, imaginea nu este mai puțin individualizată, deoarece simțim duhul poetic plutind deasupra cuvintelor. Lumea, aproximată printr-un atavic simț al echilibrului rural, este încorporată unei viziuni, pînă la un punct idilică. Însă radicalizarea conștiinței de rural înstrăinat este neutralizată de intensitatea sentimentului domestic ce-l face contemporan tuturor vîrstelor, elastice în componența lor afectivă. Și în acest volum sînt prezente preocupările gospodărești : închiderea porții și a ușii de la poiată, dezlegarea cîinelui, aprinderea focului și răsturnarea mămăligii pe cărpător.

Ion Horea face un excurs anamnezic de o accentuată materialitate imaginativă și analizează detaliile în componenta lor vizuală, sentimentalismul superior, spiritualizat evitînd încă o dată căderea în idilism : „luminați-vă, sălcii, treziți-vă ploi, / dați-mi podul poienii cu otavă-napoi / tot mai cat pe sub streșini cîte-o carte de-atunci / chinuit în iubire, nesupus la porunci" (p. 72). Cuprinderea nostalgică produce bucuria estetică a zugrăvirii pitorescului local cu mijloace toponimice, înscrise pe harta fizică sau pe aceea a topilăriei : Cîmpia Turzii, Vaidei, Dileu, Ogra, Sărmaș, Diciosînmărtin, Pănade, Dealul Porogîții, Ripa Oarbei, R pa Morii, Coasta Petii etc. Unele reverii spațiale devin chiar reverii toponimice, cu Mureșul în rol de adevărată axă a Transilvaniei, de limită și **pod de vamă** pentru intrarea într-un paradis melancolizat. Luntrașul îl trece pe pribeag dincolo, spre casa unde se poate odihni în pace, într-un loc al inițierii în marea trecere, pe deasupra tuturor îndoielilor care mohorăsc drumul. Reconstituirea exactă a topografiei ține de orgoliul de a dovedi actul de investitură ancestrală, totuși se evită riscul monografismului. Ion Horea are năzuința de a respecta un mod exemplar de a fi și de a prelungi o mitologie prin modalitățile specific poetice. Alături de umbrele lui Șincai, Bărnuțiu și Aron Pumnul alunecă prin cîmpul iubirii de țară și umbrele necunoscute ale celor crucificați pentru semnul sfînt al libertății și care acum dorm sub pătura de iarbă păscută de vite.

Reîntors la cele de odinioară cu sentimentul villonesc al neputinței de a reconstitui spiritul locurilor și acea aură gălbuie cu care le înconjoară în amintire, poetul este departe, totuși, de neliniștea existențială. El acceptă legile inexorabile ale ritmicei universale și astfel, o contemplare tristă însoțește dorința de a participa la viața secretă a naturii : „ție mă dau, pămînt cu bucate / pîine-n cuptor vreau să fiu într-o zi, / ochiul fîntînii, ierburi uscate. / dar voi, acăților, unde veți fi ? / voi să mă știți, drumuri uitate / praful bătut vreau să fiu într-o zi, / stolul de grauri pe vii depărtate. / dar voi, acăților, unde veți fi ?" (p. 57). Cuprins de euritmie, poetul proiectează asupra fiecărui obiect un fascicul de raze care limpezește apartenența la structura sau semnificația globală a totului. Inima sa este nutrită de flux vital prin complicitatea cu elementele și pulsează la unison cu ritmurile cosmice (întîlnim un singur poem ce trădează duioasele ecouri prelungite în suflet de idila cu o fată din Vaidei).

Lucrurile, ca și oamenii, sînt evocate în cuvinte simple trecute prin retortele melancolizate ale aducerii aminte și așezate în existența lor firească. Obsesia timpului trecător, ce înclină cumpăna vieții către amurg, și predominanța trecutului coboritor în cuvinte sînt motivele în jurul cărora polarizează elegiile volumului **Cumpene.** Destrămarea se produce lent, aureolată de „căderea" majestuoasă a vremii, iar această senzație de lunecare imperceptibilă conferă duioșie poemelor, („ca un trunchi de copac mă încercui"). Împotriva agresionării unei vechi orînduieli („o, sfinte, locuri, lumea ta / pe care nu-i cin-s-o răzbune, / mai caută și n-o uita, / doar s-o petrece vreo minune" — p. 6) se ridică o voce profetică : „nu mă mai tem, a-nceput / semne spun c-o să vină / peste coasta de lut / jerbe mari de lumină. / să ieșiți pe la porți / și la drumul de țară, / fericiți strănepoți / într-o zi către seară, / cînd va fi peste deal / dinspre Oarba să crească / peste-ntregul Ardeal / o vestire cerească!" (p. 56) ; „se vor deschide porțile-ncuiate / coroane false vom vedea în praf / și în clopotnițe clopote vor bate / și cărțile s-or așeza în vraf, / o lege a dreptății va să vină / așteaptă-afară lumea să i-o spui, / să steie omu-n casa lui la cină / în binecuvîntarea țării lui" (p. 92).

Ion Horea suferă tainic, cu o atitudine înțeleaptă, clasicistă în fața timpului trecător, mișcările sufletești sînt sugerate cu delicatețe iar emoția este decantată fără a fi intelectualizată. Echilibrată, dar nu cerebrală, comunicarea poetică este lipsită de ostentație și se menține în tonalitatea gravă. Versul se înșiruie calm, în armonii riguros rotunjite, rostirea este supravegheată de pudoare, cu combustii pregătite domol și lipsite de vîlvătăi vizibile.

Vasile Spiridon

Sava Henia : „Tîrgul Mosilor"

povestea vorbei

Limbaj juridic

E nevoie, în principiu, de multă prudență în observațiile de detaliu pe care lingvistul e tentat să le facă asupra unui text juridic. Construcții greoaie, artificiale, uneori pleonastice nu pot fi pur și simplu condamnate și „expulzate" — dacă întîmplarea și tradiția au făcut ca ele să se fi impus ca formule de specialitate, cu sensuri și utilizări precise, consacrate. Repetițiile, impersonalizarea, abstractizarea, predominanța nominală sînt și ele caracteristici generale ale stilului juridico-administrativ, impuse de funcțiile lui comunicative specifice, și pe care nepotrivite dorințe de „expresivitate" și varietate nu le pot, nicicum, anula.

Dacă îmi permit totuși să comentez cîteva mostre de stil juridic și o fac atît din perspectiva bunului simț al limbii comune, cît și din aceea a cerințelor interne ale acestui stil — obligatoriu explicit (chiar redundant), nonambiguu — e pentru că realitatea practică ne confirmă destul de des, în modul cel mai elocvent, nedumeririle de cititori naivi. Lungi și obositoare controverse juridice, cu implicații politice, sînt generate de texte ale căror surprinzătoare ambiguități și contradicții pot fi detectate și de un profan. Nu au trecut decît doi ani de la aprinsele discuții din jurul constituirii C.P.U.N. pe baza unui text în care se vorbea de reprezentarea minorităților „respectînd principiul parității cu reprezentanții partidelor". Să ne amintim la ce interpretări contradictorii (concretizate în procente și cifre diferite) a dat naștere formularea obscură, în care lipsa determinărilor nu permitea să se înțeleagă exact între cine se stabilea **paritatea,** cum se aplica numitul **principiu.**

Spre deosebire de multe alte legi controversate, care-și vor dovedi în timp imperfecțiunile de formulare, cele referitoare la evenimente politice importante își testează rapid coerența. La primul tur al alegerilor locale din această lună, legea electorală a provocat o nouă dispută, cu consecințe practice imposibil de neglijat : alternarea formulării „voturi exprimate" cu „voturi valabil exprimate" a permis interpretări diferite și a produs rezultate diferite. Vulnerabile uneori și în aspectele de punctuație și acord gramatical, textele juridice emise greșesc mai grav cînd tind să-și încalce propriile principii de construcție, împiedicînd înțelegerea. În aceeași lege a alegerilor locale (publicată în **Monitorul oficial** din 28 noiembrie 1991), imperfecțiunile sînt mai numeroase decît ar părea la prima vedere. Foarte des lipsesc determinanții necesari pentru a reconstitui o situație sau o relație. Un paragraf din art. 56 arată că „În timpul suspendării, urnele de votare, ștampilele, buletinele de vot și toate lucrările biroului electoral vor rămîne sub pază permanentă, iar membrii biroului nu vor putea părăsi sala de votare **în același timp"** (s.n.). În același timp cu cine ? Fiecare în același timp cu altul ? În același timp cu suspendarea ? Toți în același timp, probabil, dar către o asemenea interpretare conduce logica extralingvistică, nu cea a textului. Formulările vagi, generale, sînt uneori greu de evitat ; dacă „motivele temeinice" des invocate (pentru posibilitatea de a suspenda votarea, de a permite alegătorului să-și ia un însoțitor în cabină etc.) ar fi acceptabile (deși, în practică, interpretarea lor poate fi foarte laxă), o altă situație mi se pare a pune în mișcare imaginația cea mai îndrăzneață. „Candidații și oricare alegător au dreptul să conteste identitatea persoanei care se prezintă la vot. În acest caz, identitatea se va stabili de președinte **prin orice mijloace"** (art. 55 ; s. n.). Nu știu care sînt limitele impuse automat, în interiorul sistemului juridic dat, unor asemenea formulări generale ; cititorul nu se poate însă împiedica să se gîndească la rafinate mijloace de tortură...

Același obiect e denumit, în puncte diverse ale textului în moduri diferite : **buletinul de identitate** (art. 53) este numit puțin mai departe **actul de identitate** („pe actul de identitate al fiecărui alegător se aplică ștampila..."). Cauza e probabil, cum am mai spus, prejudecata nevoii de varietate stilistică ; efectul poate fi nesiguranța în deciziile practice.

Un factor de confuzie îl constituie și folosirea, pentru realități diferite, a unor cuvinte din aceeași familie lexicală. Legea în cauză, de pildă, vorbește de **voturi nule** și de **buletine nule,** dar și de **„anularea** buletinelor de vot rămase neîntrebuințate". Legătura dintre **nul** și **anulat,** impusă de limbaj, nu acoperă aici o realitate (buletinele nefolosite anulate nu intră în calculul celor **nule** — de fapt, tot anulate, dar în alt moment al procesului electoral, însă distincție clară nu e făcută nicăieri, ca și cînd autorii textului n-ar fi bănuit posibilitatea confuziei. În general, anticiparea erorilor de interpretare, proiecția lectorului-tip lasă de dorit.

De-a dreptul amuzante sînt însă, la nivel semantic, unele presupoziții care dublează inutil un principiu deja enunțat, trădînd o conștiință încă-cată de tendința spre abuzuri. Se spune, de pildă : „Cei care, în baza art. 51 alin. 7 pot asista la votare nu pot fi obligați să părăsească sala de vot în acest timp" (e vorba de timpul suspendării temporare a votării ; art. 56). Evident că persoanele care **au dreptul** de a asista la vot **nu pot fi obligate** să și-l piardă ; o asemenea precizare, superfluă, nu face decît să evoce diverse întîmplări trecute neplăcute și ilegale. Pe de altă parte, e sigur că aceste implicații sînt un rău mult mai mic decît ambiguitățile generatoare de confuzii.

Rodica Zafiu

Aurel Cojan : „Peisaj cu case"

Spiru Vergulescu : „Hanul cu stîlpi de piatră"

Despre Eminescu

Constantin Ciopraga, POEZIA LUI EMINESCU, Editura Junimea, Iași, 1991.

Cu un titlu simplu, dar extrem de cuprinzător și de ambițios, Constantin Ciopraga își aduce la zi, în „Colecția Eminesciana" a Editurii „Junimea" din Iași, un număr de studii mai vechi sau mai noi despre poezia lui Eminescu („**«Nocturnul» în opera lui Eminescu**", de exemplu, a apărut în 1964, în **Viața Românească**, iar „**Motivul «farmecului» la Eminescu**", în **Tribuna**, doisprezece ani mai tîrziu). Ele apar de data aceasta strînse în trei capitole mai importante, I **Univers poetic și mitologii**, II **Condiția umană**, III **Alte orizonturi**.

Care ar fi procedurile preferate ale criticului și, bineînțeles, care este imaginea pe care Constantin Ciopraga își propune s-o fixeze în ce-l privește pe Eminescu, știut fiind că fiecare cititor și dincolo de acesta, fiecare generație, își proiectează încă o dată propria efigie a poetului.

Cea dintîi cale de acces la care recurge Constantin Ciopraga pentru a călători prin universul luxuriant al poeziei lui Eminescu este propriul limbaj critic, căutarea formulei care să fixeze norocos o impresie sau un sens al lecturii personale. E parcă un răspuns pe care critica și istoria literară s-au simțit obligate să-l dea mereu poeziei lui Eminescu, resimțindu-i mesajul ca pe o adevărată provocare verbală și în această direcție au strălucit G. Călinescu sau Ion Negoițescu, autori înainte de toate ai unui memorabil discurs, nu numai eminescologic, dar și eminescian.

Totuși, la capitolul „retoricii eminescologice", textul criticului, oricît de bine ritmat, e mai degrabă manierist, cînd nu de-a dreptul pletoric. Eminescu e de „un subtilism perceptiv de nuanțe", de „viziuni în **sfumato**" și de tonuri care produc „un **diminuendo** al vizualității", iar „Magicul eminescian, sublimul, extatismul reclamă mari halouri cosmice cu ploi de raze astrale, în a căror lumină vibrîndă sufletul plutește ca în vis, într-o suavă indecizie".

Cel de-al doilea procedeu practicat cu insistență de Constantin Ciopraga e al utilizării contextului comparatist, dar nu neapărat pentru a descoperi influențe și filiații, ca „sursologii", ci pentru a ajunge, pe această cale, la genul proxim al poeziei lui Eminescu sau, dimpotrivă, la diferențele ei specifice. Și de data aceasta modelul trebuie căutat în Călinescu, marele maestru al comparațiilor paradoxale, împinse cutezător în direcția muzicii, a picturii sau a literaturii. „Patetic poet al mării și oceanului, scrie Constantin Ciopraga, autorul **Luceafărului** balansează între muzicalitatea pre-impresionistă a unui Watteau din **Îmbarcarea spre Cythera** și langoarea muzicală a simbolismului." Sau, în legătură cu momentul Walhallei, din **Memento mori**, „Grațiosul feminin, auriul, albastrul veșmintelor și al halelor vin parcă din **quatrocento**, de la un Piero della Francesca sau din decorativul botticellian din **Nașterea Venerei**, din **Minerva**, ori din **Primăvara**". Și tot astfel, în cazul eroticii, „Nu enigmatica Giocondă leonardescă, respirînd mai curînd farmec decît frumusețe, nu frumusețile rafaeliene, cu reminiscențe de la cei vechi, ori cu sugestii flamande, ci tandrul Botticelli, cu femeile lui zvelte, cu chipuri alungite ca în iconografia bizantină (inspiratoarele unui Modigliani peste veacuri), răspund reprezentărilor canonice eminesciene, dînd curs idealității romantice."

În vîrful acestei piramide a comparațiilor plasate dincolo de orice relație directă, se află paralelismele cu Alitero de Quental („un Leopardi al Portugaliei"), cu brazilianul Antonio de Castro-Alvez și mai ales cu mexicanul Manuel Gutiérrez Nájera, „mort în 1895, la treizeci și șase de ani".

Dintre comparațiile care urmăresc să fixeze deosebiri, foarte frecvente la Constantin Ciopraga sînt cele cu poezia lui Ion Barbu : „Dacă la poetul «nunților,» accesul într-o supraordine cosmică rece, hiperboreală, e viziunea unui suflet refrigerat și abstract, salturile eminesciene în eter sînt ale unui afectiv, cu vibrații de sublim și melancolie, dar și cu implicații reflexive".

Iar dintre comparațiile „obișnuite", urmărind filiații și afinități, sînt de reținut mai ales acelea cu Dosoftei și cu Ion Heliade Rădulescu (de care s-a interesat și G. Călinescu). La cel dintîi poate fi raportată preferința lui Eminescu pentru termenii-cheie **dulceață** și **jale** : „Nici un alt poet român înainte de Eminescu, observă Constantin Ciopraga, n-a dat o atît de amplă întrebuințare, cu excepția lui Dosoftei, termenilor **dulce** sau **dulceață**". În legătură cu Ion Heliade Rădulescu (de care Eminescu se apropie prin cel puțin „două dimensiuni : deschiderea spre universal și nostalgia arhetipurilor") ar fi de cercetat în detaliu cele trei volume din **Curs întreg de poesie generală** (1868—1870), care l-au interesat pe autorul **Epigonilor** aproape tot atîta cît și **Lepturariul** lui Aron Pumnul.

Cel de-al treilea procedeu cultivat insistent de Constantin Ciopraga e al cercetării de motive, topos, cuvinte „vedetă" sau „sumă". **izvorul, lacul și palatul submarin, pădurea, bolta, domul** sau **doma, muntele, magul** și **cartea magică, ochiul, umbra** și **raza**, ca emblemă a „diafanizării materiei", **farmecul, visul**, în fine, imaginea **păsării zburătoare**, atît de „elocventă pentru descifrarea poetului". Sînt cercetări tradiționale de **Stoffgeschichte**, care nuanțează sau întregesc un inventar de motive mai vechi și care ne atrag încă o dată atenția asupra faptului că în legătură cu poezia lui Eminescu resimțim lipsa unui dicționar sistematic de figuri, de motive sau de cuvinte-cheie.

De cîteva ori în **Poezia lui Eminescu**, Constantin Ciopraga se oprește și asupra unor poeme, pe care le discută în detaliu (o foarte bună analiză de o pagină la **Și dacă...** sau o extrem de amănunțită interpretare a **Luceafărului**) și atunci observațiile originale sînt integrate într-o acțiune de resistematizare a unor fișe „clasice" (utilizarea comparației dintre **Epigonli** și poemul lui Baudelaire, **Les Phares**, pe care a făcut-o mai întîi D. Caracostea, sau reluarea considerațiilor lui Mircea Popa în legătură cu un posibil izvor folcloric al lui Eminescu, pentru **Luceafărul**).

Tot ca „excepție" de la regula generală a cercetărilor din **Poezia lui Eminescu** poate fi citat și capitolul de „critică a criticii", cu care se încheie cartea lui Constantin Ciopraga, sau capitolul despre erotica eminesciană (**Erotikon — farmec și durere**), cu un criteriu de clasificare foarte clar : „Trei sînt tipurile în care, dincolo de valorile semantice difuze ori «pline de-nțelesuri», se stilizează atitudinile poetului în materie de erotice. Între **iubirea-retrospecție** (amintire, deci), și **iubirea-proiecție** (dorință, adică) se situează **iubirea-prezență**, aceasta din urmă făcînd legătura între două stări mentale. „În prima categorie intră **Ți-aduci aminte, Singurătate, De ce nu-mi vii, Și dacă...**, în cea de-a doua, **Lacul** și **Dorința**, iar în cea de-a treia, **Atît de fragedă, Despărțire, Sara pe deal.**

Un **Profil...**, care pleacă de la imaginea **păsării zburătoare**, încearcă să strîngă în ultimele pagini ale cărții cîteva din concluziile ei mai importante : „Singur poetul : «Ca pasări ce zboară / Deasupra valurilor, / Trece peste nemărginirea timpului...». În persoana lui, punct nodal a numeroase antinomii, coexistă Hyperion și Orfeu, supraplinul și vidul, vijeliile lăuntrice și seninătatea ; îl solicită colosalul și derizoriul, marmura și plutitoarele apariții aeriene. Tentația uriașelor spații cosmice alternează cu exilul, deci cu retragerea în propriul Eu torturat, excedat de întrebări insolubile. Pentru a ne reprezenta lucrurile fără cuantificări riguroase, în perpetua lor mișcare, ne-am putea spune că universul interior eminescian pare a ține cumpăna macro-universului, raporturile dintre ele fiind însă unduitoare."

Florin Manolescu

Al. Paraschivescu: „Mahala"

Poezie și rugăciune

De cîte ori nu ni s-au întîlnit pașii ! De cîte ori, și de fiecare dată **nu am** tresărit din somnolența mea **pentru** realitatea imediată, dinafară, simțind că în preajmă și-a făcut apariția făptura aceea miraculoasă și fragilă, de o nesfîrșită inocență în stilul auroral cu care pornește la cercetarea lumii, făptură oprindu-se în fața ta și privindu-te atent, cu ochii larg deschiși, un copil vulnerabil întîmpinîndu-te cu o întrebare mută, așteptînd în zadar un răspuns teribil, inavuabil, amînat la infinit, fiindcă îți spui mereu : **este** prea devreme, trebuie să-l ocrotesc ! Da, tresărind din somnul meu dogmatic, brusc invadat de un sentiment difuz, viu, de tandrețe, încîntare și îngrijorare, ca atunci cînd ți-ar apărea în cale un ied rătăcit și tu, înloc să-l duci la mama lui, te gîndești ce va fi fost în inima lui Avraam cînd i l-a promis lui Dumnezeu pe fiul său Isaac ! Și acum, cînd îndurerat scriu aceste rînduri, îmi spun, a cîta oară ? și nu mă învăț minte!: **niciodată nu este prea devreme, totdeauna va fi prea tîrziu !**

În pofida (sau tocmai din cauza) nevinovăției sale, Mielul va fi jertfit pe altarul Domnului ! Cartea lui Daniel Turcea apărută recent la „Albatros" în colecția „Cele mai frumoase poezii", cu o prefață plină de fervoare a lui Valeriu Cristea, depășește interesul imediat estetic, înscriindu-se în sfera profundă a întrebărilor esențiale asupra naturii escatologice a omului în raport cu lumea și divinul, și ea dovedește încă o dată că ideea de sacrificiu în cunoștință de cauză care stă la baza oricărei construcții cu valoare existențială, deci și a unei construcții artistice, funcționează ca o condiție liminară pentru a intra în ordinea sacrală a lucrurilor, pentru a-ți ispăși o vină ancestrală, genetică, și a-ți cîștiga dreptul la mîntuire ! Două sînt căile de salvare a sufletelor noastre de sub povara păcatului, originar sau dobîndit, cu gîndul, cu vorba sau cu fapta, și care stau la îndemîna omului : una este calea rugăciunii, în biserică, pentru cei mulți, iar cealaltă calea creației artistice, cu frica și spre lauda lui Dumnezeu, pentru cei puțini, aleși de harul lui Dumnezeu. Cel care întrunește într-o singură viață de om cele două căi ale mîntuirii, ale smereniei își ale creației, nu o dată contradictoriii, excluzîndu-se una pe alta ca incompatibile precum umilința creaturii și orgoliul creatorului, este poetul religios, cel ce și-a construit propria sa biserică de cuvinte, propriul său cort în care să se roage !

Drumul lui Daniel Turcea de la **Entropia**, primul său volum de verrsuri apărut în 1970, la **Epifania**, tipărit în 1978, este și cel străbătut de omul obișnuit de la starea lui gregară, de ngregare, la aceea de ales al Domnului, de iluminat, trăindu-și evenimentele finale ale vieții într-o adevărată stare de grație, în care poeziile devin rugăciuni, în care răsfățul estetic al cuvintelor este înlocuit cu bucuria arzătoare a dăruirii și glorificării extazului, comuniunii mistice cu sacrul, cu absolutul scăldat în lumina dumnezeirii : iar la această supremă înțelepciune la care poate accede poetul, nu se ajunge decît pe calea iubirii creștine, „să stăm bine, să stăm cu frică, să luăm aminte" la cuvintele Domnului care exprimă adevărul absolut în formula tautologică auzită de urechile lui Avraam: „Eu sînt Cel ce sînt !"

Poeziile-rugăciuni ale lui Daniel Turcea și-au pierdut carnalitatea, opacitatea colorată, așa puțină, vagă, pe care o mai aveau pînă la **Epifanie**, ca pe un tribut estetic plătit vameșului cuvintelor, ele devenind vasul transparent, chivotul în care sălășluiește Ființa glorioasă, numai lumină și lumină, a Celui fără de început și fără de sfîrșit. Ele sînt deja niște texte care nu se mai supun propriu-zis controlului pur artistic, dar izbucnesc cu ardoare dincolo de marginile convenționale pentru care au fost zămislite într-un elan de comuniune universală, de revărsare în grația divină : „Har, comuniune, poezia e binecuvîntare. / E jertfă. Jertfa de laudă, în îngenuncherea inimii / în Taină. / — Numai iubirea creează. Numai iubirea sanctifiicînd. Glas și tăcere înmiresmată / literă și duh / și cer / acel înafară, numai taina unindu-ne / în sfințenia dragostei, / cîntec de nuntă, mir revărsat / Și iată, nu-l auzim / și iată, cuvintele lui nu ard pe buzele noastre" **(Despre poezie)** ; „Adevărul s-a revelat în cuvinte / și în tăceri, / în minuni și în legi de lumi, / în metafore și în numere, / dar mai ales în taine / (...) Celor cu inima curată / blînzilor și smeriților lumii, / celor ce pot iubi / Desăvîrșirea, / Izvorul, / iubind astfel pe fiecare om, / fratele lui. / Ascet este cel ce nu /urăște nici un om, chiar cînd / acesta îi dorește moartea. / Cel ce-l iubește pe toți. / Iată suprema asceză".

Iubire, înțelepciune fără sfîrșit ...

Dan Laurențiu

vasile baghiu

Barul de noapte

S-ar putea spune că trăiesc,
Dar mă tem să nu mor printre sticluțe și flacoane,
Înecat în această melancolie atît de inutilă, pentru care
Ai motive să-ți fie milă de mine, care am fost atît de neghiob
Să vorbesc despre poezie tocmai aici, printre pahare și scrumiere,
Spunînd bunăoară că poezia e o formă de rezistență
La imbecilitate, agresivitate, război, violență, uitînd
Muribunzii abandonați unor perfuzii. Credeam că poți să te duci
Pur și simplu acasă și să citești
Sau să trăiești cum scrie acolo, uitînd
Femeile plăpînde care suferă infinit, și multe altele,
Mărunțișuri pe care nu-i bine să le pui la inimă,
Bolile care conferă vieții o plenitudine voluptoasă, o plăcere așa
De a lenevi prin paturile spitalelor, niște umbre
Pe un coridor răsunător, noaptea, cînd, dacă se aude tuse,
Simțim în noi un fel de frustrare.
E gol acest straniu timp,
Și-această primăvară îmbătrînită de repetare ne poartă,
Căci sîntem copiii ei inocenți, și aceste vapoare au trecut
Lăsînd un fum abia perceptibil în aer, în dimineața asta,
Înainte de ziuă.
Cînd simt ciinele din mine cum se răzvrătește.
Atunci i-am lăsat să bea vinul și să iubească femeile
Care ardeau gazul și ele pe scaunele astea înalte. Unuia
Îi tremurau mîinile, dar tot nu se dădea înapoi de la chefuri.
Știu, mă voi apleca asupra viitorului, care-i într-o rîpă,
Și toate cărțile nu fac două parale dacă te sfredelește ulcerul,
Cum spunea el cînd era mai tînăr
Și purta o mustață șoricească à la Salvador Dali,
Care se laudă în „La vie secrète...", că i-a plăcut să urineze
În pat pînă la zece ani,
Că a văzut în uter culorile,
În uter, unde e o plăcută umezeală caldă,
Și să mă aplec asupra viitorului deci ,dar spun,
Și vreau să mă credeți, că nu-i decît o fîntînă, părăsită și aia ;
Așa este, dar mergem mai departe,
Ca în poveste.
Suferințele nu au importanță în acest vacarm,
Căci drumul a fost rătăcit demult, în niște ani îndepărtați
Care ne-au dat iluzia încrederii,
Care ne-au adus acest vîrtej înghițitor de manuscrise,
Atunci ,în vremea îndepărtată
Cînd am consumat alcool cu speranța că voi muri,
Cînd am vizitat în pădure un loc unde stătusem fugar
Într-o perioadă juvenilă a vieții.
Nimeni nu s-ar clinti, să-i momești cu orice, nimeni,
Dacă ar țipa acum cineva.
Am trecut prin acele locuri, am plîns,
Am traversat peisajele străinii,
Orașele mari mi-au redat, abia perceptibil,
Un fel de maturitate glacială pe care-o pierdusem.
Lumina trece ca moartea, e un moment mai greu, chiar atunci,
Pe urmă gata, nu mai știi, dar important e să-l depășești,
Doamne, Dumnezeule ! zicea (devenise așa, mistică, într-un timp).
Și cînd te gîndești că așteptăm mereu momentul acela
Pe care nu-l vom mai putea povesti ! Pe urmă a zis
Să mai luăm un rînd,
Deși ea se cherchelise bine.
Nopțile, nenumărate, și uitate acum, m-au apropiat de oameni,
M-au făcut să consimt să beau cu ei.
Dar răul pe care-l simțeam dimineața mă înverșuna împotriva lor.
Poate ,fiind mai cinic,
Suport amintiri care ar provoca plînsul oricui.
Sînt uși care îmi vor fi interzise mereu.
Măcar de-aș fi ales ales un drum neted,
Să visez în voie la ale mele,
Să nu fiu silit acum să zîmbesc de circumstanță.
Văzusem cu ceva acolo, departe,
O lumină care tot se-aprindea și se stingea,
Un fel de nori curgători,
Un fel de păsări cîntînd,
Și aceiași oameni cu același mutre,
Numai că traversînd
Din cînd în cînd.
Și există și obligația asta nesuferită
De a reveni mereu de unde plecasem. N-am plîns,
Trăiam într-o continuă indiferență,
Primeam vizite și aveam răbdare
Să ascult toate stupiditățile, amabil mereu,
Dispus, cum ar zice ea, ea,
Care-a-nceput să cînte de-acuma.
Dar chiar ai putea să revii,
Să începi o viață nouă, undeva prin America,
Sau poate în Australia cea ticsită de canguri. iată,
A fost de ajuns o rază mai caldă, acum în mijlocul iernii
Și muștele rămase între geamuri s-au dezmorțit.
Revenim pînă la urmă
Și spunem așa niște chestii care produc stupoare printre clienți,
Merită. fie și numai pentru povestea miraculoasă c-am fost aici
Și am făcut să zăngănească tăcîmurile ușor,
Pentru puterea care ne-a învrednicit să privim în oglinzi
Și pentru felul în care ea se-ndepărta
Smulgîndu-mi un zîmbet resemnat,
În mijlocul harababurii, al violenței care produce răvășeală,
Mereu în colțuri liniștite,
Unde visezi să te retragi cu familia, la bătrînețe,
Cînd memoria va fi depozitat imagini aurite, aiurite.
Moartea așteaptă oricît,
Dar sînt lucruri de care te desparți greu,
Cu lacrimi, cu plînset,
Cu jale,
Cu isterícale. Te-nfunzi într-un sanatoriu t.b.c.
Cu tot cu mărețul destin pe care-l vedeai în fîntînă.
Obiecte : un medalion, o pipă arsă, hîrtii nesuferite,
Manuscripte, cripte de morminte ;amintindu-mi cum zicea ea,
Cînd era mai înfuriată pe traiul amărît din țărișoara asta,
Că politicienii ar trebui să treacă în fiecare zi pe la morgă,
Să vadă pe viu cît de scurtă e viața
Și cum se duc dracului toate.
Știu și senzația de gol în stomac, urcînd pînă la gît și sugrumîndu-te,
Am știut că voi ajunge aici.
Am trăit o tinerețe ca-n filmele complicate ale francezilor.
Dacă aș putea să plîng sincer
Poate suferința aceea mi-ar deschide ochii și mie,
Mă gîndesc la mama, la copilăria răvășită prin fotografiile din sertare,
Zilele acelea s-au dus în ceruri după Ramses al II-lea,
Și după contesta Walevska, și după Cortés,
Cred că e foarte plăcut să fii mort de demult,
Dar, sătul de cîntece curajoase, ascult cum trece mărfarul,
Cum trece sîngele meu prin timpane, cînd am tensiune.
Oare nu erai tu aceea care veneai
Și-mi lăsai mici atenții prin nopțiere ? N-am știut niciodată
Să fiu la înălțime,
Și-această dimineață mă prinde cu capul pe masă,
Capul, un cap clătinîndu-se la marginea brancardei ; dar ce spun ?
Eu stau mîhnit acum și-ncerc să uit că am răbdat
Cîte o boală sicîitoare.
La urma urmei aș putea să o iau razna
Peste munții și peste cîmpiile patriei.
Nu mai revin, e loc destul, crește iarba,
Ce mai încoace și-ncolo; e primăvară de-a binelea,
Și e firesc să-mi zburde inima
Și să mă lase în urmă,
Abia respirînd, gîfîind.

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

PORTRET DE GRUP CU IOANA EM. PETRESCU
Editura Dacia

Volum omagial, dedicat memoriei profesoarei de la Universitatea din Cluj Ioana Em. Petrescu, critic și istoric literar de mare prestigiu, dispărută prematur în 1990. Alcătuit de două foste studente, ele însele cu activitate critică promițătoare, Diana Adamek și Ioana Bot, volumul grupează în două capitole evocări semnate de scriitori sau profesori care au cunoscut bine persoana Ioanei Em. Petrescu și comentarii critice pe marginea cărților ei, iar în alte două o seamă de eseuri de eminescologie (domeniu în care Ioana Em. Petrescu a dat o carte fundamentală aparținînd unor foști studenți, astăzi eseiști sau poeți apreciați, precum și cîteva texte ale celei omagiate, nepublicate în volume și consacrate, toate, aceleiași teme teoretice : deconstructivismul. O cronologie, referințe critice și biografice completează această carte comemorativă pe care o considerăm nu doar un gest pios ci și un veritabil act de cultură, prin rostul ei de conservare a memoriei unei personalități incontestabile a literaturii noastre contemporane.

Dan Horia Mazilu
VOCAȚIA EUROPEANĂ A LITERATURII ROMÂNE VECHI
Editura Minerva

Cunoscutul cercetător al literaturii române vechi, profesorul Dan Horia Mazilu își propune în această nouă lucrare a domniei sale argumentarea teoremei continute în titlu prin apel la bibliografia literară românească din secolele XVI—XVIII. Aducînd în discuție și comentînd o mulțime de texte aparținătoare acestei perioade, istoricul literar izbutește să ne convingă că „stabilizarea în pretențioasele contexte ale spiritualității continentale... nu se putea obține numai pri modalitatea univocă a **receptării**... ci și prin formularea și **transmiterea spre zonele vecine a unor propuneri** care să permită «identificarea» emitentului prin întreținerea, deci, a unor contacte ce pot fi calificate drept veritabile schimburi de valori culturale". Scrierile unor Ureche, Costin, Neculce, Constantin Cantacuzino, Greceanu, Radu Popescu, Micu, Șincai, Maior, precum și prezența unor personalități românești în conștiința estului european (Petru Movilă, Matei Basarab) sînt principalele referințe invocate de Dan Horia Mazilu în sprijinul demonstrației sale.

George Orwell
O MIE NOUĂ SUTE OPTZECI ȘI PATRU
Editura Univers

Cu acest roman, într-o foarte bună versiune românească semnată de Mihnea Gafița, editura Univers inaugurează colecția „George Orwell" în care vor fi publicate operele scriitorului englez care încă din prima jumătate a veacului nostru a intuit și dezvoltat în imagini epice copleșitoare mecanismul societății totalitare. Romanul **1984**, scris în 1948, este, poate cea mai terifiantă „mărturie" ficțivă despre polivalența degradării umane proprie sistemului totalitar, fie el comunist sau fascist, din cîte s-au scris de la Zamiatin și Huxley încoace. În viziunea lui Orwell, fundamental pesimistă, microbul totalitar e o fatalitate nu doar a spațiului pe care-l descrie — o Oceanie negativ utopică, incluzînd Anglia în poziție centrală — ci a întregii lumi. În ce ne privește întîmplările narate de Orwell ne sună foarte apropiat, istoria comunistă a României fiind parcă o copie după istoria imaginată în **1984**. De la limba de lemn la profilul „omului nou" ceaușist și la instituțiile represive ale dictaturii comuniste. O carte premonitorie dar și un semnal de alarmă tras cu disperare de un scriitor care a întrezărit ca într-un coșmar natura alienantă a puterii partidului unic. Așadar, un roman politic dar și un roman al degradării absolute a condiției umane.

Iustin Panța
OBIECTE MIȘCATE
Editura Eminescu

Remarcabil volum de debut al unui poet sibian despre a cărui poeme criticul Mircea Martin afirmă că „au o structură complexă, cel puțin două planuri și două tipuri de discursuri se interferează cu o regularitate programatică, secvențele aforistice alternează cu altele colocviale, dar ceea ce are importanță e tocmai impresia momentană, impresie care prin forța talentului, devine definitivă". Poetul cultivă, în spiritul celei mai noi promoții lirice, dicțiunea narativă, distanțarea relativistă înlăuntrul perspectivei biografice, colocvialitatea adresativă (a optzecistilor era mai ales comentativă) și propune, ca marcă personală, o aliantă de epic și liric menită să sporească sugestivitatea unui discurs ce pare să fie ordonat de reguli, totuși, textualiste. „Școala" sibiană — evocată de M. Martin —, în speță influența lui M. Ivănescu sau Ion Mircea sau chiar a mai tînărului D. Chioaru nu mi se pare atît de evidentă pe cît e apartenența, firească cu aport personal, la modul poetic al nouăzecistilor.

Mircea Moga

Intermediere și creație
(literatură germană și literatură română)

Un lucru se înfățișează cu deosebită claritate cînd este vorba de a se discuta, din perspectiva literaturii comparate, chestiunea intermedierii : imixtiunea factorului politic. Este încă extrem de greu la noi, să se renunțe la amestecul cu totul nedorit al acestui element (a cărui importanță a fost exagerată în toate țările din estul Europei) și în abordarea fenomenului medierii, raportat la literatura germană sud-est europeană. După ce timp de cincizeci de ani politicul a fost în Europa răsăriteană criteriul dominant în toate planurile vieții sociale, reacția față de el mi se pare normală și purificatoare, ținînd de deontologia profesiunii.

Scriitorii de limbă germană din sud-estul Europei au fost, și ei, siliți să accepte, asemenea scriitorilor care se exprimau în limba oficială de stat, o dominantă politică. În multe împrejurări, nu poate fi vorba și de dominante ideologice, acestea fiind respinse, deși în subtext, prin așa numita literatură subversivă. Așadar, a existat o nivelare dramatică, atît a literaturii germane, cît și a celorlalte literaturi din sud-estul Europei. Politicul a dus la uniformizare și a fost astfel, din păcate, un factor de mediere, însă în sens negativ. Pe de altă parte, unele rezistențe ideologice au putut să fie favorizate de literatura de limbă germană de pe teritoriile fostelor țări comuniste și, din acest punct de vedere, se poate vorbi de o mediere ideologică antioficială. Am în vedere faptul că scriitorii germani din România au constituit uneori un factor de intermediere între literatura lumii occidentale și literatura de la noi. Este suficient să amintesc de grupul de scriitori germani de la Timișoara, care a contribuit la conturarea unei atmosfere ideologice specifice acestui oraș.

Și pentru că tot sîntem la acest capitol, al intermedierii ideologice, se cuvine amintit faptul că existența în România, de pildă, a unei populații germane și a unui grup de scriitori de limbă germană (cel mai mare din țările sud-est europene) a mediat afirmarea unor rezistențe ideologice în chiar cîmpul literaturii române. Astfel, apariția la noi a romanului **Biserica Neagră**, scris de A. E. Baconsky în 1970, a fost interzisă. Romanul a apărut însă, în prima lui ediție, ca traducere germană în 1976 (versiunea lui Max Demeter Peyfuss). Ediția românească, cea originală, a fost tipărită abia în 1990.

Dar și aici se impun cîteva nuanțări cerute de existența, pe de o parte, a Austriei și a R.F.G., iar pe de alta a R.D.G. Sînt foarte cunoscute excesele ideologice din lumea criticilor și ideologilor literari din această ultimă țară. Ele au provocat un fel de intermediere în sens invers, prin respingerea lor tacită și prin ignorare ostentativă, cel puțin în rîndul teoreticienilor literari de limbă română de pe teritoriul României.

Fenomenul intermedierii este de neconceput, chiar imposibil fără creație. Caracterizînd personalitatea lui O.W. Cisek, publicistul Vlaicu Bîrna folosea drept titlu pentru articolul său din ziarul „Cîmpia libertății" (1944), cuvîntul „un european". Prin acesta se dovedește cel mai bine condiția fundamentală a medierii. Ea se manifestă, pentru aria geografică pe care o discutăm aici, în limitele spiritualității europene și constituie un fenomen intraeuropean. Acest aspect a fost scos în evidență de chiar Cisek încă din 1928, în articolul **O galerie regală de tablouri** („Politica", III, 1928, nr. 523), în care susținea obligativitatea confruntării dintre cultura românească și cultura occidentală, pentru o mai bună cunoaștere a celei dintîi. Astfel, afirmă Cisek, se va efectua „un schimb de valori spirituale", care „va întări conștiința europeană a culturii românești".

Prin „schimb de valori spirituale", Cisek înțelegea desigur ceea ce discutăm aici sub denumirea de intermediere (mediere). De la sine înțeles că europenismul presupune, în primul rînd, valoare, personalitate artistică, creație. Ca fenomen intraeuropean, intermedierea exercitată de literatura germană de la noi nu a fost posibilă, ca orice intermediere de altfel, fără creație. A fost un principiu la care, din fericire, nu s-a renunțat. Voi aduce din nou, drept argument, opiniile exprimate de Cisek. În 1925, Lucian Blaga îl invita pe acesta să colaboreze cu o rubrică permanentă la ziarul timișorean „Banatul", scris în limba română, cu excepția acestei rubrici, care urma a fi scrisă în germană. Știindu-l bun cunoscător al literaturii române contemporane, Blaga îl ruga pe Cisek să scrie tocmai despre aceasta, pentru o informare exactă a cititorilor de limbă germană din Banat. Acceptînd în principiu oferta, Cisek a respins de la bun început concesiile pe care i le-ar fi impus o perspectivă de conjunctură și a subliniat că va scrie „numai dacă nu trebuie să fac un compromis rușinos față de mine însumi" (Al. Oprea, **Lucian Blaga, Oscar Walter Cisek — corespondențe**, în „Manuscriptum", III, 1972, nr. 3, p. 88).

Conștient de importanța principiului valorii, Cisek a tradus în românește, a scris articole și a ținut conferințe numai despre scriitori precum Trakl, Däubler, Döblin, Thomas Mann ș.a. Desigur, există și unele neajunsuri ale procedeului de promovare numai a valorilor de vîrf, adică a elitei literare, dar trebuie ținut seama de faptul că Cisek făcea această selecție dintr-o uriașă cantitate de literatură pe care o citea și din care lăsa la o parte ceea ce considera mai puțin sau deloc valoros. De aici, o deducție firească ; procesul de intermediere cere în mod categoric o capacitate înnăscută de recunoaștere a valorilor adevărate și care au șansa de a deveni tradiționale. Cînd de ambele părți ale schimbului de valori pe care îl presupune intermedierea se află cunoscători autentici de literatură, se întîmplă precum în cazul amintit al lui Cisek : prietenul său Blaga îl asigură că, în articolele pe care le va scrie pentru „Banatul", nu trebuie să facă nici un fel de compromis. Aceasta înseamnă că spiritul intermedierii autentice se sprijină pe o axiologie general valabilă, pe aprecierea din punct de vedere istoric și pe excluderea extremismului. Aș exemplifica acest aspect prin afirmațiile făcute tot de Cisek, în articolul citat, scris acum aproape trei sferturi de secol. Acolo, scriitorul și eseistul german ironiza pe drept cuvînt unele afirmații ale lui Mihail Dragomirescu. Acesta făcuse imprudența de a susține că, pe alocuri, arhitectura europeană ar fi fost influențată de arhitectura românească, iar romancierul Knut Hamsun ar fi fost și el influențat de tehnica lui Liviu Rebreanu. Aceste opinii au fost combătute la timpul lor și de alți critici români. Dar argumentele pe care le aduce Cisek vin dintr-o privire comparatistă, privire care este în mod necesar și aceea a intermedierii. Așa numitul „simț al măsurii", de care vorbește Cisek, dovedește o dată în plus că intermedierea se bazează în primul rînd pe valoare și apoi pe creație.

Pentru a privi mai în adîncime intermedierea pe care a exercitat-o literatura germană din sud-estul Europei, este necesară înțelegerea modernă a noțiunii de valoare estetică, prin abordarea ei din unghiul a două domenii de cercetare extrem de profitabile : estetica receptării și sociologia literaturii. Din categoria faptelor de sociologie literară, se pot distinge trei grupe de intermediere, deduse din categoriile diferite ale factorilor de intermediere germani de la noi. În primul rînd, se poate vorbi de o intermediere efectuată de populația germană compactă, precum aceea din Banat sau din Bucovina de nord. În al doilea rînd, de o intermediere a unor grupuri izolate de vorbitori de limbă germană, precum comunitatea germană din Iași. În al treilea rînd, de o intermediere a unor cercuri formate din intelectuali care au studiat în Germania. Ar fi extrem de interesant ca, deocamdată vorbind în termeni statistici, să se afle dacă fenomene de intermediere au fost mai numeroase în Banat decît în Iași sau în București. O statistică foarte sumară, pe care am încercat-o, mi-a sugerat cîteva concluzii. În Banat și în Transilvania, eseiștii de limbă germană au scris în presa de limbă română mai mult despre literatura germană din afara granițelor României decît despre propriii lor scriitori. Să însemne aceasta că îi ignorau pe aceștia sau că era vorba de o aspirație puternică de integrare în marea literatură germană ? Iată o întrebare care cere răspuns. Răspuns cere și o altă întrebare : cîți cititori români avea presa germană (literară sau nu) de pe teritoriul României ? Răspunsul îl presupun de pe acum nu prea favorabil. În schimb, argumente greu de respins dovedesc că, în secolul trecut, în Principatele Române și apoi în România unită se citeau numeroase ziare austriece și prusace

O a doua concluzie la care am ajuns, după aceeași statistică sumară, se referă la faptul că, în sud-estul Europei sau cel puțin în România, un rol de intermediere mai puternică l-au avut comunitățile germane izolate și cercurile românești formate din intelectuali care au studiat în Germania. S-au scris puține pagini despre aceste aspecte, în primul rînd datorită absenței unui fond documentar riguros și accesibil. O îmbinare fericită a acestor două elemente o oferă orașul Iași, în care a existat o comunitate germană extrem de puternică, din care s-au desprins, de exemplu, scriitorii de limbă română Eduard Gruber și Matilda Cugler-Poni. Aici a activat și Junimea. Conducătorul spiritual al acesteia, Maiorescu, fost elev la Theresianum, a scris piese și poezii în germană. Aparțin sau nu acestea (și altele, scrise de numeroși alți scriitori români) literaturii germane din sud-estul Europei ? Student la Viena și la Giessen, un alt membru al acestei societăți, Samson Bodnărescu, a scris, în românește, epigrame după modelul „xeniilor" lui Schiller și Goethe. Au fost și alții în România care au făcut la fel. Dacă există și în alte literaturi din sud-estul Europei asemenea fapte, cărui fel de intermediere li se datorează ele : mediului german sud-est european (nu-l putem neglija, căci Bodnărescu a studiat la Cernăuți, într-un gimnaziu german) ? Mediului universitar german (nici pe acesta nu-l putem omite) ? Mediului favorabil creat de societatea Junimea ? Un răspuns satisfăcător l-ar putea da, presupun, un amplu studiu asupra așa-zisului cititor implicit de limbă germană din sud-estul Europei.

Din categoria faptelor de ordin sociologic care au facilitat intermedierea germană sud-est europeană nu poate fi omisă prezența în România a monarhiei de Hohenzollern. Fără prezența reginei-scriitoare Carmen Sylva și a cercului ei de cultură, rolul de intermediator al dinastiei ar fi fost minor. Mecenatul pe care l-a întreprins familia regală pentru a sprijini literatura germană sud-est europeană a fost totuși modest, eforturile îndreptîndu-se numai asupra culturii și literaturii române. Dar faptele nu au fost încă suficient studiate și pot oferi surprize pentru viitor. Aș aminti doar că, din martie 1925 pînă în 1928, a apărut publicația „Nachrichten aus Rumänien", patronată de casa regală și condusă de O.W. Cisek.

Am exclus din sumara noastră prezentare intermedierea din punctul de vedere al genezei operei literare. Aceasta comportă discuții ceva mai ample, dar nu imposibil de început. Aș aminti doar un singur caz, deși poate nu pe cel mai reprezentativ. La Sibiu, în 1945, apărea un manifest poetic intitulat **Resurecția baladei**, scris de Radu Stanca. Experiența modernistă dintre cele două războaie provocase o oarecare oboseală în mediile artistice românești, obosite și de dramaticul război. În aceste condiții, opunîndu-se logicii artistice practicate pînă atunci de moderniști, Radu Stanca cerea cultivarea baladei, pentru anumite calități ale ei. Radu Stanca nu a studiat nici în Austria, nici în Germania, pentru ca principiile baladescului propus de el să aibă tangențe directe cu balada romantică germană. De această dată, rolul preponderent l-a avut ambianța literară germană din Sibiu, care i-a sugerat scriitorului român o anume orientare spirituală și literară, din care el a putut selecta ceea ce a crezut că se potrivește realității literare românești a momentului.

(Fragment din intervenția **Vermittlung und Dichtung**, prezentată la simpozionul „Deutsche Literatur in Südosteuropa — Forschungsmethoden", care a avut loc la Innsbruck, la 18—19 octombrie 1991)

Dan Mănucă

MEMORIAL FLORIN PUCĂ

● În saloanele Casei Vernescu, sediul de pe Calea Victoriei al Uniunii Scriitorilor din România, a avut loc vernisajul expoziției de grafică a celui care a trăit și a fost iubit sub numele de Florin Pucă. Artistul, agreat și susținut, în limitele epocii în care a trăit (aprilie 1932 — februarie 1990), cu deosebire în lumea scriitoricească, bucurîndu-se și onorînd prietenii ilustre, între care i-aș enumera, foarte zgîrcit și amestecat, pe Ninel Schileru, Petru Comarnescu, Petre Țuțea, Teodor Pică, Leonid Dimov, Grigore Hagiu, Nichita Stănescu, Fănuș Neagu, Eugen Jebeleanu, Lucian Raicu, Mircea Dinescu, Tudor George, zis Ahoe, Sinziana Pop, Paul Anghel, Banu Rădulescu, Ilarion Ciobanu, Constantin Rauțki și mulți alții pe care nu-i mai înșir aici, mare parte dintre ei fiind astăzi celebre umbre, reprezintă un fenomen singular, desigur nerepetabil, în peisajul plastic românesc.

Readucerea lui în actualitate prin această expoziție, organizată la doi ani după trecerea sa în veșnicie, trebuie înțeleasă ca un omagiu al breslei de care și-a legat numele, ca un act de generoasă aducere aminte al celor care l-au prețuit și n-au să-l uite.

O. S.

Interviurile „Luceafărului"

13 întrebări pentru...

FLORENȚA ALBU

1) Stimată doamnă Florența Albu, „Viața Românească" postbelică se confruntă într-un fel și cu numele dumneavoastră. În ce moment ați ajuns în redacție și care era climatul în care ați pătruns aici?

— Dacă aș fi superstițioasă, nu aș răspunde chiar la 13 întrebări ! Și cum nu sunt obișnuită cu interviurile, nici cu discuțiile de acest gen, (cum nu am fost niciodată în linia întîi, în „linia de soc" a Uniunii Scriitorilor, nici ca funcții ori răspunderi, nici ca privilegii...) nu aș răspunde nici uneia din întrebările dvs., considerîndu-le tîrzii, oarecum gratuite...

Dar înțeleg că acestea îmi sunt destinate, aceste 13 întrebări, că mă privesc direct și că nu mă pot sustrage acestui interogatoriu literar. Sau, poate că este timpul recapitulărilor, al rememorărilor necesare... De două luni mi-a apărut chiar un volum, o reeditare în colecția „Poeți români contemporani" — Ed. Eminescu : deci retrospectivele, cernerile și renunțările se impun la un moment dat, nu numai scrisului, dar și omului/autorului pentru faptele sale. Precizarea dvs. imprecisă „epoca **Vieții Românești** postbelice" (fiind vorba de al doilea război, nu ?) îmi dă sentimentul vinovăției, de parcă planează asupra-mi, cîteva întregi decenii de năcăjoșenie și toate bolile de care a suferit literatura timpului... Or, trebuie să știți că spre anul '58, după absolvirea facultății, nu eram decît un pirlit de șomer care-și cîștiga existența ca „reporter cu ziua". În redacția **Viața Românească** am intrat la mijlocul anului 1965. Se cam încheiase epoca proletcultistă și literatura știută (care se desfășura în revistă pe vreo 350 de pagini, număr de număr). Începea, sperăm, o altă epocă, a unei deschideri spre lume. Atmosfera din redacție atunci, la început, mi s-a părut un fel de boierie. Patronul nostru (pentru că fusese chiar unul din vechii patroni ai revistei, devenită bucureșteană), era Maestrul Demostene, cum îi ziceam, poet închistat în nostalgii, festivisme (și în formele fixe de versificație pe care le apăra cu un consum de energie, demn de cauze mai bune) : de fapt ,era un om blajin, un moldovean de modă veche, încercînd să redea revistei, ceva din atmosfera ieșeană. În redacție — Paul Georgescu, Aurel Baranga, Radu Popescu, N. Tertulian, Vladimir Colin, Eugenia Tudor-Anton și alții. Ședințele de număr instituiau atmosfera de destindere și ceva din eleganța oamenilor umblați prin lume, dar nu trebuia să te lași păcălit : în ciuda aparențelor ieșano-occidentale, ideologii-filozofi și criticii de bază, erau vigilenți încă, la posturi.

2) De-a lungul anilor ați avut mai multe conduceri și, implicit, s-au manifestat mai multe direcții. Prin ce s-au individualizat ? Care credeți că au fost cele mai fertile ?

— Pentru foarte scurt timp, abia vreo jumătate de an, revista a fost condusă de criticul Șerban Cioculescu. Nu mai țineam ședințe de redacție, ci „conferințe"... Începuseră să ne viziteze scriitorii care ieșeau din închisori și care încercau să publice din nou : Vladimir Streinu, Petre Pandrea St. Roll, Ștefan Popescu... În acest timp debutau în paginile revistei Leonid Dimov și Nicolae Manolescu. Radu Boureanu, care a urmat la conducere, inițiia publicarea unui **caiet de poezie** axat, încă timid, pe niște teme generoase, scuturate de festivisme. Suplimentul acesta publica și traduceri din poezia universală și eseuri. Cred că pînă spre 1975—1976, **Viața Românească** a inceput să capete iarăși un profil, un stil al ei, în ciuda tiparelor rigide încă, pe care le impunea, în alegerea colaboratorilor. În privința „direcțiilor" (și nu a directorilor !) în primul rînd cred că era direcția oficială, impusă tuturor revistelor. Ceea ce aduceau directorii sau redactorii șefi în plus, era un oarecare liberalism literar și unele simpatii : un cerc — anume de colaboratori și convingerea lor constantă, că bătrîna revistă trebuie să publice, mai ales, scriitori consacrați.

3) Ce loc credeți că ocupă azi „Viața Românească" față de profilul inițial ? Există o abatere sau, dimpotrivă, profilul e păstrat cu sfințenie ?

— În 1981, cînd se pregătea aniversarea a 75 de ani de la apariția **Vieții Românești** (cu scurta perioadă de întrerupere din timpul războiului), a fost făcut un sumar al anilor, deceniilor revistei : colaboratori importanți, direcții, debuturi... Păcat că acel sumar al sumarelor nu a putut fi tipărit niciodată, în ciuda bunelor noastre intenții. Nu cunoaștem cauzele. Dar poate că, nu puteau fi spuse, adevăratele cauze, prea vizibile într-o asemenea retrospectivă ; de fapt, erau numere întregi, anii proletcultismului, din care nu puteai reține nimic. „Un gol istoric", un gol de istorie literară, o zonă deșertică, prea vizibilă. Apoi urmau vreo zece ani în care părea să se revină la datele culturii noastre — și, din nou semnele vădite ale unui alt val de constrîngeri. Care nu au întîrziat să se arate. Vă amintiți, după 1975 redacțiile erau împrăștiate din Bd. Ana Ipătescu, iar în 1977, după cutremur, Uniunea Scriitorilor era mutată, cu arme și bagaje, și, mai ales, cu dosarele noastre de „cadre", din Șos. Kiseleff, la Casa Scriitorilor... Se vorbea tot mai mult de lipsa fondurilor, hîrtiei, despre autofinanțare, economii etc. Au fost înjumătățite normele multor colegi, pentru a se evita concedierea... Revista **Viața Românească** ajungea la 95 de pagini, într-o perioadă în care tot mai multe numere erau festive, trebuind să tot omagieze, să facă alte și alte compromisuri. Conducea revista pe atunci, Ioanichie Olteanu, căruia i se reproșa că a strîns în jurul **Vieții Românești** mai ales scriitorii din **Cercul de la Sibiu** : învinuit încă, de apolitismul revistei (începuseră să pubice C. Noica, Anton Dumitriu, Al. Paleologu, Andrei Pleșu...). De la această etapă, la următoarea, a unui număr topit de cenzură (împreună cu publicitatea pe care o făcea **Europa liberă**, citind aproape în întregime, acest număr !), au mai trecut vreo doi ani în care revista era privită ca „oaia neagră" între celelalte, aliniate, ascultătoare... Dar, credeți-mă, nu-mi face nici o bucurie evocarea acestei perioade dinainte de 1989. Deși, „coordonatorul" **Vieții Românești**, din partea Uniunii Scriitorilor (s-a recurs la această formulă, după înlocuirea lui I. Olteanu) ; deci, șeful nostru în acei ani, Al. Balaci încercase să apere cîteva numere bune din revistă, erau prea mulți zbiri, responsabili ai culturii (și chiar dintre redactori, unii supuși turnători care colaborau direct cu cei de la consiliul culturii). Un lung război cu „Doamna" Ecaterina Țarălungă, (responsabil a-cenzor pentru revistă), Radu Constantinescu, M.Dulea — atîtea trepte ierarhice pînă la Suzănica Gîde(a)... Abaterile de care întrebați — abaterile revistei de la programul ei, de la publicarea consecventă a valorilor literare s-au datorat, după părerea mea nu conducerilor revistei, ci conducerii. Unice. Politizate pînă la sufocare. Cînd elaborarea — tipărirea fiecărui număr devenea o luptă acerbă cu toate eminențele cenușii ale „epocii de aur".

Criteriul care trebuie păstrat și azi „cu sfințenie", este acela al valorii. Dar nu valoarea atemporală, literatura căreia i-a fost extirpată memoria, sensul acestui timp zbătîndu-se încă să se regăsească. Am fi niște ipocriți dacă am declara deodată, că facem „artă pentru artă", cînd însăși arta trebuie curățată de mizeria deceniilor. Și nu cred că se poate face **tabula rasa** cu acest prezent, care are datoria restituirilor. Și a judecăților de valoare, privind, deopotrivă, literatura din țară și literatura exilului. A închisorilor, a mărturiilor care au dreptul la cuvînt, după atîta vreme. În acest sens, politicul este istorie și istoria, sursă a scrisului, a artelor.

4) În ceea ce mă privește, am constatat că distincția și eleganța au eliminat ab initio zgomotoasele și, uneori, goalele polemici. Au influențat cumva, acestea, accesul către publicul larg ? Cu ce consecințe ?

— Nu cred că polemicile anilor din urmă își aveau locul într-o revistă lunară. Mai ales acel gen de polemici. Nu, nu cred că la **Viața Românească** au fost agreate asemenea bătălii găunoase. Chiar atunci cînd **Săptămîna**, foaia de tristă amintire în epocă, declanșa un val de invective la adresa unor scriitori, în limbajul bine știut, chiar cînd atacurile ne priveau direct, a fost aleasă tăcerea. De altfel, nu știu cum s-ar fi împăcat cu „distincția și eleganța" revistei, (cum spuneți), cum și-ar fi găsit locul aici asemenea răspunsuri la nu știu ce atacuri suburbane. Și pe urmă, chiar polemicile acestea erau interzise unora — nu știți că atunci, mai de mult, nu aveau dreptul la atac și la replică decît cei agreați, desemnați de stăpînire ? Tirajele tot mai reduse, difuzarea defectuoasă și înainte (acum, aproape inexistentă, dacă nu s-ar vinde chiar la redacție), nu fac revista accesibilă unui public larg. Cititorii **Vieții Românești**, acei cititori consecvenți încă, nu cred că simțeau lipsa acestor polemici și bătălii fără finalitate, mai demult. (Îmi amintesc, totuși, că se hotărîse publicarea documentelor acelor colocvii, întrerupte la un moment dat : Colocviul de Teatru, Colocviul Traducătorilor, culminînd cu acel Colocviu de Poezie — al prozatorilor și al criticilor n-au mai avut loc ; **Viața Românească** trebuia să tipărească niște suplimente consacrate acestor dezbateri. Cred că au apărut doar lucrările primelor două — pentru că acelea ale Colocviului de Poezie cu scandalul de la Iași, au fost oprite. Atunci ar fi fost, poate, un prilej pentru revista noastră să intre în arenă, să dea „lovitura" unui tiraj pentru publicul larg. Dar n-a fost să fie așa !)

5) Personalități marcante ale vieții noastre spirituale nu v-au ocolit revista. În jurul lor s-a coagulat un climat de înaltă ținută artistică. Credeți că revista a păcătuit printr-o promovare numai a elitelor ? Ce motive aveți să ne demonstrați contrariul ?

— Ciudat că această epocă a elitelor, în ultimul deceniu, era și cea mai nepotrivită directivelor oficiale. Nu elitismul le trebuia atunci, ci amatorismul „Cîntării României"... Într-adevăr, redacția fusese frecventată și în urmă, de personalități ale literaturii interbelice — în timpul lui Demostene Botez și Șerban Cioculescu ; despre unii din acei scriitori importanți, noi, cei mai tineri, aflam abia atunci că mai trăiesc. Oricum, ieșeau din morminte, dintr-o tăcere mai bine păzită decît de moarte. Dar eu mă gîndesc, mai ales, la acele elite care au format un cerc strîns, în jurul **Vieții Românești**, chiar în anii din urmă. Un colaborator, dar și vizitator obișnuit a fost, mult timp, N. Steinhardt. Publicau încă, în mod curent, Mihai Șora, Al. Paleologu, Andrei Pleșu și G. Liiceanu ; colaborau C. Noica și Anton Dumitriu (după moartea lui Noica, articolele sale au început să fie respinse sistematic ; dar după moarte...). Cred că revista a început să fie pindită-vînată la Consiliul Culturii și pentru acești colaboratori importanți, și tocmai de aceea, temuți. Cum să accepți o revistă care, după un pricăjit de articol de fond, semnat de nu știu cine, de la „academia" Șt. Gheorghiu, publica : un text filozofic de C. Noica și, mai încolo, capitole din **Minima Moralia** de Andrei Pleșu, eseuri sau poeme de Ștefan Augustin Doinaș, traduceri de Sorin Vieru și Thomas Kleiniger ? Era mult prea mult pentru bieții cenzori ai revistei — așa se explică faptul că au trimis în redacție confrați de pe la alte reviste să întărească, ideologic, **Viața Românească**. Dacă revista noastră s-a impus și s-a menținut în niște ani care reușeau să reducă, la numitorul comun multe alte publicații, aceasta s-a datorat unor colaboratori de marcă, unei ținute și unei consecvențe, în asumarea riscurilor. De altfel, și alte publicații literare au recurs la tot felul de subterfugii și tactici (în anii omagiilor și iar omagiilor comandate), pentru a-și păstra colaboratorii, personalitățile și — personalitatea. Mă gîndesc la revistele **Steaua** sau **Romînia Literară**... Atunci înainte de 1989, lupta pentru menținerea valorilor devenea chiar rezistența culturii în fața neantizării pe care miza puterea. Se demonstra astfel că noua epocă proletcultistă, a amatorismului și a preferințelor oficiale pentru o **uniune scriitoricească Ștefan Gheorghiu** (așa cum fusese dublată academia cu o altă academie politică, de ce nu am crede în existența unei uniuni a scriitorilor — textieri, — Șt. Gheorghiu ?), că eforturile culturnicilor, pentru o altă perioadă proletcultistă, întîmpinau rezistență, culegeau eșecuri. Ar fi grozav dacă revista **Viața Românească** s-ar putea lăuda azi, cu o „promovare numai a elitelor". Să tot reziști promovîndu-le ! Dar unde să le mai găsești, cînd deceniile din urmă reușiseră să extermine atîtea personalități ale culturii, din toate generațiile ?

6) Nici dvs. personal n-ați preferat lupta deschisă pentru susținerea unor principii ferme. Mai mult, n-ați încercat să comentați instituirea — uneori artificială — a unor ierarhii. Nu cumva ați greșit ? Dacă ați debuta azi, cum v-ați mai comporta mîine ?

— Regret, nu am avut virtuțile „luptătoare" și dacă le-aș fi avut, în una cu puterea necesară, nu mi-aș fi tuit forțele în bătălii literare. Trib „zgomotul și furia", fie ele și scriitor le-am privit cu destul scepticism zervă, la conferințele, adunările ge le, ședințele obștei — cum se zicea reu pe atunci : obștea scriitoricească m-am priceput și nu m-au școlit nic în învățarea politichiilor literare. Cr singurul loc în care mi-am ridicat spre susținerea unor convingeri, m-am bătut pentru „principii f (pentru a vă cita iar), a fost redac care am lucrat. În ultimii ani se ins se regula — care există și azi — c care redactor, prin rotație, să răspun numerele revistei. Implicarea fiecăr și zbaterea pentru „numărul lui" er la sine înțelese. Dar, spuneam mai te, dacă aș fi avut forța și tenac unui luptător, m-aș fi alăturat alto tători, altor cauze, nu acelea pentru rarhiile scriitoricești. Poate în 1956 colegii mei studenți înfundau pușcă aș fi ajuns, poate, alături de Paul într-un proces literar-politic, și nu prin acea apărare a lui în seminar Mihai Gafița, unde citise un fra de roman acuzator ; aș fi mers ma parte, împreună cu studenții, colegi de atunci ! Sau m-aș fi alăturat lu rin Tudoran într-o grevă și un refuz față de sminteala perechii dictatoare satele și bisericile erau rase cu bul rele și părea că nu mai există nici vare pentru noi. Dar cred că treb mă supun unui destin al meu — de sună prea patetic. Simt un fel de s nire, o deprimare, să vorbesc c mine, să-mi divulg spaimele — lir Dar trebuie să răspund aici, întreb care îmi sunt chiar destinate, ca pun la stîlpul infamiei : de ce nu ar prezentă în luptele acelor ani ? I că mi-a fost frică. Pentru că p mei erau niște țărani fugiți în bo din calea colectivizării și trebuiau a de copii. Apoi, tata închis la Canal clusă din U.T.M. Și dată afară di de examen la admiterea în Facultat Istorie, din cauza dosarului. Și e ca „dușman de clasă", după trei z Agerpres (nu știu ce căutam chiar în groapa leilor, dar îmi imaginam putea ajunge ziarist). Acolo, vechea a Agerpres-ului (undeva pe str. Mate lo), era o scenă sub lumini, sub toare ; într-o asemenea sală cu scer desfășurat „demascarea" mea. spre 17 ani, eram îmbrăcată într-o modificată de la sora mea, și cu un rest de voință, am reușit să nu plî ei, toată „floarea agerpresistă", p du-mă în lumina scenei supradim nate judecîndu-mă pentru nu st crime istorice... De atunci detest sc tribunele, balcoanele — și tot ce se pe o astfel de scenă, alta decît aceea sacrată teatrului. Pe urmă am „muncitoare spre calificare" într-o că și studentă la seral. Și am înce mint că mă întrețin singură la studi am putut să mă transfer la Filolo cursurile de zi (dar cred că am ben de înțelegerea, de sprijinul tacit al Iorgu Iordan, pe atunci decan al tății). După absolvire, vreo șase ar șomat, am fost „reporter cu ziua toate drumurile țării. Pe urmă am în spital, operată pe inimă, supusă lui electric pentru defibrilare, benef de un diagnostic obsedant : „eretism diac". Deci, cordul eretic — ar fi t să fie mintea eretică, eu în întregi eretică... Și anii la **Viața Românea** ceea ce v-am spus deja. Dar ceea se știe : că eram mereu supusă pre lor, vizitelor securiștilor care ține obținâ apartamentul meu, în orele eram la birou. Telefoane, apeluri l datorirea patriotică a fiecărui cetă amenințări (..probabil că nu aveți știința curată și nici cărțile astea se ascunde prin sertare" ; „dacă nu să ne primiți, vă chemăm noi i parte..."). Și cei care m-au salvat a sora mea, juristă, și Laurențiu Fulg cepreședinte al Uniunii atunci („S ți-le să vină la uniune, să vă vorb în prezența noastră — avem și noi ristul instituției"). Și, apărîndu-mă determinat să intru în partid... pentru această încursiune în trecut tru această spovedanie care mă de încă. Da, nu sunt o luptătoare. As vrut să știți. Dar mi-am apărat dirijire singurătatea, familia și cei prieteni în care mai aveam încr Dacă aș debuta azi, cum aș scrie m-aș comporta mîine ? Ar trebui bată Pithia oracolului cum va fi mî

ele următor și cum, poezia în viitor ! ıncție de răspunsul ei poate aș ști să răspund și eu. Dacă aș crede în me. ısihoză, mi-aș ruga un mîine cît mai ı.

Sursa de inspirație a poeziei dvs. să fie un univers rural aspru și pro- atizat. Blaga avea unul vitalist, Pil- ıltul apolitic. V-ați situat într-o ipos- — polemică față de cei doi poeți ? E a de un temperament artistic pur și lu sau de o amprentă istorică ?

Nu cred că e vorba doar de universul l. Volumele mele apărute stau mărt. Și aș vrea să citez cîteva fraze -o prefață a lui Nicolae Manolescu, ă cu ani în urmă, pentru o reedita- „E ca și cum ar funcționa, în imagi. poetei, o simetrie aproape perfectă, are ea însăși nu e deplin conștientă, ită să stabilească un interesant sis- de compensații. Dacă vom pune față ția **Elegiile** și **Ave, noemvrie,** sau **a lumii cu 65 poeme** (...) vom con- imediat că poezia de maturitate a ei are două laturi contrarii, care se ănesc reciproc. De o parte, și oare- în linia liricii de tinerețe, vom găsi inile satului părintesc, amintirile, biografia», tonul nostalgic elegiac hiar elegiac — patetic). De cealaltă vom găsi imaginile orașului (dar conotațiile de la început, cînd orașul «străinul» traumatizant), impresii cu- din existența prezentă, observații di. , fără paseism, și în fine, un ton c, glumeț ori sarcastic, conducînd un pronunțat aspect ludic al poe- : și spre parabolă".

ca modele nu i-am avut nici pe Ion t, nici pe Blaga. „Blagianismul" de mă învinuia, la un moment dat, ndu-mă, tot Nicolae Manolescu, nu decît întîmplător, un panteism și un ism, o religie țărănească, apropiin- ă de universul lui Lucian Blaga. În ıul deceniu, orașul a fost cel care marcat „autobiografia" și poezia, țiul mioritic" și mioriticul „Pe-un r de plai / pe-o gură de rai", mode- tradițional, agreat oficial, devenise ru mine, în contextul istoric dat ul închis, limitat, fals idilic. Eu am nizat, am luat în răspăr, acest mo- mpus. Eu l-am simțit **fundătură,** țare o istorie care, tot evocînd, comemo- , și sărbătorind, profana tot ce fu- sfințenie pentru noi. Într-o vreme, cepuțuri, m-am simțit mai aproape zișelor" lui Arghezi, apoi tristeților acovia, încifrări lor lui Ion Barbu ori asmelor lui Emil Botta. În această nță, a modelelor, am rămas mai alea tean — la Muntenia lui Marin Pre- Într-o contemporaneitate a locului. abil că există aici un adevăr : isto- (deși aveam oroare de **acea istorie** !) făcut să-mi aleg modelele și nu tem- mentul... De altfel, prea marcați de ul trăit, mai știm cum am fi fost, în uri normale ? Nouă, tuturor, ne-a schimbată și firea, nu numai desti-

Ați editat de curînd un substanțial m de poeme, scris în anii dictaturii. el, zis, ați dat la iveală literatura de ır. Ce speranțe v-ați făcut atunci ați scris-o ?

Anno Domini și poemele inedite din **tul de seră,** reeditarea recentă, în ția „Poeți români contemporani" literatură de sertar (sau, mai bine din lada de moarte a mamei — aco- ascundeam) ; poeme respinse din me, de-a lungul anilor sau acele uri polemice, negre, cu adresă pre- care nici nu puteau fi arătate cuiva. 1980, ultimii prieteni apropiați mu- sau alegeau exilarea. Nu credeam m să le mai pot arăta cuiva. Scrisul pentru mine, în acei ani, singurul le rezistență pe care mi-o puteam dui. Între demolări, mizerie, sinuci- dincolo de corul omagiatorilor, sin- mea salvare era scrisul — un fel de ciliu și timp obligatoriu. La un mo- t dat, cînd o duceam mai rău cu să- tea, îmi făcusem și un „testament ar", dar prietenele care ar fi trebuit ibă grija hîrtoagelor mele aveau să curînd din țară.

De ce nu ați redactat un jurnal i preferat această formă elaborată, ică ? Simțeați că revolta exprimată un jurnal e inferioară vocii poetice ?

De fapt, am și un jurnal care com- ează — adaugă versurile din **Anno ini.** Nu știu cît de elaborate sunt po- e, față de notațiile jurnalului. Nu că mă preocupa stilul literar cît tim- răit, mărturia mea cît mai telegrafică, fără zorzoane... Din 1970, am ținut un nal de duminici". N-aș putea spune e „ de duminici". Era mizeria sărbă- , erau sărbătorile legale pe care le tam ; erau zilele întîlnirii, obser- orașului, misunul străzilor, cozile și nia care ținea discursuri istorice în- răspîntie la Piața Rosetti, contami- probabil de celelalte discursuri la zi ; petrecerile țigăniei din vecinătăți, dalul bețiile urbei ; erau zilele în „mă plimbam" prin vechiul Bucu- și găseam demolările, mormanele de z asediindu-l. Jurnalul era foarte rtant, era singura groapă în care ai să strigi că împăratul are urechi măgar și, mai mult, că e nebun ... Cînd ım mai putut lua drumurile „antire- ajelor", cum le spuneam la un mo- t dat, jurnalul duminicilor orașului a singurul fel de participare chiar prin zul de participare.

Spre deosebire de mulți confrați ai ri, eu susțin cu nume și opere aceas- teratură de sertar și, eventual, în ser- Aș dori să mă susțineți — aveți și e — și să-mi vorbiți și de alți autori care au preferat literatura rezistenței gloriei ieftine și efemere.

— Sunt sigură că există, încă, o literatură de sertar, ascunsă de autorii care poate au murit sau au plecat între timp. Sau dosită de securitate. Cine știe prin ce subsoluri zac dovezile. Nu știu să vă dau nume. Atunci, în epocă, domnea un climat al suspiciunii, spaima care ne timora. La un moment dat am vrut să-i dau unui prieten — poet — să citească ceva din aceste versuri, dar aflînd că e vorba de niște „nepublicabile", amicul mă tot amîna. Am înțeles că nu vrea să fie amestecat în nici un fel, că îi este teamă. Am renunțat. Cum la noi nu exista o rezistență, ca în Polonia sau Cehoslovacia, nici posibilitatea tipăririi unor texte care să circule, nu puteam să aducem nume și dovezi. Mă surprinde absența prozatorilor importanți în care am crezut (și mă gîndesc la cei din țară, nu la cei din exil). Se știa prin cîte lecturi și retezări trecea un roman de A. Buzura, pînă să apară, dar iată că **Drumul Cenușii** și **Refugii** nu au fost continuate încă ... Dar poate tocmai faptul că la noi erau posibile unele tocmeli, că mai erau și printre cenzori unii care nu pricepeau ori se făceau că nu pricep ; faptul că poezia ajunsese la un „limbaj esopic" despre care se tot vorbește — poate toate aceste subterfugii și înțelegeri tacite au făcut posibilă publicarea unor cărți ca **Lumea lui Caragiale,** de Mircea Iorgulescu, **Minima Moralia** de Andrei Pleșu **Proiecte de trecut** de Ana Blandiana sau **Urcarea Muntelui** de Ileana Mălăncioiu ... Și, dacă îmi este îngăduit, voi pomeni aici și volumul meu **Epitaf,** un bocet al satului, la sfîrșitul istoriei țărănești, **imposibila mea întoarcere,** volum pe care nu aș fi reușit să-l public dacă nu era Marin Preda, la **Cartea Românească** (Încercînd să-mi reeditez selectia din volumele apărute, poeziile din **Epitaf** se izbeau de refuzul îndîrjit al cenzorilor).

11) Dacă nu greșesc, am impresia că jurnalistica v-a acaparat și pe dumneavoastră în ultima vreme. Considerați că scriitorul poate avea o influență benefică asupra publicului ? Ce-l avantajează ?

— Mulți scriitori au ales, în ultimii doi ani, implicarea directă, exprimarea unor opinii asupra evenimentelor la zi. La unii dintre ei, nici nu ai fi bănuit înainte asemenea talente publicistice, forța ripostei — riposta imediată ; de fapt, s-a manifestat ieșirea din inerția unei epoci care miza tocmai pe apatia celor mai mulți. Am fost complicii prea multor crime — complici prin tăcere, frică, lașitate, consimțind de fapt ... Îmi amintesc o ședință a scriitorilor, mai de mult, și cineva din generația mea, a tinerilor de atunci, îi întreba pe cei mai virstnici : — Voi unde ați fost, cînd erau dărîmate casa lui Maiorescu, Muzeul Simu, cînd Blaga și alți scriitori erau interziși ? Dar noi unde am fost, cînd erau demolate bisericile, monumentele istorice ale Bucureștiului, cînd atîtea sate erau îngropate, arate și atîția alții înfundau pușcăriile sau luau drumul exilului ? Memoria interzisă, falsificarea istoriei, des-ființarea — cîte au fost tăcute, răbdate, acceptate ! Dacă acum sunt mulți scriitori care au ales ziaristica, mi se pare că este și un fel de a ne plăti datoria — tăcerile, lașitățile de pînă ieri. Atîta vreme cît procesul istoriei prezente nu a dat verdictele, sentințele așteptate, cît vor fi măsluite pînă și faptele recente și atîția morți **neidentificați — necunoscuți,** a te implica în modul cel mai direct, nu înseamnă numai a face politică, ci și istorie. Nu știu dacă scriitorul poate avea influența benefică de care vorbiți, cînd alege acest fel de a fi, cînd intră în arena cotidianului. Dar are datoria, față de el însuși și față de ceilalți. Mai ales într-un prezent în care oamenii par încă anesteziați de teamă sau de inerție, de indiferență ori scepticism.

12) Mulți autori, chiar de notorietate, preferă o poziție programatică de neimplicare. Bănuiți ceva la ei ? De cine se tem ?

— Fiecare din noi ascultă de glasul conștiinței lui. Dar apolitismul azi, arta pentru artă, literatura pură care-și vede de ale ei într-un măreț turn de fildeș, mi se par azi baliverne, ipocrizii. Prea multe trebuie spuse încă ! A condamna participarea la dezbaterile care nu mai pot fi nici amînate, nici șterse din biografia din memoria fiecăruia, a sta de-o parte, oferindu-i-te exemplu — artist legat la ochi în propria istorie —, înseamnă să continui ceea ce ai făcut vreme de decenii. E ca și cum ai respinge publicistica lui Eminescu ! Și nici nu spun : păstrînd proporțiile ! Absenteismul, în unele epoci nu e posibil și nu trebuie să se numească așa, ci complicitate. Am trecut printr-un timp prea negru, mizer, umilitor cu noi toți și trăim un prezent mîngîios și tulbure — cum ne-am putea preface că totul este de-acum normal și că nu ne rămîne decît să ne întoarcem la uneltele noastre ?

13) Într-o lume doldora de întrebări și vitregită de răspunsuri așteptate, cum vedeți statura morală a artistului, azi ?

— Statura morală a artistului azi ? Nu cred că poate fi probată numai de opera lui, oricît de mare, ci și de implicarea, de prezența lui în acest proces lung și chinuitor al regăsirii noastre **aici** și **acum.**

Interviu realizat de
Marius Tupan

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE CONTEMPORANE

văzută de Ion Cucu

Florin Mugur, **acum unul dintre** Mituri.

Șerban Cioculescu **depănînd acum cîțiva ani** Amintiri.

Al. Paleologu, Valeriu Cristea, Sorin Titel, Mircea Dinescu, Ștefan Bănulescu, Galfalvi Zsolt **în așteptarea unui discurs.**

Prozatorul Tudor Octavian, mereu atent la felul cum se încrucișează cuvintele.

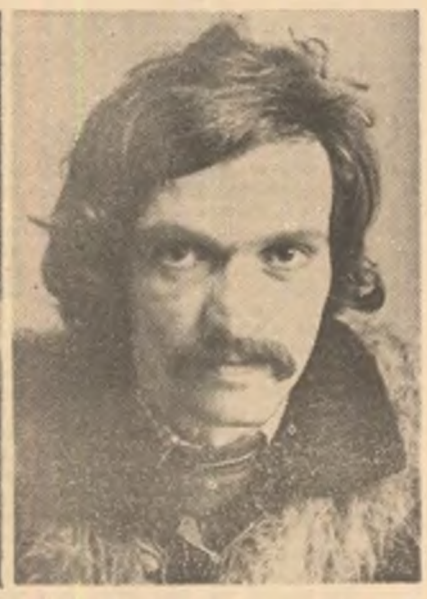

Nicolae Mateescu **visînd la** Regina balului.

florin gabrea

FLORIN GABREA s-a născut în București la 18 aprilie 1943 din părinții Iosif Gabrea, profesor universitar și Maria, născută Lehrmann. După absolvirea liceului studiază arhitectura la Universitatea „București", pe care o absolvă în 1967, cu examen de stat. Ca student, publică proză în revistele literare, obținînd, în 1967, premiul pentru proză al revistei „Luceafărul". Doi ani mai tîrziu, îi apare primul volum de povestiri „Hanimore". În 1976, publică o povestire în revista franceză „Les Lettres Nouvelles" (Nr. 38), iar în 1979 volumul de proză „Schön ist nur das Wahre — Frumos e numai adevărul". Între 1979—1981 publică o serie de articole de critică de film la „România literară". Membru al Uniunii Scriitorilor din România pînă în 1981, cînd emigrează în Germania.

Un Crăciun fericit, domnule Rudolf Hess!

Klaus stătea în fața microfonului și privea în jur. Pregătirile erau în toi. Forfota obișnuită, gălăgia și observațiile colegilor săi, făcute pe un ton nu tocmai amabil, lesne de înțeles într-o zi de luni, îi sunau cunoscut, familiar. După o pauză lungă intrase azi pentru prima oară, din nou, într-un studio de radio. O cotitură politică, ce aducea cu ea un vînt proaspăt din răsărit, se făcea simțită la Berlin; acesta era motivul pentru care i se acceptase să-și continue, o dată la două săptămîni, emisiunile din ciclul „Peregrinările lui Emmanuel", atît de bine primite cu un an în urmă în Bavaria.

— Klaus, în cinci minute îl dăm drumul! îi strigă tehnicianul și-și ridică, în semn de încurajare, degetul mare de la mîna dreaptă. Klaus îl cunoștea bine: îi făcea plăcere să lucreze cu trăsnitul ăsta, care schimba femeile fără să le aleagă, dar care își cunoștea meseria pe de rost. Îi dădea încredere. Astăzi însă tehnicianul nu părea să fie în apele lui, avea cearcăne sub ochi și mîinile îi tremurau cînd înfășura banda pe rolă.

Această indispoziție pe care o resimțea și el, îi aminti lui Klaus de mama lui internată cu un an în urmă într-un azil de bătrîni, ca urmare a unei scleroze progresive. Într-o dimineață, cînd își făcea plimbarea în grădină, suferise un atac și i se odonase repaus absolut la pat. Klaus obișnuia să-i citească mamei sale textul emisiunilor de la radio, deși uneori se îndoia că ea mai putea înțelege ceva din ele; după înregistrare avea să sune la azil și să vorbească cu ea.

— Tu de ce n-ai nici un prieten, Klausi?, îl întrebase ea, cînd o vizitase ultima dată la azil; avea privirea dusă și își răsucea inelul ei mic de aur, pe degetul osos.

— Nimeni nu se apropie cu plăcere de un renegat și un apatrid ar fi vrut el să-i răspundă în prima clipă, dar se înfrînă imediat ca să n-o jignească și spuse dîndu-și importanță:

— Și cu Albert ce e? Doar nu puteai să-l fi uitat?

Ea tăcuse, își încreți fruntea ridicîndu-și privirea spre cer. Apoi dădu din cap și zîmbind ușor șopti cu vocea ei delicată:

— Ah, ăla! Ăla e în stare să te înnebunească cu zîmbetul lui neîntrerupt. Un cabotin!

Pe marele Albert Lohman cu siguranță că nu-l putuse uita. Ochii ei vărsau lacrimi cînd Albert era pe scenă și interpreta rolul din „Jedermann" ca nimeni altul. Dacă ea se afla în stal, el o privea atît de adînc, de confesiv, de intim, de parcă i-ar fi dedicat ei spectacolul:

„Vă mulțumesc deci
Că m-ați așteptat cu grijă
Și în rugăciuni pioase
Și-acum călătoria va să-nceapă
Pe-acest toiag să pună mîna fiecare
Și să mă-nsoțească pînă la groapă".

Ea avusese întotdeauna un fel ciudat, poate chiar viclean, de a-și ascunde afecțiunea pentru acest evreu spiritual, profund și greu lovit de soartă, deși relația dintre el și Klaus nu putea fi trecută cu vederea. Să nu fi vrut ea să-și recunoască adevăratele simțăminte? Sau căuta doar să-i răspundă fiului ei cu o dragoste neștirbită? Oare ce se ascundea în spatele acestei rețineri? Avea motive întemeiate să-l primească pe actorul acela arătos, șarmant, plin de viață, în inima ei, doar îi plăcea. Asta observase și Klaus. Nu i se putea aduce nici o obiecție. Îi plăceau felul lui de viață, opiniile și vorbele lui, chiar și fraza lui celebră: „Eu sînt Albert, fiul lui David" o găsea remarcabilă. Cu siguranță că l-ai fi adoptat după război, fiindcă nu mai avea părinți; dispăruseră într-o seară fără urmă, probabil arestați și-l lăsaseră încuiat în coșul de nuiele, nu-i așa, mamă? Dar nu erai în stare să-ți iei tocmai tu asemenea răspundere. Nu i-ai putut ierta niciodată lui Albert că nu a venit pe lume ca german. „Ai să mă termini, escroc sentimental ce ești", o făceai tu pe supărata în ziua cînd ai împlinit șaizeci de ani, după ce Albert dansase cu tine toată noaptea. Nu-ți dăduse o clipă de răgaz el, arătosul, abilul Albert Lohman, care, din păcate nu mai intra în discuție ca pretendent pentru tine. Te copleșise cu flori, cu complimente, cu anecdote, cu amabilități de tot felul și despărțindu-se de tine cu un sărut pe frunte îți spusese: „Ziua asta minunată să-ți aducă numai noroc și bucurie, Hermina!" În noaptea aceea, puțin înainte ca viața ta să începă să se întunece, te-ai distrat atît de bine, încît ai făcut o criză de rîs, așa cum nu ți se mai întîmplase decît rareori în ultimii ani. Aveai un rîs strident, inconfundabil, îți scuturai pieptul încă plin și tare, gîfîind și gîlgîind, ceea ce firește mă amuza pe atunci dar mă și punea pe gînduri. Acest rîs al tău dezlănțuit, senzual, netulburat, ascundea multe secrete pe care mi-am promis să le descopăr.

— Klaus, vorbește! Acum! strigă tehnicianul și dădu drumul la bandă. Prin capul lui Klaus trecu deodată un gînd absurd: părăsit și fără speranță se prăpădește Rudolf Hess în închisoarea Spandau, tînjind după libertate. Închise ochii și vorbi în microfon:

„Dragi ascultătoare și dragi ascultători, avem plăcerea să ne întîlnim din nou la ciclul de emisiuni «Peregrinările lui Emmanuel»". Dorul după tatăl său necunoscut îl gîtuia, dar continuă: „La microfon Klaus Schöpfer. Emmanuel face astăzi un popas la Berlin. Nu știu dacă mă puteți înțelege dragi ascultători, deoarece aici domnește un zgomot asurzitor. Copii ciufuliți, pe jumătate dezbrăcați, roiesc încoace și încolo, și oameni ai căror ochi lăcrimează dau năvală pe străzi și-l împing pe Emmanuel în toate părțile. Doar o mare tragedie sau o nesfîrșită bucurie, cum nu s-a mai văzut, ar fi putut să-i facă pe atîția berlinezi deodată să iasă afară din case. Din toate aparatele de radio răsună imnul național al Germaniei federale. Emmanuel ar vrea să cunoască motivul acestei tulburări neobișnuite.

— Ei, tu, îl întreabă el pe un mucos, de ce țipi așa și încotro alergi?

— Mami mi-a spus că azi m-am născut a doua oară.

O femeie bătrînă cu părul alb se amestecă în vorbă și ridică în aer, sub privirile mirate ale lui Emmanuel, un ciocan vechi.

— Nu știți ce s-a întîmplat azi? Nu sînteți de aici, sau veniți din străinătate? Înțelege omule, sîntem o țară liberă, patria noastră este Germania Unită. Cele patru puteri învingătoare au semnat tratatul. Veniți cu noi, ce stați așa! Trebuie să dărîmăm zidul rușinii, să-l facem una cu pămîntul. Ia-te după mine, tinere!

Hotărîrea ei nestrămutată și furia aceea distrugătoare îi insuflau lui Emmanuel un sentiment de spaimă. Tirit încoace și încolo de torentul acela sălbatec, Emmanuel vede deodată, în mijlocul mulțimii, un chip ciudat cu țeasta dezgolită de calviție, cu sprîncenele ca două smocuri, cu pași tîrșiți, care îi pare cunoscut. Daa, sigur, Emmanuel își dă brusc seama; este cel mai singur om din lume, cel ce a fost cîndva locțiitorul lui Hitler, Rudolf Hess, care vrea să participe la cea de-a doua naștere a patriei sale. Gratiat pe neașteptate, Rudolf Hess își ridică și el lopățica de jucărie pe care o ține în mînă și bolborosește: Trăiască Germania noastră! Fie ce-o fi! Epuizat și cu lacrimi în ochii adînciți în orbite se tîrăște pe lîngă Emmanuel, spre zidul rușinii. Emmanuel n-ar mai vrea să se trezească din acest vis. Pe trotuar vede un steag negru-roșu-galben, călcat în picioare. Îl ridică și imploră, în numele concetățenilor săi, ca toți să se comporte față de patria reunificată la fel de drăgăstos și atent cum te porți cu un prunc nou născut. El nu are nici lopată, nici tîrnăcop sau altă unealtă, n-are decît mîinile lui goale, curajul și hotărîrea de a-și sluji patria. Zidul, trebuie să ajungă la zid, altfel ratează cea mai tulburătoare

întîmplare din viața sa. Dar ajunge la zid prea tîrziu. Ca niște furnici disciplinate și compact înrolate se înghesuie mii de oameni, germani sadea, reuniți, care ard de nerăbdare să fie recunoscuți ca atare. Hei rup! Sus tîrnăcopul, jos tîrnăcopul! Fără macarale, fără ciocane pneumatice sau alte unelte ultramecanizate doar cu mîinile, cu lopeți, cu cărucioare cu scînduri și cu degetele îndoite, țepene, șîngerînd fără durere. Așa își fac munca lor nobilă acești sclavi, din pasiune și dorință, cu îndîrjire și răbdare, de parcă, pentru întîia oară ar despărți apele de uscat. A bătut ceasul! Doar la un metru, de partea cealaltă, cîntă germanii din est, dincoace tac germanii din vest și toți laolaltă dărîmă ultimii centimetri de beton. Și, deodată, clipa pe care am visat-o atît: oameni de aceeași carne, de același sînge, oameni asudați și plini de praf se privesc muți în ochi, îi măsoară pe cei cu care au compătimit împreună, plini de încîntare, dar și de suspiciune. Despărțiți unii de alții de numai doi metri, de doi metri prăpădiți, fiecare are de parcurs un ultim metru ca să treacă peste prăpastia unui sfert de veac. Dar Emmanuel, e un om prea sensibil și nu poate suporta această tensiune. Se sufocă și închide ochii. Fulgi mari de zăpadă cad și se topesc pe pleoapele lui — acoperă privirile în așteptare, privirile tuturor copiilor Germaniei aflați acolo. Crăciun fericit, Germania mea! Crăciun fericit, domnule Rudolf Hess!..."

— Porcule! se auzi vocea tehnicianului. Prin fereastra cabinei Klaus văzu cum acesta își ștergea lacrimile și umărul musculos îi zvîcnea fără să se poată controla.

Sună telefonul. Directorul de programe, care își lua profesia foarte în serios, veghind la prestigiul instituției ca un cerber, se hotărîse să-i tragă un perdaf lui Klaus.

— Nu ține, domnule Schöpfer! Asta nu e un post particular din Los Angeles, ci Radiodifuziunea din Berlin. E timpul să dați uitării cei patru ani petrecuți în America. Ce a vrut să însemne prostia aia cu Rudolf Hess? Sper că nu așteptați de la mine să vă bag materialul pe post.

— Regret, dar nu mă dezic de ceea ce fac. „Peregrinările lui Emmanuel" au reprezentat întotdeauna o sminteală incomodă. Nu-mi retrag nici un cuvînt! declară Klaus și-și aruncă privirea pe ceasul din perete.

— Domnule Schöpfer, doar n-o să ne împiedicăm acum de-o pietricică. N-ar fi decît o dovadă de pripeală. Ciclului nostru, „Istoria la zi", i se vor mai adăuga la anul douăzeci de minute. Mai gîndiți-vă la ce v-am spus și fixați-mi un termen nou pentru înregistrare. E în avantaiul dumneavoastră.

După o pauză, ce nu prevedea nimic bun, continuă:

— Altminteri nu-mi displace emisiunea dumneavoastră de Crăciun.

— Nici nu mă gîndesc, cenzura și lipsa de umor sînt incompatibile cu Emmanuel, spuse Klaus.

— Și, în afară de asta... aici vocea directorului deveni rece ca lipsită de amabilitate — cine dracu mai e și Emmanuel ăsta?

Klaus zîmbi. Ignoranța îl făcea pe director complet vulnerabil. Erau domenii în care autoritatea se lovea de însăși eficiența el. N-ar fi trebuit să facă o asemenea greșeală.

— Vă rog să mă scuzați, dar mă grăbesc. Mama mea e la spital. Am să trec mîine pe la dumneavoastră. Să zicem pe la cinci fără un sfert, okey?

— Pentru dumneavoastră sînt întotdeauna prezent, îl asigură directorul, lingusindu-l și puse receptorul atît de încet în furcă, încît Klaus nu auzi nici un zgomot.

— Ia spune, cine a semnat pactul, puterile aliate sau tu cu diavolul? i-o aruncă tehnicianul de la obraz și-și propti mîinile în șold.

— Puteați să ne scutiți de această lipsă de răspundere, spuse redactorul. Fața lui era cenușie și avea buzele uscate. Ulcerul gastric operat cu trei săptămîni în urmă, recidivase brusc.

— Vă doresc la toți un Crăciun fericit! spuse Klaus, pentru a încheia discuția; își luă paltonul din dulap și păsi în vestibul. Apoi se întoarse din nou în studio și îi spuse tehnicianului:

— Vreau să-ți vorbesc și cu un semn din cap, îi dădu a înțelege că vrea să fie lăsat împreună.

Ajuns afară, își aprinse mai întîi o țigară ca să mărească nerăbdarea celuilalt.

— Ia zi, Franz, tot așa ți se scurg ochii după surful meu?

Tehnicianul rămase o clipă surprins.

— Bineînțeles.

— Cu trei sute e al tău. Franz simți că i se înmoaie picioarele. Apoi începu să înțeleagă. Se apropie de Klaus și îi șopti:

— Sînt de aceeași părere cu tine, Klaus. Găsesc că e o porcărie că Rudolf Hess mai e încă închis. Spune-mi cunoști asociația F.F.H.?*

— Vrei să-mi faci o favoare, Franz?

— Firește.

— Vreau să-mi dai banda pe care am înregistrat-o azi.

Franz se umflă în pene. Asta era rolul care i plăcea cel mai mult: complice, răspînditor de zvonuri, lingusitor.

— Ne întîlnim mîine la cantină, și ți-o dau.

Klaus îi întinse mîna și alergă pe scări în jos. Nu regreta nimic din tot ce se întîmplase azi. Funcționarii bine plătiți aveau întotdeauna de ce să se teamă. Era și normal. Dacă emisiunea lui s-ar fi transmis pe post, directorul de programe ar fi avut cu siguranță de-a face cu unele măsuri îngrijorătoare: indignare, anchete urgente, cereri exprese de luare de poziție din partea conducerii Radiodifuziunii, a primarului, a forurilor politice, chiar contacte urgente între cele patru comandamente și Spandau etc. Și, la sfîrșitul celui mai eclatant act politic al anilor optzeci, ar fi fost mai mult decît normal ca guvernul sovietic de la Moscova să-și facă publică nemulțumirea în ziarul de partid nemulțumire care ar fi avut darul să minimalizeze ecoul raportului catastrofal, făcut de Amnesty International cu privire la descoperirea de încălcări ale drepturilor omului în Uniunea Sovietică. Logic!

Afară ningea cu fulgi mari, ceea ce cu siguranță nu i-ar fi surîs lui Emmanuel. Klaus se grăbi spre mașina lui, parcată într-un loc interzis.

„Tatăl tău a respectat totdeauna legea. N-a contestat ordinul de chemare pe front, deși dispretuia războiul". Klaus își aminti de vorbele mamei sale și nu putea să-și explice de ce ea, cînd pomenea de bărbatul ei — Emmanuel Schöpfer, presupus a fi căzut pe frontul din Rusia — nu îi spunea niciodată pe numele mic. Asociația F.F.H. Oare ce putea să însemne asta?

O chitanță de amendă, prinsă la ștergătorul de parbriz, îi demonstră că pentru polițiști Crăciunul nu constituia un motiv ca să-și neglijeze serviciul în slujba urbei.

Băgă chitanța în buzunar, șterse zăpada de pe parbriz și urcă în mașină. Cînd dădu colțul în strada principală, fu înghițit de suvoiul de mașini.

Rudolf Hess se stinge părăsit și fără speranță în închisoarea din Spandau, ros de dorul libertății. Cum de-i venise în minte Rudolf Hess? Dintre paladinii nazismului, Klaus îl considera pe Hess cel mai insignifiant, fusese doar o apariție lipsită de strălucire, un funcționar de partid care nu demonstrase în cursul vieții sale decît supunere și mediocritate. Spontaneitatea și intuiția fuseseră valabile doar la început, în primii ani. Zborul în Anglia, planificat pînă în cele mai mici amănunte, fusese un bluff, un nonsens, un joc de ruletă fără miză care îl costase libertatea. Atunci, ce îl îndemna pe Klaus să se confrunte cu bătrînul deținut, să-i privească ochii înfundați în orbite, să pălăvrăgească nopți în șir cu el, la o cafea sau un ceai, englezește se-nțelege, să-i atingă mîinile și să se întindă pentru o clipă pe patul îngust din celulă, destins și fără griji, spre a-i descoperi sentimentele de culpabilitate, dorințele și visurile?

„Curiozitatea ta bolnăvicioasă te va distruge. Ai fi în stare să-ți viri capul sub ghilotină, doar ca să poți trăi senzația condamnatului la moarte în momentul execuției. Fereste-te publicistule maniac să nu fii decapitat într-o bună zi. Pierderea ar fi în acest caz irecuperabilă" îl avertizase odată Albert.

Nu avea o curiozitate patologică, își făcea doar meseria îndelung visată, voia pur și simplu să priceapă ce se petrecea în jurul lui, ca să-și poată duce treaba la capăt. Nu erau doar împrejurările agitate care-l surprindeau mereu și-i afectau confortul existențel, ci previzibilul lor. În mod paradoxal, gîndirea logică, pe care se punea atîta preț nu contribuia la simplificarea relațiilor cauzale.

„Dacă rămîn cu capul sub apă mai mult de cincizeci de secunde, mă înec în această cadă împutită și nici un dobitoc n-o să afle de proba mea de curaj", constatase el, în cada de baie pe cînd era un băiețel de opt ani. Iar Elfriede nu l-ar fi crezut oricum în stare de așa ceva. „Noi, germanii, avem capacitatea de a gîndi rapid și precis, dar credem că sîntem în stare de aceasta, tocmai fiindcă sîntem germani", îi explicase el, ca proaspăt bacalaureat, unui coleg de școală. Această constatare îi adusese, pentru prima oară în viață neplăceri ostilitate, ba pe deasupra și o bușă crăpată de către odrasla unui măcelar, care nu fusese încă

tă denazificat si care nu putuită o asemenea obrăznicie. ..Nia poate elibera de trecutul nană apasă, iar constatarea acesi fără precedent a poporului mutilării patriei mele explică iditatea mea intransigentă. Potinga sau de dreapta nu mai e tivă. Azi se recomandă o poliului". declarase el mai tirziu. neangajat si fără de partid. Dar sătul de toate concluziile astea. sau mai putin oportune. Se afla căutarea unei revelatii.
aus incepu să perceapă claxoaente care amplificau vacarmul aminti deodată că nu-i cumi mamei sale. În ciuda mocirădă mări viteza. Memento ma lui avea saptezeci si notă

sonalului de ocrotire de la azirini il instiintă că mama lui ia la spital, deoarece starea ei ingrijire medicală specială.
teva minute si-a venit din nou dar noi am chemat totusi salcurs doar putin singe din nas. ic. Nu vă faceti griii, domnur, oamenii de calibrul mamei astră nu capitulează asa usor". ora sefă, zimbindu-i plină de e.
de a părăsi azilul de bătrîni. să mai meargă o dată pe aleea Zăpada proaspăt depusă făcea evidentă scheletul crengilor ina intr-alta, semănind cu nisripi de fluture. Anul acesta se . el si mama lui, aproape zile, ori dimineata dacă el avea seara tirziu, cînd inhala adînc ară si-si deschela cămasa pînă ni. Soldul ei delicat se atingea n cînd de coapsa lui obosită. espre fel de fel de lucruri, ea ze lungi de respiratie, ca să-si ntele, el cu vocea lui directă. tocmai bărbătească, pînă ce a despărtirii si ea, înăltîndu-se lua obrazul cu duiosie în palite, el trebuia să se aplece inînci, cu buze reci, subtiri, paruta pe frunte, spunîndu-i, de ă fără exceptie : ..Sînt mîndră griiă de sănătate, fiule". Apoi, ea lui Klaus, adăuga : ..Si dacă adu-o si pe sotia ta" si Klaus iea să-i explice că nu putea pe sotia lui, întrucît nu avea Abia mai tirziu începu să întece mama lui rostise, atît de oc, această dorintă fierbinte, de mai multe ori cu ani în entru a-l impulsiona să adere a societatea binecuvîntată de a cununatilor religios.
i sînteti ?", spuse sora sefă, afata lui ca din senin : isi a halat pe umeri si-i iesise în e.
ai am sunat la spital. Mama astră se simte deja mai bine. I injectie si acum doarme ca un

e foarte frumos aici, spuse observă că sora sefă îl fixa incă era dispusă să mai rămînă tremura de frig. Nu avea ciocioare si degetele ei, care se sandalele decoltate, erau acotrămăioare de zăpadă.
ultumesc pentru griia dumneapuse el.
ai cald v-ar prinde bine, îi răsa sefă. Nu doriti o cească de

la, cu plăcere, încuviintă el si brat. Mergeau tăcuti pe aleea mai ningea. Hîrtia în care era chetul de flori fosnea. Klaus îi iratia si simtea cum ea îi apăsa u care îi prinsese bratul, strîns ei. Subtioara ei era caldă. Urde la intrare si păsiră în clăloarele si dormitoarele erau lun plin, dar nu întîlniră pe ni-

toti la masă, spuse sora sefă. i-ar fi citit gîndurile. Într-adezea tot mai distinct sunetul tasi rumoarea de voci. Cînd trenă sala de mese, în care cliului, bătrînii părăsiti de famiepărăsiti de pofta de mîncare. privind fix înainte, pe Klaus îl nireasma de gogosi berlineze si de orez cu lapte cald. nai departe si intrară în biroul

loc, îi spuse ea si dispăru în iei usi. Klaus auzi dusul si cererea. O cameră mică, aerisită, ise florile într-o vază de culoa. Pe o etajeră erau trei volume. părea să fi fost deschisă vreosea puternic a tipar. Heinrich schimb, era citit si răscitit, pe bliniat, aproape făcut ferfenită. părea totul !
ul e gata imediat, spuse sora intră si puse cana cu ceai pe îmbrăcase sosetele de lînă si flausat. Isi netezi părul cu der des, castaniu închis. Se aseză ea si-si strînse genunchii la rivea intens pe Klaus. El luă al lum de pe etajeră, se aseză pe măsuta rotundă, pe care se afla intarsii florale, două cescute rnită. Asadar invitatia fusese tă.
teresează domeniul ăsta ? întresi ridică volumul care purta cretele magiei". Îl răsfoi la însi-l puse din nou pe masă.
ea de dincolo de obiecte m-a întotdeauna, spuse ea. Apa fierse ridică, deschise cutia cu ceai citeva fire într-o strecurătoare argint, de formă sferică. Turnă ască si-i întinse lui Klaus sfera icată. El o cufundă în apă si o lipă. Apa se coloră pe dată răsroma inconfundabilă a ceaiului e care el o inhală cu ochii închisi. erbinte îi irită căile respiratorii. u-i un acces de tuse. Dureri sue git, ca în copilărie.

..Doamne Dumnezeule, fie-ti milă ! Dă-i băiatului aer să respire. Doamne nu ne părăsi !" se ruga mama lui în genunchi cu mîinile împreunate. Îi stergea lui Klaus cu un prosop ud sudoarea de pe frunte si îi umezea buzele în care sîngele pulsa dureros. Nici prisnitele jilave ale doamnei Spolenski, nici ventuzele doamnei Griesmeier sau inhalatiile cu apă sărată, repetate din zece în zece minute, n-au folosit la nimic. Asteptau, toate trei, zîmbeau încrezătoare, pînă cînd usa se deschise si în cameră năvăli cîntînd Elfrieda cea suplă si lascivă. Agita o cutie rosie deasupra capului si decretă :
..Remediul miraculos din America ! Hermine, împielitatul tău e salvat !"
Elfriede se aplecă deasupra lui Klaus. Sîrgul ei de perle îi atingea gîtul înfierbîntat, gura ei, care mesteca în permanentă ceva miscîndu-si colturile drăgălas, rămăsese pe jumătate deschisă si el simti cum respiratia ei cu miros de mentă ca o adiere vrăjită de primăvară, îi ia pe loc durerea. Ochii ei verzi îl priveau cu îngrijorare si îi mîngîie obrajii atît de duios si catifelat, încît el ar fi vrut să zacă pe vecie în acest pat cleios.
Doamna Spolenski se repezi pînă afară să aducă un bulgăre minuscul de zahăr. Hermine îsi făcea de lucru la lampa de petrol, cu o cană de tablă si o oală, iar Elfriede frămînta, cu răbdare si animată de sentimente materne, pe sub cuvertura patului, picioarele osoase ale băietasului de opt ani. Îi murmura încet la ureche :
..Sînt un soricel
N-am casă defel
Vreau să ies nitel
Sînt un soricel
N-am să ies defel
Vreau să stau cu el
Cu micul meu Klaus,
Pe care-l iubesc..."
Degetele ei săltau în sus pe burta lui si Klaus stringea din dinti si jura că va face sase copii cu Elfriede, trei fete si trei băieti, care să spună împreună seara, înainte de culcare, în loc de Tatăl nostru, rugăciunea cea nouă si minunată :
..Sînt un soricel
N-am casă defel
Vreau să ies nitel..."
Licoarea întunecată, pe care Klaus o bău mai mult silit si-i aduse vindecarea, fusese doar o mostră din ceea ce căra acasă inepuizabila si nesătioasa Elfriede, după excursiile ei pacifiste, de noapte, în cercurile eliberatorilor din Boston, Michigan sau Ohio, cazati, la sfîrsitul războiului, în Tempelhoff, Schoneberg, Zehlendorf sau Steglitz : unt — butter, cafea — coffee, sosete — socks, orez — rice. Cartofi — potatoes, cercei — earrings, poze cu Mary si Jim — pictures with Mary and Jim in front of the garden etc. — and so on. Dar nimic nu i se păru lui Klaus să fi întrecut vreodată ceaiul acela englezesc, aroma lui înmuindu-ti respiratia si numele lui, a cărei sonoritate senzual-virilă semnificase, de atunci si pînă azi întruchiparea libertăiti : Lip-ton, Lip-ton...
— E bun ? îl întrebă sora sefă. Păcat că Hermine nu poate să bea cu noi.
Cineva bătu la usă. Un bătrîn, cu obrajii scofîlciti, se strecură pe lîngă sora sefă. În urechea stîngă purta un aparat acustic.
— E ora să-mi iau doctoria, domnisoară Gabriele, spuse el si scoase din buzunarul pijamalei o fiolă verde.
— Dar, domnule profesor, doar stiti ce aveti de făcut, îi replică sora sefă si se ridică.
— Domnisoară Gabriele, ne dati voie să iesim mîine în curte ? întrebă un alt pensionar, care voia să-si astîmpere curiozitatea cu acest pretext, nu tocmai abil. În cinci minute, biroul se umplu. Toti se străduiau să se simtă cît mai comod, să bea o înghititură de ceai, daaa, e bun... si sănătos, curăță si fortifică rinichii, dar, domnilor, nu avem destule cesti, putin mai mult loc nu ne-ar strica, tante Martha are citeva, împingeti masa la perete si dati-mi, vă rog, zaharnita, nu, nu l-am citit pe Heinrich Boll, puteti să mă credeti, în perioada postbelică a contribuit mai mult ca oricare la transformarea problemei vinovătiei noastre într-o adevărată problemă de constiintă. Domnisoara Gabriele dispăru, pentru a doua oară, în spatele usii de la cabina dusului, pentru a se îmbrăca cum se cuvine, în tinută profesională, nu înainte de a-i face un semn lui Klaus si de a da din umeri resemnată. Nimeni nu observă cînd Klaus se retrase tiptil, îndreptîndu-se spre iesire. Trebuia să-l vadă neapărat, încă azi, pe Albert, fiindcă se temea pentru mama lui si pentru sine.
Nu ai voie să mori, Hermine ! Îmi datorezi adevărul. Încă nu stiu cum mă cheamă si cine sînt. Cine este tatăl meu ?
„Sînt Albert, fiul lui David", asa îl repeta Albert mereu cu dezinvoltura si întelepciunea sa biblică.
„Si eu, al cui fiu sînt ?" insista el să întrebe fără încetare, ceea ce îl punea pe gînduri pe Albert, care zîmbea cu subînteles.
„Schma Israel, Adonai Elauhenu, Adonai echod. — Ia aminte Israel. Cel vesnic este Dumnezeul vostru. Cel vesnic este unul", asa sună crezul lui, pe care îl rosteste mîndru, cucernic si pătruns. Asa sună crezul evreilor. Si cum sună crezul meu ?
Tată, dacă te vei fi numit într-adevăr Emmanuel, cum sustine mama, atunci numele tău îl poartă pe Dumnezeu în sine, după cum ne învată Cartea lui Isaia. Si dacă si tu ai fi în mine, asa cum sînt eu în tine, atunci în mine n-ar mai fi loc pentru Dumnezeu, deoarece as fi alcătuit doar din spirit si nu as fi un om din carne si sînge. Arată-mi-te, tată, si ia-mă sub oblăduirea ta !
De azi, în cinci zile, se va naste fiul lui Dumnezeu, pe care noi, crestinii îl cinstim sub numele de Isus Christos. Un Crăciun fericit tuturor !

(Fragment din romanul „Fără tată")

Traducere de
Nora Iuga

*) „Freiheit für Hess". („Libertate lui Hess").

pavel
şuşară

Cinci observaţii asupra realităţii şi o declaraţie în chip de epilog

1. fulgeră greu peste vuietul mării
2. copiii îşi ling rănile unei naşteri ostile
3. păsările se topesc în propriul zbor
4. caii pasc insomnii peste oasele mele de maimuţă tîrzie
5. bărbaţii îşi cosesc din spinare pogoanele de sîrmă ghimpată

declaraţie :

Apoi ne-am simtit foarte bine, rudele de la ţară sforăiau împăcate în lumina stelelor pilpiind ca o valută forte şi tîrziu, tîrziu, cînd în istoria contemporană se bătea ziua cu noaptea, iar din interstiţiile universului strămoşii ne injurau de grijanie, am băut sifon cu sirop de banane şi am cîntat din Internaţionala strofa nr. 1. A doua zi eram fericiţi deşi de la una mie şapte sute optzeci şi nouă nu ne-am ras bărbile şi nu ne-am scos bocancii din picioare. Apoi au venit soţiile, blondele, roşcatele, şatenele, brunetele, cărunţele, sărmanele noastre soţii şi ne-au adus merinde şi haine groase pentru timpuri ostile. „Băieţi, ne-au spus ele, ciinii latră tot de la răsărit la apus" şi ne-au strecurat printre gratii un teanc de indulgenţe.

Scrisoare

...nu mi-ai mai scris de mult, de cînd îmi spuneai :
„pe aici toate sînt bune, cum ştii că le-ai lăsat, doar pămîntul tot creşte la marginea satului. Citeva case au fost acoperite cu iarbă dar oamenii sînt veseli pentru că iarba e atît de frumoasă şi păsările cîntă peste case, fac cuiburi, scot pui şi iarba creşte lîngă cintecul lor. Din vreme în vreme mai vine şi apa... Acum vine tulbure, umflată ,cu crengi, cu cai şi bolovani, de citeva ori au fost şi inecaţi dar de plins n-a plins nimeni, pentru că necunoscuţii nu se pling. Numai pe timpul secetei lumea s-a îngîndurat puţin. Focul era asa de mare să se ridicase peste vîrfurile plopilor. Limbile lui lingeau norii pe burtă şi noi ne-am bucurat mult că vine pămîntul şi cerul arde şi apele curg...

Despre mustăţile lui Salvator Dali

Ninge arămiu cu frunze în parcurile municipale şi ele cad vehement lîngă sexul cu două tăişuri al ierbii (sic transit gloria mundi ar fi spus înţeleptul) „mi se filfiie" zic eu şi mai rup o foaie din Cartea regilor să-mi răsucesc o ţigară punînd mustăţile lui Salvator Dali în loc de tutun. Îmi lipesc urechea de ţîţa ta stîngă, iubito, să ascult cum curentul electric pulsează în arterele tramvaielor (sic transit gloria mundi ar fi spus înţeleptul), eu zic la fel ca înainte şi sînt mult mai fericit decît paşnicul pieton care traversează pe roşu.

Vir dolorum

Peste aura lucrurilor nechează tăvălugi de ceaţă. La rădăcini ţipă fantomele orelor avortate şi vîntul pustiului muşcă din piinea mea cea de toate zilele pentru că undeva — vă spun din sursă sigură s-au născut prunci cu bărbi şi bastoane.
Oricum copilăria se scaldă în cleiul articulaţiilor ruginite ; cad ploi de alcool peste genunchii ucişi ai ierbii, peste peştii care umblă buimaci prin somnul planetei, peste morile ce macină zilnic orgolii, peste etalonul protezelor voastre de plastic.

Sfat pentru clepsidre

Clepsidre, învăţaţi : sensul căderii e unic. Aici şi aiurea, acelaşi bir de nisip.

Răstignire perfectă

...iar cînd va şuiera locomotiva aceea pe sub pămînt şi va scuipa către iarbă cu un fel de napalm, vom desena din memorie o cruce şi vom inventa o răstignire perfectă...

Destin și istorie

„Dulce ca mierea e glonțul patriei“ — romanul lui Petru Popescu, de la a cărui apariție, au trecut exact douăzeci de ani — este romanul unui tînăr frămîntat de îndoieli, de întrebări grave privind moartea, istoria, iubirea, destinul — al său și al generației din care face parte —, un tînăr care, ieșind din viața călduță, din atmosfera ferită de griji a studiului, se va izbi de realitatea aspră, va fi confruntat și va căuta răspuns marilor probleme care se pun generației sale. Eroul romanului (naratorul) este un tînăr absolvent al facultății de istorie, care, fiind încorporat la o școală de ofițeri în rezervă, va veni în contact cu o lume necunoscută, străină pînă acum preocupărilor sale, va face cunoștință cu solidaritatea bărbătească și cu paradoxala însingurare pe care o provoacă viața colectivă a armatei.

Angrenat într-o istorie concretă, căreia încearcă să-i înțeleagă esența și devenirea, eroul narator își pune întrebări asupra rostului și esenței armatei ca instituție care este, paradoxal în aparență, abstractă și concretă, teoretică și reală în același timp. Este teoretică „mai mult decît s-ar crede“, deoarece se pregătește timp îndelungat pentru un război ipotetic care ar dura mult mai puțin decît perioada afectată pregătirii. Este concretă deoarece prin organizarea perfectă, prin legile aspre și conștiinciozitatea dublată de devoțiune a componenților săi, constituie expresia noțiunii de „armată“. Tînărul începe să aprofundeze, abia acum, înțelesurile unor noțiuni ca : război, istorie, patriotism, datorie îndeplinită conștient. Patriotismul său nu va fi unul de suprafață, ci va deveni unul de adîncime, organic, sprijinit pe tradiția istorică. Pașii săi calcă „...țara veche, plină de gloanțe amare și dulci ca niște fructe, țară pardosită cu gloanțe, înălțată pe gloanțe...“ Glonțul patriei e dulce ca mierea deoarece în bucățica de metal s-au esențializat eforturile tuturor oamenilor acestui pămînt, acestei țări care e așezată „pe un mormînt larg, apasă pe sute de paturi ale morții. Sîntem prea puțini deasupra, sînt prea mulți în adînc“.

Această idee, a pămîntului suprasaturat de morminte, apare și în romanul lui Zaharia Stancu, „Ce mult te-am iubit“, dar există o sensibilă diferență între cei doi scriitori. În timp ce în romanul lui Zaharia Stancu este vorba de o colectivitate restrînsă — satul —, în „Dulce ca mierea e glonțul patriei“ autorul se referă la o mare colectivitate, cea națională, în care eroul este integrat odată cu cooptarea sa în colectivitatea mai restrînsă, aceea a armatei legate organic de marea masă a locuitorilor străvechiului pămînt românesc.

Eroul caută să înțeleagă istoria în toată complexitatea ei, să-i cuprindă substanța filozofică, să-și verifice intuițiile comparînd părerile sale cu cele ale participanților direcți la ultimul mare eveniment istoric, războiul : unchiul Nicu și prietenii acestuia. Unchiul Nicu îi spune nepotului dornic de înțelegere, dar tributar excesivelor teoretizări ale istoriei concrete, trăite, că: „... o istorie adevărată nu există. Adică există un moment, dar descrierea lui nu e adevărată.“

De asemenea, istoria nu mai exprimă o realitate faptică, ci este „o istorie de interpretare“. (...) Istoria nu mai e făcută din fapte, ci din interpretări. Cei care au trăit anumite evenimente, în timpul desfășurării acestora și după aceea, nu au avut sentimentul trăirii istoriei, ci pe acela al unor situații care i-au afectat direct și le-au schimbat cursul vieții : „Pentru mine singurele clipe adevărate ale războiului sînt cele pe care le-am trăit eu. Dacă vrei, ele sînt singura parte adevărată din istorie.“

În momentul desfășurării ei, istoria nu este constituită decît din acțiuni omenești și, atunci, nu primează decît faptul concret, dar, mai tîrziu, intervine teoretizarea, generalizarea care abstractizează și care face să se piardă, în uriașul timp istoric, importanța acelor acțiuni și evenimente pentru oamenii care le-au înfăptuit.

Acesta este crudul adevăr : istoria o fac oamenii, dar viața lor nu are nici o valoare (din punctul de vedere al individului) în uriașa desfășurare temporală a umanității. Este interesant de remarcat că aceeași idee apare și la D. R. Popescu : „Un an, zece, douăzeci contează cumva în viața unui om, dar pentru istorie ei nu fac două parale“.

În strînsă legătură cu pasionantele discuții pe marginea conceptului de istorie, cu dorința arzătoare de a-i înțelege adevărata semnificație, în roman este lansată o interesantă teorie privind „complexul lui Decebal“, prin intermediul unui profesor dintr-un orășel de munte, unde eroul ajunge în cadrul unei aplicații în teren făcute ca elev al școlii de ofițeri. Această teorie dovedește o mare putere de pătrundere, o fină și adîncă înțelegere a istoriei de către Petru Popescu. Decebal, deși știe că va fi înfrînt, pornește la luptă în primul război pentru a-și lăsa o portiță de scăpare (dacă s-ar fi supus necondiționat, armata i-ar fi fost desființată, iar Dacia colonizată), chiar printr-o pace nefavorabilă, în vederea pregătirilor pentru cel de-al doilea, hotărîtor. Patriotismul și înțelegerea vieții sînt profunde la Decebal. Știe că va muri, dar se pregătește pentru luptă, încercînd să supraviețuiască, împreună cu poporul său, prin folosirea tuturor mijloacelor, inclusiv a celor contrare eticii curente, dar scuzabile, avînd în vedere scopul urmărit (nu se putea găsi o mai nobilă aplicare cinicului dicton : „scopul scuză mijloacele“).

De fapt, din întregul roman se desprinde ideea că războiul nu este altceva decît un distrugător de existențe umane și nu are alt rezultat decît moartea și, de aceea, este condamnat cu hotărîre, deși nu fățiș, demagogic, declamard, ci profund, subtextual și contextual.

Tînărul din „Dulce ca mierea e glonțul patriei“ va trece concomitent prin două experiențe care îl vor marca, pozitiv, pentru întreaga sa existență : armata (care îi va prilejui înțelegerea adîncă a istoriei, a războiului, a vieții sociale sau a unor aspecte ale acesteia, a morții ca rezultat al războiului, a patriotismului profund, organ gostea pentru Laguna, o femei rioasă cu nume exotic, roman zece ani mai în vîrstă decît e va fi dominat de femeia frumo nu lasă să se întrevadă nimic sonalitatea sa, care se comp multe ori ciudat, care pretinde re totală, „dementială“, ieșită mun. Acțiunile ei sînt pline de văzut, acțiuni care îl uimesc, îl mesc pur și simplu pe tînărul perientă, dar plin de sensibili o viață interioară bogată, co Între cei doi nu se vor lăsa comunicare sufletească. Așa cu darul din „Moartea din fereas lovea de geamul care-l claustra gostea tînărului se va izbi de nepătruns al personalității

Romanul „Dulce ca mierea ței patriei“, este o ferică int ță a epicului cu liricul, păstrîn astăzi aerul de pasionantă dezl unei conștiințe integrate în lume.

Lascăr Tuc

Cer nehotărît. O frunză
atinge lacul
și zboară iar

GLOSSĂ

Simt această dimineață ca pe-o cenușă pe buze. De-abia m-am sculat, stau pe marginea patului și port pe buze gustul leșios cu care toamna-mi întrerupe somnul. O toamnă instabilă, cînd friguroasă, cînd călduroasă, ca și cînd clima ar fi un motor universal pe care cineva l-ar trece grăbit prin toate vitezele. Și undeva în aer aburul frunzelor se-mpletește cu nervurile înghețate: în ființa unei singure frunze caldul și recele își fac loc cu o aceeași îndreptățire. Adieri îndelung reținute răzbat fără veste și schimbă compoziția aerului — de la o clipă la alta poți intra într-un spectru caloric diferit. Mesageri sînt geamurile caselor pipăite cu palma, însă gradul de fidelitate depinde de orientarea lor către punctele cardinale, respectiv către punctul ce-a invins momentan bătălia. De aceea îmi spun că geamurile n-ar fi decît niște colportori: **primii** colportori și atît.

Mă simt gol și cu buzele pline de cenușă. Granulele minuscule ale cenușii îmi înțeapă imperceptibil pielița buzelor, e ca un tremur interior, o cavalcadă din nimic spre nimic. Și totuși îmi simt buzele **oprite**, neutralizate. Oprite și de la suris, căldură, înțelgere, dar și de la durere, sfîșiere, chin, nefericire. Sînt undeva mijloc, între bine și rău, între fr cald: parcă buzele mele n-ar ap ne acestei lumi și ar fi doar în pe pămînt, cu o ocazie sau cu (că una se numește naștere cine ține seama?).

Omul a murit. Rudele i-au lu i-au împărțit toate lucrurile. In ia goală n-a mai rămas decît o că și o tablă de șah care-și fac promisiuni în lumina piezișă a t nei tîrzii. Traseele lor prin aerul tulburat de nici un intrus, mișc lor autentice, imprevizibile, se dezvolta, vor cuceri tot spațiul, atinge perfecțiunea. Dar nimen va ști aceasta, nici o minte uman va bănui că în odaia celui mort putea naște un alt fel de spirit tate, ce integrează golul și uitare leatorilor, energiile umile.

Recurg în grabă la cîteva cu inaintea cinei (nu prea multe s se răcească oul ochi) și-aș vrea conduc spre sensuri înalte și s viziune metafizică. Încerc să-mi aminte lucruri pe care nu le-am niciodată. În seara asta voi plăti amenzi pe transparență în felul zei care cade de prea multă lu concentrată pe ea.

(JURNAL ANTICAMELEONIC – 7 octombrie 1991)

Constantin Abălu

dan stanca

Triadă

Presimțirea
timpul care a căpătat chip
silueta subțiată a orologiului
din adînc urcă chipul
înghițind minutarele cifrele micile
divizluni
și lasă apoi albul veciei
în care adoarme caravana numerelor
deșertul tace e tăcerea
și cămilele se prefac in dune de nisip
pe care arar le spulberă mineca
neglijentă
a vîntului alunecată printre nori
mereu din presimțire se naște mitul
respirația neauzită
peștera mării
și din mare mai adînc în chip
ca o dorință a cuvîntului de a veni spre
oameni
de a merge înțelesul spre înțelegere
icoana se așază în furtuna privirii
trăznetul pătrunde fiecare grăunte de
nisip
și toată plaja ajunge o colivă de jar
pe care o învelește marea cu ștergarele
ei curate
nenumărate
țesături plînse în neștire de bocitoarele
dimineții
înțelesul
chipul
presimțirea
trei semne mai presus de adăpostirea
noastră
flamuri arzînd spre depărtare
născînd depărtarea din bolta unei
colibe uitate
la hotarul timpului
presimțirea **încercănează ochiul soarelui**
chipul **desface zăvorul**
înțelesul **îmbrățișează munții**
și-i risipește pînă în prispa stelelor...

Geneză

O adiere
și abia apoi sunetul
sunetul din care mult mai tîrziu
au luat naștere păsările
atîta tot
fără cuvînt
sau cuvîntul nu s-a rostit niciodată
a rămas mereu ascuns
trimițîndu-și rar
din mileniu în mileniu
mesagerii
silabe frînturi
aruncate în fața oamenilor
ca o proiecție a viitoarei lor deveniri
incomplete
o adiere
altceva decît silaba
altceva decît cuvîntul
o adiere
și abia apoi sunetul
sunetul din care s-a născut sunetul
auzit
mumii toropite de veacuri

Fotografie de **Irina Prosan**

ați aflat că lumea a trăit mai intîi în
interiorul
tăcerii ?

Hemoragie

De unde vine cercul ?
Unghiurile ascuțite
încheieturile care dor
nefericirea liniilor drepte
lovindu-se mereu de palmele nopții
străvezii
fringîndu-se
și mai ales rușinosul metru de
timplărie
rătăcit printre oameni
și împiedicîndu-le mersul...
Toate poligoanele clocotesc
vibrează
se simt solidare
ca și cum Mina care odată le-a t
le-ar cere brusc jertfa
Luna stringe țipetele și le duce
trup tangent la suflet...

Vina întrebării

Ești înafară sau înăuntru ?
cenușa se spulberă în cele patru
deși vîntul nu bate
fiecare vultur înălțat
este semn al unei nașteri refuza
morminte transparente
dar ce e transparența
decît un dor al corpurilor de a fi
mor
nu oase dezgolite vedem
ci conturul copilului
care nu s-a născut
pămînt
semințele par îngeri
lumina îl apropie de cer
lăsîndu-ne tălpile stinghere
în deșert
iarba foșnește deasupra capului
și este prea ușor a ști
că întrebarea răstoarnă lumile
ești înafară sau înăuntru ?

Prag

Între rădăcină și tulpină
este mereu un abur
un vitraliu...
dar tu îl vezi agricultorule ?
simți nodurile fragede ale creste
cînd palpezi lăudăros trupul ?
simți cerul
acolo unde intersectează piatra
și lasă numărul să fie văzut ?
Se răresc bătăile
și inima boltindu-se devine cer...

ea nostalgică

Ștefan Luchian: „Portret de femeie"

i de cîte ori am vrut să răz-departe, privirea ni s-a întors nstinctiv în urmă, ca și cum puterea noastră acolo să-Ceva ne-a chemat întotdeauna hiar și atunci cînd gesturi ebuiau să decidă o istorie, ca ar destoinicia Penelopei s-ar ătul oricărei odisee.

ureşti agitat de spasme re-e, aflat undeva între ruină ucție, dar, peste toate, avînd nfățișarea unui organism bol-andonat, găzduiește în aceste aleria din str. Academiei, o desfătătoare — **Imagini ale ului de altădată în viziunea**

Sabina Negulescu: „Hanul din str. Berzei"

pictorilor. Muzeul de artă al municipiului a luat această salutară inițiativă, cu scopul de a reaminti privitorilor de toate condițiile și obîrșiile că urbea de pe Dîmbovița a aparținut, prin tot ceea ce a avut ea mai pitoresc și mai monumental, Europei și nu Orientului de Mijloc !

Sigur, pictorii din toate timpurile au căutat să eternizeze nu Bucureștiul strălucitor, nu tentația turistică și comercială, cît cea expresivă. Există în majoritatea picturilor expuse o accentuată prezență a vestigiului arhitectonic, a detaliului prețios de pe o anume stradă, dintr-o anume piață ori dintr-o anume mahala. Expoziția alătură acuarele de Ferrel și Henția de la răscrucea veacurilor XIX. și XX și pînze semnate de nume sonore din pleiada marii picturi interbelice, dar și din perioada mai recentă, după cum vom vedea mai jos.

Nu ne propunem un inventar de nume și nici unul de subiecte. Privitorul trebuie lăsat singur să descopere parfumul acestei retrospective plastice centrată pe un gen unic — peisajul. Nu facem decît să consemnăm cu emoție stadiile prin care am trecut noi înșine în această expoziție, un parcurs din care nu poate fi omis nimic. Atît sînt de concentrate secvențele ce compun acest ansamblu imagistic ! Dublat pe alocuri, foarte inspirat, de cîteva replici fotografice de epocă. Cele ce ni se oferă privirii nu sînt doar niște repere sentimentale ale unui itinerar prin istoria acestui oraș, ci și opere de referință ale picturii noastre peisagere. Ele poartă pecetea inconfundabilă a maeștrilor care le-au zămislit. Nu întîmplător, cei mai bine reprezentați în expoziție sînt Lucian Grigorescu și Vasile Popescu, doi dintre coloriștii noștri de marcă dintre cele două războaie și peisagiști de prestigiu.

Sensibile și purtînd amprenta documentarului sensibil și perfect obiectivat, concept în peniță, creioane colorate sau acuarele, lucrările Georgetei Vintilescu — un nume relativ uitat, dar care merită, poate, o reconsiderare mai substanțială pe simezele Capitalei, mai cu seamă că mulți colecționari posedă piese valoroase ale acestei pastelliste din anii '40. Organizatorii au introdus în expoziție și un Luchian, un **portret de femeie,** singurul de altfel care punctează o dimensiune a umanului în ceea ce are el mai tipic în ambianța peisageră pe care o creează ceilalți.

Piața Buzești, Marele bulevard, Piața Bibescu, Turnul Colței, Moșii, Halele dinspre Bazaca, Bărăția, sînt cîteva dintre efigiile bucureștene surprinse cu har de penelul unor J. Al. Steriadi, Lucian Grigorescu, Camil Ressu, Vasile Popescu, Dimitrie Ghiață... Acestora li se alătură pictori din generațiile mai apropiate de noi, Lucia Dem. Bălăcescu („Mărțișor"), Aurel Cojan, bine reprezentat și cu o remarcabilă vervă descriptivă în „Grădina Cișmigiu", ca și în celelalte lucrări expuse, Virgil Almășanu, Const. Crăciun („Strada Budișteanu iarna"), Valentin Hoeflich, Alex. Țipoia, cu un viguros rapel plastic, acuzator în felul său, al vechii zone Uranus-Mihai Vodă. Subtile și evocatoare prin atmosferă creioanele Sabinei Negulescu și eseurile portretistice („portrete" de clădiri rare din vechiul București) semnate de neobositul „pictor-arhivar" Spiru Vergulescu, unul dintre cei mai constanți artiști care și-au consacrat efortul creator acestui fermecător și năpăstuit oraș. Paștina Horea și Jean Cosmovici punctează cu originalitate și vervă cromatică, acest chip caleidoscopic al Bucureștilor de altădată.

Corneliu Antim

---

st Hamlet r?

e și voci)

utru dar decis, un prieten mi-a spus că nu va abor-tă muzica vocală (lied, ope-auza retoricii genului. Ești m replicat în gînd. Te folo-voce". N-ai încotro. Cunos-să căutările radicale în di--spectacolului, l-am înțeles. tehnica bel-canto-ului, l-am n **Reconstituirea** (film a că-e a fost mult supralicitată). lui Botta aparține altei tor regizori, chiar reputați. strica, să mă ierte, un curs nentație. Chiar și de orches-i poți aduce în același spa-tigona și Cațavencu, fără a surpe scena. Să „demolezi" rsonaje. Dar aici e doar un adecvare. Am amînat atunci. espre retorica (o alta, desi-retoricii.

nismul muzical german și-a propria sa strategie vocală. strigătul, cîntarea-vorbită. rarea" discursului liric . Excepția a devenit regulă. , mult așteptată de unii, a stul de brutală și nu a fost otată de interpreți. Problema rămîne însă, în continuare, delicată. Mai ales cînd e vorba de un text celebru. Chiar dacă acceptăm (și trebuie să acceptăm) convențiile genului, așteptăm cu neliniște sa auzim cum sună (în muzică) o replică ce ține mai mult de zona profundă a intimității tăcute, decît de cea exterioară, a „comunicării" ei: **„A fi sau a nu fi".** Dificultatea există, deopotrivă, și în spațiul teatral. Aici observația de la început a amicului meu poate deschide din nou discuția.

La modul teoretic ,imaginăm mai ușor un Hamlet **„simfonic" sau pantomimă** decît **operă.** Chiar Pascal Bentoiu, deși abordează inteligent și proaspăt genul amintit (și în coordonate cvasi-tradiționale), a gîndit „Hamlet"-ul său ca pe o „simfonie dramatică" într-o singură parte. Un dialog „cheie" este înlocuit cu pantomima. Corul din final, mai „impersonal", ia locul personajului și ne trimite spre comentariul antic, transcendent.

A fost Hamlet tenor? — iată o întrebare ce poate să pară la fel de „neserioasă" ca și titlul unei recente expoziții: „Sex of Mozart". Dar să completăm. Ce „armonice" are textul (noblețea, îndoiala, sarcasmul, durerea) și ce armonice glasul? Ce zonă din „ambitusul" trăirilor trebuie să definească personajul? Ce „timbru"? Poate că, prin multiplicare, prima întrebare a devenit mai clară.

Ambroise Thomas a ales un bariton. Pascal Bentoiu un tenor. Prințul cu cartea în mînă. A optat pentru stratul mai puțin „carnal" al vocii. Deși „discursivitatea" unor momente mai poate fi discutată, cred că Pascal Bentoiu a făcut o alegere fericită. În ciuda marcatei „recesiuni" a publicului și chiar a propriei mele îndoieli, Hamlet a convins: „pariul" cu opera nu a fost pierdut.

Valentin Petculescu

---

tele-imaginea

Turul doi

Televiziunea Română a fost foarte operativă, promptă în informarea publicului românesc despre evoluția procesului electoral, rezultate, sondaje, prognoze. Vă închipuți că e vorba despre alegerile locale de la 9 februarie ? Ei bine, nu. Eu mă refeream la cele de la 20 mai 1990. Și, mai ales, la alegerile din Turcia și din Bulgaria. Acolo am avut chiar trimiși speciali, care ne-au informat cu rapiditate despre ce e vorba și cum merg lucrurile. Se făcuse inima românească cît un purice așteptînd rezultatele confruntării electorale dintre Turgut Ozal și Suleyman Demirel.

Dar nu s-a petrecut nici un infarct : cei de la TVR sînt și ei oameni. Și totul s-a știut la timp, fără prelungiri.

La 20 mai nu mai aveam loc pe scaun urmărind cum cresc **văzînd cu ochii** indicatorii victoriei în alegeri. Iar acum, în februarie trec zilele-n goană, tot trec și rezultatele... Măcar să le fie milă de turci și de bulgari, care cred că așteaptă la fel de emoționați cît au fost românii la vremea potrivită. Ferească Dumnezeu de victime în cele două țări prietene din cauza tensiunii electorale de la București.

Dar, există un DAR, nu e vina TVR. E vina studioului electoral că a zăpăcit electoratul, iar acesta s-a împărțit între independenți și dependenți, iar cînd a fost numărătoarea am văzut cu toții, de la Vlădică la Opincă, cum zăceau bietele noastre opțiuni în saci de plastic, pe sub castanii desfrunziți.

S-au bîlbîit în explicații domnul Uglean, dumnealui a revenit în scris asupra ezitărilor, crainicii care trebuiau să anunțe rezultatele periferice și poate neplăcute, ei n-au mai revenit, iar nația a stat în tensiune pînă cînd s-a aflat că în București și într-o enormă și enervantă majoritate de circumscripții electorale va fi Turul Doi !

Cînd am aflat, m-am speriat. Iarăși Studioul Electoral ! Iarăși „n-am venit aici să fac promisiuni". Dar nu vom avea confruntări „față în față". Ah, ce-am să mă mai distrez cînd uneia dintre fețe i se va pune, nu pumnu-n gură sau sula-n coastă, ci punctulețul galben pe piuit. Atunci să vezi supoziții : ce-o fi vrut să spună ? Dar oare o fi prins-o ? (Știți dvs. bancul cu negrul din tren care povestește că el e neaoș, numai că maică-sa a participat la Festivalul Tineretului și a luat-o la fugă prin parc atunci cînd a dat cu ochii de primul negru democrat din viața ei. Și n-a apucat bietul om să sfîrșească povestea, că a trebuit să coboare la Dej. Iar ardelenii au trăit în neștiință, neștiind să răspundă la întrebarea de mai sus). Pentru că, așa cum ni s-au prezentat rezultatele la Turul Întîi, așa ni se vor prezenta și la Turul Doi. Și ne vom întreba după aceea : oare le-or fi recalculat ?

Eugen Uricaru

Personajul se numește Henry Carr

Mii icile amănunte ale vieții cotidiene riscă adesea să devină puncte de plecare imprevizibile ale istoriei literare.

Stam într-o vineri la prînz — iar fac, vorba ceea, critică biografică — la aceeași masă, într-o berărie care „nu practică remiză", cu (bineînțeles !) Horia Gârbea, un fotograf de la „Cotidianul" și cu celebrul poet Doru Mareș. Acesta cu o barbă a cărei lungime îi întrecea pînă și bărbătescul renume, **ne povestea.** Nu contează ce, adică, da — desigur — despre femei. Despre „nemțoaică" (prima lui soție, legiuită și din cartierul de est al Germaniei), despre dactilografa de la o publicație de mare tiraj și căutare, despre Lili ș.a.m.d. Doru Mareș **ne povestea** și realizam că fabulatorul ocazional („la o bere") îl întrecea pe poet („țăranul e pe cîmp / cu p ... în pămînt" — punctele aparțin redacției și nu poetului, **nota mea — D.-S.B.),** pe jurnalist („papa ne dă, pe 4 martie, între două și patru mii în plus la leafă"), pe fostul profesor stagiar din Dobrogea și metodist din Pucioasa. Așa de frumos **ne povestea** acest Ioan-Vîntură-Țară, exact ca-n **Povestea Poveștilor** și **Ionică cel Prost.** Instruit para / hiper / meta / infratextual, stăteam cuminte în banca mea și ascultam. Așteptam. Cînd, deodată, Doru Mareș se scărpină în barbă și declară că el pleacă, să facem plata, unde-i chelnerul etc. Zice Doru Mareș : „— Bă, eu trebuie să plec, că închide ăla la Radio-TV și **n-apuc să-mi iau televizorul de la reparat ...**" Atît.

Să vă citesc acum de pe coperta IV a ultimei ediții (a cîta ? a șasea ?) scoasă, la Faber & Faber, din celebra piesă **Travesties :** „Tom Stoppard nu e primul care a observat că Lenin, James Joyce și dadaistul Tristan Tzara au locuit cu toții la Zürich în timpul primului război. Dar care alt dramaturg, avînd la îndemînă aceste trei figuri revoluționare, și-ar fi ales ca protagonist un funcționar mărunt de la consulatul britanic, pe numele său Henry Carr ? ... Fapt e că Joyce, în calitate de manager al unei companii teatrale efemere, l-a invitat pe Carr

să joace în **Ce inseamnă să fii onest** și a refuzat apoi să achite cheltuielile făcute de Carr pentru garderoba rolului Algy. Pornind de la această obscură notiță la **Ulise,** Stoppard a țesut o pînză fantastic de elaborată pentru a-i prinde pe cei trei giganți în plasa aceleiași piese ..." Cuuum ? Nu vi se pare că umbra lui Doru Mareș, surizînd fatalic, plutește omfalic peste această indicație didascalică ?

Să detaliem, totuși. Personaje : Henry Carr — bătrînel, elegant, la patru ace ; Tristan Tzara (Samyros din Moinești) — scurt, brunet, băiețos și „fermecător" (termenul îi aparține) : James Joyce — cel din 1917—1918, purtînd jachetă și pantaloni evident neasortați ; Lenin — Ulianov din 1917, la vîrsta de 47 de ani, cu madam Krupskaia, nevastă-sa, de servitorul lui Carr (Bennett) mică a lui Carr (Gwendolen) care Cecily. Ei, și ? — o să baţi. După ce ne spui ca pe de pe copertă, ne împui cap personajelor ? N-ai de gînd odată în subiect ?

Asta e, păi nu am. Subie vă aduceți aminte — Do poetul optzecist cu același tual redactor la „Cotidianul seducător al unei dactilogra poetul cu sexul „în pămînt" și „țăranul"), se ridică br masă și zice : „— Bă, trebuie televizorul de la reparat și de taxi, așa că unde e chel etc. Tot așa și Henry Carr : **rețe ... Zürich în timpul Refugiați, spioni, exilați, pic scriitori radicali de toate fel cunoscut pe toți. Obișnuiam tăm pînă noaptea t'rziu... la Terasa ... Trei lucruri am Zürich în timpul războiulu notat. Mai întîi, poți sau nu voluționar, iar dacă nu ești, ge artist ca oricine altcine dacă nu poți să ajungi artis cum să devii revoluționar . uitat cel de-al treilea lucru** și Doru Mareș : „— Bă, n singură pe nevastă-mea să rul de la reparat ! Așa că u nerul, să facem plata" și a parte.

Dan-Silviu B

P.S. Doru Mareș, perso bărbatul, există cu adevăr mortis să-mi seducă dactilo convins că din chestia cu se va găsi cîndva un drama tor să scoată o piesă de t despre Henry Carr, ăsta cre rit de mult.

Ferdinand, Robinson și Noaptea

Volumul de corespondență „Lettres à la NRF, 1931—1961" a fost unanim considerat, în presa culturală pariziană din toamna aceasta, „un régal pour les célinophiles". Dar cum nu mi-am putut procura respectiva carte, pentru a-mi potoli setea de Céline, redeschisă de lectura celor cîteva scrisori reproduse prin reviste, am recitit „Călătorie la capătul nopții" (Cartea Românească, 1978, traducere de Maria Ivănescu). Acum, la 30 de ani de la moartea autorului și la aproape 60 de la publicarea capodoperei sale, roman de debut, totodată (Denoël, 1932).

L-am regăsit pe Ferdinand, cu pacifismul lui visceral și, mai ales, cu „satanismul" lui, de martor care-și conservă neutralitatea în fața oricăror grozăvii. L-am regăsit pe Robinson, cel care știe „ceva" și care pare îmbarcat, cu sau fără voie, pentru o călătorie al cărei punct terminal se dovedește a fi moartea. Am regăsit-o pe temperamentala Madelon, sortită a fi, pentru Robinson, „mîna destinului". Am regăsit umorul debordant și virtuozitatea stilistică tipic céliniene.

M-am aflat apoi, ca și după prima lectură, în fața acelorași întrebări. Ce știe Robinson ? Ce generează caracterul irepresibil al călătoriei lui ? Pe ce se bazează amestecul de fascinație și repulsie cu care este privit de Ferdinand ? Fascinația, mai ales... Ce legătură există între duritatea privirii lui Ferdinand pentru ceilalți și atracția pe care o exercită asupra sa parcursul lui Robinson ?

Interpretări în genul celor care au făcut din Céline pînă la irumperea blamabilului său antisemitism, un răsfățat al stîngii politice, nu mă mulțumesc. Săracii de pretutindeni suferă, suferința îi înrăiește iar răutatea lor alungă compasiunea lui Ferdinand. Lipsit de dragostea pentru viața altora, Ferdinand se simte căzut în clasa martorilor glaciali (de tipul unor Stavroghin Ivan Karamazov ori Meursault). Se simte ajuns la capătul aventurii existențiale. Și totuși, acest Robinson, chiar mort nu-i dă pace ! „Nu dobîndisem nici una din acele idei solide pe care el le avusese ca să poată înghiți totul. O idee... mai tare decît toată frica ce era înăuntru, o idee frumoasă, magnifică, și cu care să poți muri ușor..." (p. 429). Care idee ? Hotărît lucru, nu cea cu viitorul luminos al întregului popor.

Este de bănuit că, la întrebările mele, însuși Céline n-ar fi avut răspunsuri. Camuflarea lor cu premeditare, în scopul obținerii unei ambiguități „artistice", ar fi indus romanului un aer de mărunt policier. De altfel Céline s-a identificat — cu naivitate, am spune azi — cu Ferdinand. Deci Ferdinand „știe" cît a știut Céline. Iar lui Robinson îi este atribuit un secret nedezlegat nici măcar de romancier.

Să-i considerăm alături pe Robinson și pe Ferdinand. Primul știe, al doilea știe că e ceva de știut. Să remarcăm că ei se referă cu maximum de claritate la acel misterios „ceva" în momentele în care își expun, siliți sau nesiliți de împrejurări, dezgustul pentru pasiunea erotică. Dezgust comun, deși Ferdinand, spre deosebire de Robinson, caută să și-l învingă întruna. Dar fără să se „atașeze", cum ar spune Madelon. (Tot ea observă, pentru Robinson : „Doctorului îi plac cam multișor femeile... Seamănă cu cîinii, mă înțelegi ? Sare pe ele, cum se zice. Face rău și pleacă..." — p. 350). Să-l urmărim pe Ferdinand la teatrul „Tarapout", ascultîndu-le pe dansatoarele englezoaice, care cîntă : „Where I go... where I look... / It's only for you... ou... / Only for you... ou..." (p. 311). Să-i reținem comentariul : „Cîntau deruta de a exista și de a trăi și nu o înțelegeau. O luau drept dragoste, numai dragoste... Asta-i mania tinerilor, de a băga toată umanitatea într-un cur, unul singur, marele vis, turbarea dragostei" (ibid.). Să-l urmărim acum pe Robinson, răvășit de asalturile lui Madelon, contraatacînd : „Ei bine, acum totul mă scîrbește și mă dezgustă ! Dragostea mai ales !... A ta ca și a altora !" (p. 423). Apoi aducînd precizări : „Tii cu tot dinadinsul să faci dragoste în mijlocul a tot ce se petrece ?... A tot ce se vede ?... Sau tu nu vezi nimic ?" (p. 424). Madelon, asemenea nouă, se va fi întrebat : ce se petrece ? ce se vede ? Să nu ne înșelăm. Robinson și Ferdinand nu sînt simpli misogini. Ei par a vedea în atracția sexuală principalul obstacol în calea cunoașterii tainicului „ceva".

Să ne concentrăm atenția asupra lui Ferdinand. Căutarea aceasta fără obiect precizat pare a avea, în cazul lui, semnificația „căutării de sine". Dar numai uneori și numai în prima jumătate a romanului. Cea a războiului, a spitalelor din Paris și a călătoriilor. Camarazii de la bordul galerei cu care traversase Atlanticul îl avertizează, la despărțire : „Du-te ! Dar nu faci bine !... Vrei să-nveți ? Dar știi și așa prea mult pentru ceea ce ești !" (p. 162). Ferdinand urmărea să-și continue studiile de medicină. Asupra unei alte aspirații din acea perioadă el ne dă, caz singular, o informație precisă. În Detroit, în serile de sîmbătă, în timp ce bordelul cunoscut era ocupat de echipele de base-ball, „eu, în vervă, redactam mici nuvele pentru mine singur" (p. 197), ne spune el. Dar această tainică aspirație trebuie protejată. Și amenințarea cea mare, știm deja, vine dinspre insidioasa dragoste. În timpul singurei lui legături fericite, cea cu prostituata Molly, resimte „un nou fel de disperare" : „Dar mi se părea atunci că începeam să-mi trișez faimosul destin, rațiunea mea de-a fi..." (p. 199). Să-l urmărim însă pe Ferdinand, în a doua jumătate a romanului, ajuns medic în mahalaua pariziană Garenne-Rancy. El nu mai aspiră la un alt statut. A ajuns, pur și simplu, Om presimțindu-și o dublă vocație, de medic și de scriitor. Ferdinand și-a împlinit-o pe cea mai des mărturisită. Pe cealaltă a îngropat-o (spre deosebire de Céline însuși, în viață). I-a rămas însă înfrigurarea căutătorului. Și, semnificativ, mania de a-și proteja capacitatea de a căuta.

Miza oricărei căutări este o bucată de adevăr. Cînd a trecut tinerețea și „nu mai ai în tine suficient delir adevărat" (p. 174), rămîi cu adevărul, care este „o agonie fără sfîrșit" (ibid.), este moartea, ne spune Ferdinand.

Căutarea devine o călătorie cu destinația cunoscută. Am văzut însă că cei

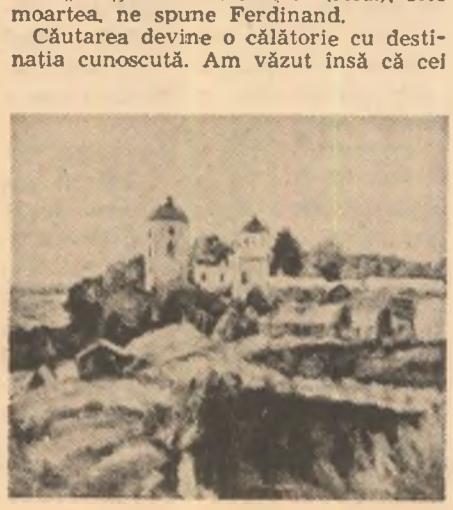

doi pasageri se comportă, u ciudat. Preferă abstinența, Ca și cum ar dori să fie me cepție", să nu rateze eventu transmis „de acolo". Ca și căzut sub fascinația morții.

Moartea are însă o antica nericul moral. Noaptea, car deste selectivă. Nu este sufi criminal, ca madame Henr tru a coborî adînc în bezn (Putem bănui că madame va trece în moarte neproble pasăre). Trebuie să ai „instru tă" (p. 397). Trebuie să fi Ferdinand. (Personaj enigma son nu-și etalează luciditate este presupusă).

Un răspuns profan la înt nunțate ar putea fi, deci, ce continuare. Secătuiți de iluz son și Ferdinand se află, ar mirajul morții. Mai puțin sof binson nu nuanțează. El știi Și, nedispus la compromisuri colo aproape voluntar. (Ma înghițit ușor orice minciună tranșant al refuzului lui o în folosească revolverul). Cîști admirația lui Ferdinand. Pe Ferdinand, deși dezgustat amoralitate, nu găsește resu meze. Se oprește la capătul tînd săritura în moarte. Nu Robinson, să-și umple capul gură idee, dar superbă..." (p

Urmînd raționamentul lui Rougemont din „Iubirea și (Univers, 1987, traducere de dea Marinescu), poate fi p tr-un alt plan, următoarea in Misterioasa moarte seduce un ideal" a lui Ferdinand, p binson de asemenea. Această amprenta, în conștiința indiv sată de un anume mit, cu mental în evoluția culturii mitul iubirii curtenești. Mit tru că trubadurii secolului X Femeia, cîntau în realitate tară, a „desăvîrșiților". Pe a le, pacifismul și refuzul pas tice, dovedite de Ferdinand Robinson (în privința pacifi ne reamintim că cei doi s-a pe front, în timp ce căutau, un prilej de a se preda nem a-și găsi motivația în convi tarilor. (Aceștia se împotriv boiului și perpetuării speciei, aprins mînia Papei). Iar moa voluntară a lui Robinson ne un ecou al practicii unora d săvîrșiți" care, din iubire pe nezeu, se lăsau deliberat să foame.

Să emit, în final, judecăți re asupra scriitorului Céline, la, consacrată, „ce mare aut rul !", ar fi, desigur, superfl totuși că, pentru mine, „Că capătul nopții" își are locul cele „zece cărți de luat pe o i tie".

Florin O

EPISTOLAR
DURRELL – MILLER

Timp de aproape jumătate de secol, Lawrence Durrell şi Henry Miller şi-au făcut cunoscute prin corespondenţă lumile lor situate atât de îndepărtat unele de altele. Aparţinînd de universuri şi generaţii atât de diferite, Durrell şi Miller s-au cunoscut în timpul celui de al doilea Război Mondial, dar s-au întâlnit de puţine ori, prietenia lor însă s-a menţinut şi s-a întărit mulţumită scrisorilor. Ceva mai mult : corespondenţa, ea singură a fost legătura intimă şi intelectuală a lor. În 1963 s-a publicat un volum care cuprindea corespondenţa dintre aceşti doi scriitori până în 1959, cu toate că relaţia lor epistolară ajunsese până în vara anului 1980, deci la puţine săptămâni înaintea morţii lui Miller. Scrisorile de faţă sunt inedite şi fac parte, împreună cu cele deja cunoscute dintr-un volum ce va apare în curând într-o editură din Spania. Traducerea este făcută după textul spaniol.

nmières, Gard-30-Franţa
bruarie 1976

ite Henry,

trimit câteva rânduri cu dorinţa ţi fi agreabile. Am primit scrisoa- împotriva lui Brassaï (copie) cu sunt total de acord ; cred că şi el simţi foarte îndurerat, mai ales auză că te consideră prietenul său. t însă o stupiditate provocarea u- semenea situaţii prin faptul că nu arătat manuscrisul cărţii, ceea ce reprezentat minimul ce putea să pentru a evita neânţelegeri. În t. faptul este fapt, şi se pare că nul are căutare şi se vinde bine. culă o poveste foarte drăguţă cu e la Legiunea de Onoare a ta şi iu dacă ea a apărut şi în presă. ni-a povestit-o Temple la telefon. cum se pare, asociaţia prostitua- ce se iau ele însele foarte în se- s-au simţit foarte ofensate când nunţat ştirea cu privire la deco- ta, deoarece consideră că le tra- n mod foarte uşuratec în cărţile în aşa fel încât au trimis o dele- impresionantă de „fiice ale pla- ca să formeze un pichet la Ely- şi să-şi manifeste nemulţumirea re sunt cuprinse, chiar lui Giscard ersoană. Îţi dai seama ? Roata rului a făcut un ocol complet... ile se află pe picior de război, săr- amazoane dezorientate ! Le urez şi succes, însă aceasta înseamnă a prea mult coarda bunului simţ. o situaţie foarte comică ; nu am t cartea ta, încă, doar coperta şi există o notă publicitară cu aju- căreia volumul ar trebui să se eze. Ai primit vreodată lucrarea lan Chang în care tratează despre rirea taoistă ? Spune că dacă oa- ar ajunge să fie experţi în or- ar putea trăi uşor până la 150 de i cu încă mai mari plăceri... Îţi imite cartea lui când se va publi- -a reântors la Stockholm unde te cu şapte suedeze ; se laudă că lragoste de zece ori pe zi cu o ab- solută plăcere estetică, însă doar cu un orgasm după o sută de ori. Vreau să spun că faţă de calmii, languroşii şi a- sexuaţii ce sunt suedezii, lucrul acesta nu are nimic insolit. Nu pot judeca se- riozitatea teoriilor sale, însă este un fel de sfânt şi o maşină de creat minuna- ţii. M-a ajutat să-mi controlez mai ales băutura şi drept consecinţă să pierd din greutate. Acum sunt singur, Ghis- laine a plecat, şi nu e plăcut deloc. Este de-a dreptul o prostie să crezi că având o soţie şi să te bucuri de starea matrimonială, ar putea constitui pen- tru mine o situaţie care să-mi permită să fiu fericit şi să muncesc. De data aceasta însă alesesem o întreprindere imposibilă ; eram fermecat şi ea este o fiinţă încântătoare, lăsând deoparte aspectul conjugal. Cu cele mai dragi urări ale mele

Larry

Pacific Palisades, California
duminică, 23 octombrie 1978.

Iubite Larry,

Ce bucurie să primesc scrisoarea ta. Nu, Singer nu mi-a furat premiul ; gri- ja mea este pentru 1979. Bineânţeles, aşa cum insinuezi tu, este posibil ca să nu mi-l acorde, şi că poate să-l pri- mească Norman Mailer. „E vrednic de stimă !" Ar fi o porcărie ! Exact ceea ce sunt aceşti suedezi ai Academiei.

Ai dreptate cu privire la Jay Martin. A „scris" cartea, şi curând va apare. L-am gonit din casă când a venit acum patru ani. I-am spus clar că îl detest şi că nu am încredere în el pentru ca să-mi facă biografia. Şi nici în nimeni. Cu toate acestea, el a continuat mai departe şi să spună pe acolo că este dorinţa mea ca el s-o facă. Cartea va purta pe copertă, „Biografie neautori- zată". Este maximum ce pot să fac. Toată lumea are dreptul de a scrie o carte, aşa cum prea bine ştii.

Da, Brenda mea este cea mai bună. Nici discuţii, nici neplăceri. O armonie perfectă. Este de necrezut. Şi s-a năs- cut în Sudul nostru : „Mississippi !" Aproape de New Orleans. A reuşit să-şi domolească accentul ei sudic pentru a putea lucra în cinematografie şi teatru.

Am obţinut şi divorţul meu de Hoki acum mai bine de o lună. Ne-am în- ţeles uşor.

Larry, eu nu doresc premiul Nobel pentru a deveni celebru. O porcărie ! Posed mai mult decât suficient din toate astea. Îl doresc pentru a îl oferi copiilor mei, căci la moartea mea nu vor plăti impozit de moştenire asupra acestui capital, aşa mi s-a spus. (Se în- ţelege, nu fac public lucrul acesta. S-ar putea să fie greu de crezut, dar acesta e adevărul). Pe de altă parte, cu bună- voinţa lui Jupiter, cine ştie ? Poate că-mi pică în mâinile mele o sumă mare de bani înainte de a muri.

În ultimul timp mă preocupă foarte mult moartea. Menţin relaţii bune cu ea (la fel ca sfântul Francisc din Assi- si, dacă mi se permite zburdălnicia).

Am scris un prolog scurt pentru cartea lui Fritz Peters (ediţie nouă) in- titulată „Boyhood with Gurdjieff". Tip mărunt acest G... Fabulos.

Da, cartea ta „Insulele greceşti" nu am citit-o, aşa cum ar spune un japo- nez. Abia reuşesc să-ţi scriu această scrisoare. Mi-au plăcut însă fotografii- le Edith Sorel, din „Le Monde" mi-a trimis o carte-scrisoare din Castellorizo, o insulă foarte mică. Poate că o cunoşti. Nici măcar nu se află pe hartă.

Mă bucură să te aud vorbind că tră- ieşti singur. Cineva nu se află niciodată cu adevărat singur. „În cel mai rău dintre cazuri, cu Dumnezeu" (H.M.). Fiica mea Val trăieşte singură în Big Sur şi felul ei de-a fi s-a ameliorat ex- trem de mult. Însă, aşa cum îi spun ei, realmente nu se află singură ; are oceanul, munţii, cerul, stelele, plantele, arborii, florile, fructele, şi Dumnezeu mai ştie ce altele. Este mult mai bine decât de a te afla cu oamenii. Aşadar, profită la maximum, Larry. Meriţi acest lucru.

Acord mai mult timp picturii decât scrisului. Mă aflu pe punctul de a re- nunţa la scris. Ce are a face ? Oare „trebuie" să scriem întreaga viaţă ? „Je ne crois pas". Da, în fiecare seară am o altă bucătăreasă, o fată tânără, în general o admiratoare, şi nu e rău. Am acum şi o secretară minunată şi super- inteligentă. Aşa că în general mă aran- jez destul de bine. Afară de vedere. Într-o zi m-am pomenit complet orb în clipa când m-am trezit, însă doar timp de şapte minute. A fost o senzaţie în- fricoşătoare. Dar e destul pentru azi. Continuă să scrii. În lăuntrul tău exis- tă încă multe „tomuri". Tu vei primi într-o zi premiul Nobel, sunt sigur, cu toate că pentru tine nu face nici două parale dacă ţi l-ar acorda. Sănătate !

Henry

Prezentare şi traducere
Ezra Alhasid

-da, altfel

ansul (XI)

b aletul romantic a permis, în sa de visare şi agresivitate o in- de silfide, naiade, pitici, spiri- încarnaţii de fluturi sau flori, uri cu plante de mare, coral, de- stele etc. Acelaşi **balet** a adus în- atură realistă a lumii, latură care enerat într-un fel de naţionalism ant". Din această perioadă au , din cauza costumelor şi deco- nilor, numele unor culori uzitate ta costumelor (despre care am , într-un comentariu despre cu- Pornind de la realism au apărut ca **Esmeralda, Catarina, Paqui-** **ta.** Acumulările de „tehnică", apariţia dansului aproape acrobatic, **tours de force,** au determinat scurtarea fustei, ca libertatea mişcării picioarelor să fie asigurată. Dar ideea de „naţionalism" crea o anomalie, corsajul şi mînecile trebuiau să transmită publicului caracterul tipic al poporului pe care dansatorii îl reprezentau. Cu toate că la începuturile sale baletul a aparţinut bărbaţilor, succesele înregistrate în ju- rul anilor 1870-80 de dansatoare ca Taglioni, Fanny Elssler, Carlotta Grisi, Lucile Grahn, Fanny Cerito ,au făcut ca aceştia să devină simpli şi amăriţi **porteur**-i, adesea fiind înlocuiţi cu femei îmbrăcate în costume bărbăteşti, până în 1881, cînd apariţia lui Enrico Cec- chetti în **Excelsior** de Manzetti a re- stabilit respectul pentru interpretul masculin. Procesul a continuat prin a- pariţia pe scena londoneză a unor dan- satori ruşi de excepţie, printre care Mordkin şi, cum zice lumea, inegala- bilul Nijinsky.

Prin baletele lui Manzotti, **Excelsior** (1881), **Amor** (1886), **Sport** (1897), Scala din Milano devine centrul spectacular şi propagandistic al baletului, eclipsînd celelalte scene ale lumii. De fapt, nu erau balete în sensul propriu al cu- vîntului, ci episoade mimate şi dan- sate, completate de procesiuni de an- samblu, de cai şi elefanţi. Principalul desenator de costume al lui Manzotti a fost Alfredo Edel, ale cărui creaţii erau „pretty-pretty", versiuni pline de fantezie ale costumelor contemporane sau luate din galeriile istorice. Imagi- naţia sa era în stare să transforme to- tul în costume de balet, insecte, ani- male, vegetale, păsări şi flori, reptile, pietre şi bijuterii, stele şi ape. Pe vre- mea lui Napoleon III, inspirat de a- ceste exagerări, P. Croce a desenat ci- teva costume — schiţe rămase în ce- lebritatea genului, prin care dansul e- ra complet eliminat, căci nu permiteau decît o mişcare greoaie şi inexpresivă a corpului — costume ca cel al „Cartofu- lui", al „Verzei", al „Castanei sălbatice" şi al „Ridichii". De obicei costumele care aveau mare succes pe scenă, din cau- za purtătorilor lor (mai ales balerinele, erau amante, „favorite" sau simple „prietene" ale unor persoane influen- te şi cu bani), deveneau bibelouri sau păpuşi de mare preţ. Arta porţelanu- rilor a crescut mult în această peri- oadă, executarea modelelor în biscui- tul ce trebuia ars şi pictat şi rears, a atins apogeul. Muzeul Operei din Pa- ris păstrează exemplare de excepţie.

Baletul Imperial Rus manifesta ace- eaşi pasiune pentru spectaculosul de- corativ, mai ales în lunga perioadă în care maestru al companiei a fost Ma- rius Petipa. Astăzi, adesea, e batjocorit, dar pentru balet el a fost un fel de „fără de care nu!". Scenariile de balet conduse de el aveau întotdeauna „indicaţii preţioase": „o grădină mag- nifică, grandioasă", „un palat splen- did". „o mare piaţă publică", „o stră- lucitoare sală a tronului" etc. În ge- neral, baletul rus a iubit grandoarea, strălucirea, impecabilul şi a reuşit, a- casă sau în străinătate, oficial sau prin transfugi.

Corina Cristea

HENRI MICHAUX

Henri Michaux (1899—1984), poetul și pictorul a cărui operă nu a încetat să trimită spre noi necruțătoarea, insuportabila, enigmatica ei lumină, a fost adesea comparat — pentru că singularitatea poate fi cu greu tolerată într-o instituție ca Literatura, mereu preocupată să-și sistematizeze experiențele — cu Kafka, pentru umorul negru, sarcastic, la limita teroarei, cu Borges, pentru acele „ficțiuni care povestesc ceea ce ar fi cu putință să ni se întîmple, dar și cu Voltaire (Maurice Blanchot), pentru claritatea și excepționala rigoare a scrisului său, neingăduind nici o concesie, nici un moment de slăbire a lucidității și a facultății de a înțelege. În cele două texte pe care le prezentăm cititorilor — unul aparținînd ciclului Épreuves, exorcismes **(Încercări, exorcisme) (1945), celălalt, ciclul** Face aux verroux **(În fața zăvoarelor) (1954) — „observatorul incoruptibil" se desparte însă de presupusa lui impasibilitate : alături de exploratorul spațiului lăuntric al ființei, se dezvăluie aici participantul la edificarea unui statut al omului, care să-l înalțe pe acesta deasupra condiției sale, însingurate și mediocre.**

ECCE HOMO

Doamnei Mayrisch Saint-Hubert

Ce-ai făcut din viața ta, hrană regească?

Am văzut omul.

N-am văzut omul precum pescărușul, cu pîntecele neguros, zburînd cu repeziciune deasupra mării nedeslușite.

Am văzut omul cu torța pîlpîitoare, încovoiat, căutînd. Avea seriozitatea purecelui cînd sare, dar săritura lui era rară și reglementată.

Catedrala lui avea săgeata moale. Era preocupat.

N-am auzit omul cu ochii umeziți de milă, spunînd șarpelui care îl mușcă de moarte: „De-ai putea să renaști om și să citești Vedele". Am auzit însă omul ca un tanc greoi în goană, strivind muribunzi și morți, iar el nu se întorcea.

Nasul îi era înălțat ca prova ambarcațiunilor vikinge, dar el nu privea cerul ,lăcaș al zeilor; el privea cerul îndoielnic, de unde puteau ieși în orice clipă mașini neîndurătoare, purtînd bombe grele.

Avea mai multe cearcăne decît ochi, mai multă barbă decît piele, mai mult noroi decît capotă, dar casca lui era mereu rezistentă.

Războiul era mare, avea înaintări și retrageri, avea înaintări și urmări. Degrabă pleca omul, degrabă pleca obuzul. Obuzul nu-și are un loc al lui. Oricum, el e grăbit.

N-am văzut liniștit omul cu uluitoarea comoară a fiecărei seri, putînd s-adoarmă în sînul oboselii lui prietenoase.

L-am văzut frămîntat și aspru. Fața lui de rîsete și nervi era mare, dar mintea. Făgașul lui era întortocheat. Grijile îi erau adevărații copii.

De multă vreme soarele nu se mai învîrtea în jurul Pămîntului. Ba dimpotrivă.

Apoi, a mai fost nevoit să coboare din maimuță.

Continua să se frămînte, precum o flacără arzîndă, dar trunchiul frigului se afla acolo, sub pielea lui.

N-am văzut omul avînd însemnătate pentru om. Am văzut „Aici se zdrobesc oamenii". Aici sînt zdrobiți, acolo sînt pieptănați, iar el slujește mereu. Călcat în picioare ca un drum, slujește.

N-am văzut omul recules, cugetînd la ființa lui admirabilă. Am văzut însă omul recules ca un crocodil, care, cu ochi de gheață, privește cum îi vine prada și, într-adevăr, bine apărat, el o aștepta la capătul unei puști lungi. Cu toate astea, obuzele căzînd în jurul lui erau cu mult mai bine apărate. Aveau la capăt o învelitoare, care fusese concepută mai ales pentru duritatea ei, pentru duritatea ei necruțătoare.

N-am văzut omul împrăștiind în jurul lui fericita conștiință a vieții. Am văzut însă omul ca un bun bimotor de atac, împrăștiind teroarea și rele cumplite.

Avea, cînd l-am cunoscut, aproape o sută de mii de ani și făcea cu ușurință înconjurul Pămîntului. Nu învățase încă să fie un bun vecin.

Împrăștia printre ei adevăruri locale, adevăruri naționale. Dar pe adevăratul om, eu nu l-am întîlnit.

Cu toate astea, excelent în reflexe și, în fond, aproape nevinovat: unul aprinde o țigară, altul aprinde un petrolier.

N-am văzut omul umblînd pe cîmpia și podișurile ființei lui lăuntrice, l-am văzut însă punînd la lucru atomii și aburii, bombardînd bucăți de atomi, care poate nici nu existau, privîndu-și stomacul, vezica, oasele trupului cu lunete și scormonindu-se pînă la cele mai mici fărîme, pînă la reflexele de cîine.

N-am auzit cîntecul omului, cîntecul contemplației lumilor, cîntecul sferei, cîntecul nesfîrșitului, cîntecul veșnicei așteptări.

I-am auzit însă cîntecul ca o batjocură, ca un spasm. I-am auzit glasul ca o poruncă, asemeni celei de tigru, care se îngrijește chiar el de propria hrană, dăruindu-i-se cu totul.

Am văzut chipurile omului. N-am văzut chipul omului ca un zid alb, risipind umbrele gîndirii, ca o bulă de cristal care eliberează treceri ale viitorului, ci ca o imagine care înfricoșează și trezește neîncrederea.

Am văzut femeia, clocitoare de spini, femeia monotonă, care se plictisește ușor, cu glanda unui organ rușinos făurindu-i dulceața ochilor. Podoabele cu care ea se acoperea, care îi plăceau atîta, spuneau „Eu, Eu. Eu." Era tot el ,el, tot omul, omul plin de sine, totuși stînjenit, care vrea să se împlinească și dibuie, încercînd să contopească limpezimea și întunericul din el.

Cu plete mai lungi și înfățișări de liană, era tot același pe povîrnișul aducător de nenorociri, omul cotropitor, care chibzuiește să vă urgisească destinul.

Am văzut epoca, epoca învolburată și rea, muncită de hormonii urii și de pulsiunile dominației, epoca menită să devină vestită, să devină Istoria, care s-ar împopoțona cu reversul nenorocirilor noastre, dar era tot el, și tot asta se-ntîmpla. Milioane din aceeași specie ca și el, hărăzită nenorocirii, începeau în același timp să se revolte și sfîșiau cu violență că au dreptate, gata să ridice lumea, dar voiau să o ridice pe umerii zdrobiți ai altor oameni.

Războiul! Omul, tot el, omul cu capul de cifre și socoteli, simțind bolta vieții lui de adult fără ieșire, care vrea să tragă puțin aer în piept, care vrea să confere mișcărilor lui înghesuite puțină libertate și care, dorind să se elibereze, se înțepenește și mai mult.

Știința, tot omul, era condamnată. Știința iubește porumbeii cu creierul extirpat, mașinile curate și triste, curate și triste ca un termocauter care secționează un mădular, în vreme ce bolnavul strivit de eter zace într-un afund îndepărtat și nepăsător.

Și mai erau filosofiile celui mai puțin filosof animal din lume și -ismele și -iile îngropînd trupuri tinere în vechi draperii, dar și ceva sprinten, și mai era omul nou, omul nemulțumit, cel care cu gîndirea îmbibată de cafea, nădăjduind fără preget, întindea brațele (Către ce oare nu se pot întinde brațele?)

Și mai era pacea, pacea cu siguranță, într-o zi, curînd, pacea așa cum au mai fost milioane, o pace omenească o pace care n-ar zăgăzui nimic.

Iată că pacea înaintează asemeni unui baset pleuretic, iar omul plancton, omul mai numeros ca oricînd, omul o clipă exasperat, care așteaptă mereu și ar vrea puțină lumină...

CRÎMPEIE DE ÎNȚELEPCIUNE

FRAGMENTE

Atenție la înmugurire! Să scrii mai degrabă ca să scurt-circuitezi.

●

Fiecare secol cu mesa lui. Asta ce mai așteaptă ca să instituie o măreață ceremonie a dezgustului?

●

Delirul păsării nu interesează copacul.

●

Din experiența mea îndelungată, spuse Soliair, Universul e o mare chestie superficială și complicată, ivindu-se în aproape mereu aceeași parte a zilei și în acele momente aparent atît de bine ancorate, pe care o numim „realitate".

Ea pare într-adevăr coerentă, dar pentru puțin timp, și se rostogolește cu repeziciune în prăpastia nepăsătoare.

De acum încolo, nu mai e nevoie să fim îndemnați prea mult ca să dormim adînc.

●

Ispita de a te culca în patul mamei tale și de a-ți înlătura tatăl constituie cea dintîi dintre capcanele Sfinxului vieții, căreia, cu creierul abia format, trebuie să știi a-i răspunde, capcană în care nu încetează să se prindă naturile bolnăvicioase, hărăzite a nu ști niciodată să prețuiască piedicile și să supraestimeze plăcerile. Testul înfățișat în chip trădător de natură va fi cercetat mai tîrziu, dar deja există semnul că ei vor putea fi mereu lesne fascinați și, într-adevăr, cincisprezece, douăzeci de ani după aceea îi vezi căutînd în urmă, înloc să caute înainte, cuprinși de nerăbdarea de a se mărturisi jalnic unor străini scormonitori, a căror pradă uluită devin, ca niște copii, ca niște copii, așa cum era de așteptat.

Cine cîntă în grup își va băga, atunci cînd i se va cere, fratele în închisoare.

●

Cine lasă o urmă, lasă o rană.

●

Cine și-a alungat demonii, ne stînjenește cu îngerii.

●

În timp ce observi niște seminariști, în curînd doctori în teologie, cum dau cu piciorul într-o minge de fotbal, ești constrîns să remarci că, aparent, e mai lesne pentru tigru să fie pe deplin, în mod demn, tigru, decît e pentru om să fie om.

●

După două sute de ore de interogatoriu neîntrerupt, Bossuet ar fi mărturisit că nu crede în Dumnezeu.

Cînd își afirma credința, trebuia să se replice „Nu". Cînd o afirma din nou pentru a mia oară, trebuia să se creară „Încă! Încă!" și să i se poruncească a povesti iarăși totul de la început, fără oprire, mereu. L-ai fi văzut cum se prăbușește, mărturisind, o dată atins acel strat al sinelui, în care nu mai viețuiește nici o certitudine.

A avut norocul acest episcop sigur de el să trăiască într-o epocă în care nu se știa cum să interoghezi în profunzime. Ca un parvenit ce era, a profitat de asta, lăfăindu-se.

Asemeni nouă, îi trebuia totuși multă odihnă, ca să aibă idei. Altfel, acestea îl părăseau, după cum și fac. Așa sînt gîndurile adevărate, ei! iar dacă le regăsești, e deja foarte bine. Dar îl puteți citi și reciti: nu bănuia nimic.

●

Inima celui sensibil suferă prea mult ca să iubească.

●

Ca să înțeleagă, e nevoie ca inteligența să se murdărească. Înainte de toate, înainte chiar de a se murdări, ea trebuie să fie rănită.

●

Tocmai ceea ce nu-i om în jurul lui îl face pe om uman. Cu cît sînt mai mulți oameni pe pămînt, cu atît există mai multă exasperare.

●

Cine cîștigă din gunoi își ia un aer firesc.

●

Un savant se va ridica mai prompt să împiedice trîntitul unei uși decît să se împotrivească unui omor care se făptuiește fără prea mult zgomot într-o cameră învecinată. Asta pentru că el cunoaște prețul tăcerii, cea care îi consacră viața calculelor și meditației. Veșnicii distrați să meargă la distracții!

●

Nu faceți pe mîndrul. A respira înseamnă deja a consimți. Vor urma alte concesii, toate înlănțuite una de cealaltă. Iat-o. Ajunge, să-i punem capăt.

„Bărăția", gravură de epocă

Prezentare și traducere de Gabriela Duda

REDACȚIA și ADMINISTRAȚIA : București, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Imprimeriile Coresi
20 LEI